

**T.C.
GALATASARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI**

**TÜRKİYE'YE VE ÇİN'E YAPILAN
DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR VE
İSTİHDAMA ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Deniz SINMAZ

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mehmet Emin Arda

ŞUBAT 2012

**T.C.
GALATASARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI**

**TÜRKİYE'YE VE ÇİN'E YAPILAN
DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR VE
İSTİHDAMA ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Deniz SINMAZ

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mehmet Emin Arda

ŞUBAT 2012

ÖNSÖZ

Gerek araştırma konunun seçim aşaması, gerekse literatür ve analiz konularında yardımlarını esirgemeyen başta danışman hocam Prof. Dr. Mehmet Emin Arda olmak üzere, iktisat hocalarım Doç. Dr. Haluk Levent ile Dr. Sezgin Polat'a teşekkür etmeyi borç bilirim.

Araştırmanın her aşamasında emeği geçen herkese teşekkür ederim.

Deniz SINMAZ

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iii
KISALTMALAR.....	vi
ŞEKİL LİSTESİ.....	vii
TABLO LİSTESİ.....	viii
RÉSUMÉ.....	x
ABSTRACT	xvi
ÖZET	xxi
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Tezin Amacı	2
1.2. Literatür Çalışması ve Veri Analizi	2
1.3. Araştırma Soruları	3
1.4. Kapsam / Limitler	4
1.5. Hazırlık Araştırmaları	5
2. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR	6
2.1. Doğrudan Yabancı Yatırım Nedir?.....	6
2.1.1. Doğrudan Yabancı Yatırımlar Tanımı	6
2.1.2. DYY Çeşitleri	11
2.2. DYY'nin Tarihsel Gelişimi	14
2.3. DYY'nin Ülkeye Gelmesini Etkileyen Faktörler	15
2.4. Firmalar Uluslararası Çapta Büyümek İçin Neden DYY'ları Seçerler?	22
2.5. Dünyada Doğrudan Yabancı Yatırımlar	25
2.6. İşgücü - DYY İlişkisi.....	29
3. TÜRKİYE'YE YAPILAN DYY VE İSTİHDAMA ETKİSİ	33
3.1. Türkiye'ye Yapılan DYY ve Tarihsel Gelişimi.....	33
3.2. DYY için Türkiye'nin Tercih Edilme Sebepleri (Türkiye'nin Avantaj ve Dezavantajları).....	36
3.3. DYY'ların Türkiye'ye Etkileri	38
3.4. DYY'ların İstihdama Etkisi.....	40
4. ÇİN'E YAPILAN DYY VE İSTİHDAMA ETKİSİ.....	42
4.1. Çin'e Yapılan DYY ve Tarihsel Gelişimi (Çindeki Yabancı Sermaye Mevzuatı)	42
4.2. Ülkelerin DYY Yapmak İçin Çin'i Tercih Etme Sebepleri	45
4.3. DYY'ların Çin'e Etkileri.....	48

4.4.	DYY'ların İstihdama Etkisi.....	50
5.	İKİ ÜLKENİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ	51
5.1.	Sektörler Analizi.....	51
5.2.	Türkiye'ye Gelen DYY'nin İstihdama Etkisi.....	57
5.3.	Çin'e Gelen DYY'nin İstihdama Etkisi	66
5.4.	Çin'e ve Türkiye'ye Gelen Doğrudan Yabancı Yatırımların Sektörel Dağılım Farklılığı (Emek yoğun-sermaye yoğun sektör farklılığı)	70
5.5.	Karşılaştırmalı Analiz	71
5.5.1.	Ülkelere Göre DYY Miktarları Arasındaki Farklar	71
5.5.2.	Ülkelere Göre İstihdam Rakamları Arasındaki Farklar.....	79
5.5.3.	İki Ülkenin İstihdam/Sermaye Oranlarının Kıyaslanması.....	82
6.	SONUÇ.....	96
7.	KAYNAKÇA.....	101
8.	EKLER	109
9.	ÖZGEÇMİŞ	113

KISALTMALAR

ÇUŞ	: Çok Uluslu Şirket
DEY	: Dikey Entegrasyon Yatırımları
DYY	: Doğrudan Yabancı Yatırımlar
DYS	: Doğrudan Yabancı Sermaye
FDI	: Foreign Direct Investment (Doğrudan Yabancı Yatırım)
ICS	: Investment Climate Surveys (Yatırım Ortamı Anketleri)
ISIC	: International Standard Industrial Classification (Uluslararası Standart Sanayi Sınıflaması)
ISO	: İstanbul Sanayi Odası
IMF	: International Money Fund (Uluslararası Para Fonu)
NACE	: Nomenclature Statistique des Activites Economiques dans la Communaute Europeenne (Avrupa Topluluğunda Ekonomik Faaliyetlerin İstatistiki Sınıflaması)
NAICS	: North American Industry Classification System (Kuzey Amerika Endüstriyel Sınıflama Sistemi)
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı)
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNCTAD	: United Nations Conference on Trade and Development (Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı)
WIR	: World Investment Report (Dünya Yatırım Raporu)
YEY	: Yatay Entegrasyon Yatırımları
YKTK	: Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşmaları
YOİKK	: Yatırım Ortamını İyileştirme Koordinasyon Kurulu
YSİ	: Yabancı Sermayeli İşletmeler

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2. 1. Dünyada DYY Dağılım Seyri (Kaynak: UNCTAD, 2010).....	25
Şekil 2. 2. Dünyada Yabancı Yatırım Miktarı ((Toplam Miktar) Kaynak: YASED, 2010).....	26
Şekil 2. 3. Dünyada Yabancı Yatırımlardan Doğan Gelirlerin Değerlendirilmesi (Kaynak: UNCTAD, 2010)	27
Şekil 2. 4. Dünyada En Fazla Yatırım Çekmesi Beklenen Ülkeler (Kaynak: UNCTAD, 2010)	28
Şekil 3. 1. Türkiye'ye Gelen DYY Miktarı ve Yıllara Göre Dağılımı (Kaynak: YASED, Şubat 2011).....	36
Şekil 5. 1. Sektörlere Göre Yoğunluk Dağılımı (Kaynak: Gürlel, 2009)	51
Şekil 5. 2. 2010 Yılı İmalat Sanayinde DYY Girişlerinin Dağılımı (Kaynak: YASED, 2011).....	59
Şekil 5. 3. DYY Akımındaki Değişim (2008-2009) (Kaynak: http://www.chinability.com/FDI.htm)	73
Şekil 5. 4. Yıllar İtibarıyla Türkiye'ye Yapılan DYY Miktarı (1995–2010) (Kaynak: T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, 2011)	75
Şekil 5. 5. Yıllara Göre DYY Miktarlarındaki Değişimin Kıyaslanması	78
Şekil 5. 6. İki Ülkenin İstihdam Edilen Kişi Sayısı Kıyaslanması	81

TABLO LİSTESİ

Tablo 3. 1. Batı Asya Bölgesinde Yabancı Yatırımın Durumu.....	37
Tablo 3. 2. 2006-2010 Yıllarında DYY Tarafından Gerçekleştirilen Projeler.....	39
Tablo 5. 1. Faktör Yoğunluğuna Göre Malların Sınıflandırılması	52
Tablo 5. 2. Bazı OECD Ülkelerinde İmalat Sanayi Katma Değerinin Sektörel Bileşimi	56
Tablo 5. 3. Uluslararası Yatırım Girişlerinin Sektörel Dağılımı (Detaylı) (Adet)	58
Tablo 5. 4. Yıllara Göre Sermaye-İstihdam Dağılımı	60
Tablo 5. 5. Yabancı Firmaların İstidama Olan Katkıları (Sektörel Bazda)	62
Tablo 5. 6. Çin'e Yatırım Yapan Ülkelerin Yaptıkları DYY Dağılımı (2010).....	68
Tablo 5. 7. Çin'e Yapılan DYY Miktarı (1993–2008).....	72
Tablo 5. 8. Türkiye'ye Yapılan DYY Miktarı (2003–2010)	74
Tablo 5. 9. DYY'lerin Sektörel Dağılımı (2006-2010) (Milyon Dolar)	76
Tablo 5. 10. En Fazla Uluslararası Doğrudan Yatırım Çeken On Ülke (2007 – 2009) (Milyar Dolar)	77
Tablo 5. 11. Çin'e Ait İstihdam Rakamları (Doğrudan Yabancı Yatırımlardan Kaynaklanan).....	79
Tablo 5. 12. Sektörlere Göre Çin'de Yabancı Yatırımlarda İstihdam Edilen Kişi Sayısı (x 10000 kişi)	80
Tablo 5. 13. Türkiye'ye Ait İstihdam Rakamları (Doğrudan Yabancı Yatırımlardan Kaynaklanan).....	81
Tablo 5. 14. Oranların Hesaplanmasında Kullanılan Firma Büyüklükleri	83
Tablo 5. 15. Çin'de Çalıştırdıkları İşçi Sayısına Göre Firmaların Dağılımı (Enterprise Surveys Anketi Kapsamında)	84
Tablo 5. 16. Çin'de Firmalarda Yabancı ve Yerli Sermaye Dağılımı (Enterprise Surveys Anketi Kapsamında)	85
Tablo 5. 17. Çin'deki İstihdamın Sermaye Türüne Göre Dağılımı (Enterprise Surveys Anketi Kapsamında)	86
Tablo 5. 18. Türkiye'de Çalıştırdıkları İşçi Sayısına Göre Firmaların Dağılımı (Enterprise Surveys Anketi Kapsamında)	87

Tablo 5. 19. Türkiye’de Firmalarda Yabancı ve Yerli Sermaye Dağılımı (Enterprise Surveys Anketi Kapsamında)	88
Tablo 5. 20. Türkiye’deki İstihdamın Sermaye Türüne Göre Dağılımı (Enterprise Surveys Anketi Kapsamında)	89
Tablo 5. 21. İki Ülkeye İlişkin Oranların (ICS veri seti) Kıyaslanması	90
Tablo 5. 22. Türkiye'ye İlişkin İstihdam/Sermaye Oranları.....	93
Tablo 5. 23. Çin'e İlişkin İstihdam/Sermaye Oranları	94
Tablo 5. 24. İki Ülkenin İstihdam/Sermaye Oranlarının Kıyaslanması.....	95

RÉSUMÉ

Les développements ayant eu lieu dans les dernières années dans le domaine de communication et de transportation ont aussi considérablement facilité les activités des exploitations et institutions commerciales non seulement au plan domestique mais aussi à l'étranger. D'autre part, le capital aussi a été influencé de ce mouvement et a commencé à gagner de l'importance pour les pays étrangers, les économies et les investissements étrangers.

Le type le plus efficace de la circulation du capital international et ayant le plus de contribution à l'économie est vu comme les Investissements Directs Étrangers (IDE). Les IDE gagnent de l'importance non seulement du point de vue du cycle économique et de l'emploi qu'ils créent directement mais aussi selon les industries auxiliaires qu'ils nourrissent. Lorsque les effets directs et indirects des IDE envers l'économie sont examinés, on constate que les IDE sont considérés tels qu'outils importants permettant de grandes contributions à l'économie dans les théories d'économie classique aussi bien que les théories d'économie moderne.

Par ailleurs, de nos jours, il n'existe aucune étude suffisante concernant les contributions des IDE à l'économie. Une des raisons principales de cela, est l'impossibilité collecter des données saines et suffisantes. Bien qu'il existe différentes méthodes de collecte de données dans différents pays, l'absence d'une échelle d'évaluation générale qui puisse être reconnue, rend difficile l'obtention de données à caractère intégrale dans ce domaine.

Et une des raisons principales pour lesquelles des données saines ne peuvent pas être collectées au sujet des IDE, est l'économie non enregistrée, comme cela est le cas dans les autres sujets économétriques. Il arrive que les sociétés montrent leurs chiffres d'emplois, leurs chiffres d'importation ou d'exportation différents que ceux qu'ils devraient l'être. Cela étant le problème principal de chaque économie, il est possible de voir que dans notre pays, il existe beaucoup de problèmes dans ce domaine. Bien que la partie non enregistrée de l'économie de notre pays soit été essayée d'être transférée sous registre avec la paix d'impôt que notre gouvernement réalise et avec les dispositions similaires, il est connu qu'à ce jour, il existe encore un grand cycle économique non enregistré.

L'autre raison pour laquelle il est impossible d'obtenir des données saines concernant les IDE, est la présence des compagnies associées et des Compagnies Multinationales (CMN) dont le nombre augmente de plus en plus de nos jours. Dans les Compagnies Multinationales, le suivi des données économiques est plus difficile et imprécis comparé aux compagnies locales. La raison fondamentale de ceci, est la rétention de plus de un registre. Seulement aujourd'hui, avec la démarche lancée par « nterprise survey », l'accès à ces données est devenu plus facile.

Dans la recherche, pendant que les contributions directes des IDE (Investissements Directs Étrangers) à l'économie et à l'emploi sont examinées, la Chine, qui est vue comme un des pays les plus forts du point de vue de l'emploi que causent les IDE, et la Turquie sont comparées. Pendant que les données de l'an 2004 sont obtenues telles que les données les plus saines dans la recherche, les données de 1325 sociétés ayant participé à l'enquête pour la Turquie et les données de 11625 sociétés ayant participé à l'enquête pour la Chine ont été évaluées. Dans la recherche, les sociétés dont le capital est étranger (51% et au-dessus) ont été évaluées dans le contexte de IDE, les taux d'emplois pour chaque unité de capital des deux pays ont été comparés. Étant donné que la grandeur des sociétés varie, par la suite de la comparaison générale de taux, il est possible de voir aussi la comparaison des sociétés similaires selon la grandeur des sociétés.

Dans une comparaison d'ensemble de données de deux différents exemples, il sera possible d'obtenir des résultats plus sains en faisant une corrélation de capital selon les taux que possèdent les sociétés ou en comparant selon la grandeur des sociétés. Quant à l'évaluation des sociétés selon le pourcentage du capital étranger des sociétés, les taux d'emploi des sociétés diffèrent selon les secteurs des sociétés. Par exemple, une exploitation à un capital de 100.000 dollars peut disposer de 2-11 personnels, alors qu'une exploitation à un capital de 10.000 dollars peut en disposer de 250-499. De ce fait, il serait plus sain de faire la comparaison selon le nombre de personnels et non selon le capital. Car il n'existe malheureusement pas de renseignements sains ni suffisants concernant la distribution sectorielle du capital étranger.

Comme indiqué aussi ci-dessus, les contributions indirectes des IDE à l'économie étant un sujet nécessitant de grandes recherches et devant être examiné de façon sectorielle, ce genre de difficultés surviennent même lors de l'évaluation des contributions directes. La difficulté majeure est celle de ne pas pouvoir collecter des données de façon saine. Vu que les instituts de statistique officiels de plusieurs pays et les données de Trésor collectent les données de différentes catégories, la comparaison est devenue encore plus difficile. De ce fait, il faut que les données d'une institution internationale soient utilisées dans ce domaine. De nos jours, des données de Enterprise Surveys sont formées, ici ces données se rassemblent à une base internationale selon les questionnaires délivrés aux sociétés, ces données sont évaluées telles que celles les plus saines dans la recherche.

Lorsque le système de « Enterprise Surveys » est examiné, il est clair que le système a été développé par certains professionnels ayant vécu les problèmes indiqués ci-dessus dans le domaine d'économétrie. Parmi les données présentes de nos jours, il est possible d'obtenir les données les plus saines relatives à IDE par cette banque de donnée. En plus de cela, le fait que les questionnaires soient assez longs et inclusifs, permet de contrôler avec tableau croisé les données obtenues de différentes manières.

Généralement, en sciences sociales, la méthode de test-retest est appliquée pour la fiabilité dans les questionnaires utilisés pour une échelle ou un diagnostic

social, dans les questionnaires qui ont pour but seulement de collecter des données comme dans les questionnaires de entreprise surveys, il n'y a pas besoin de ce genre d'étude de fiabilité. Le problème de fiabilité ici, dépend de combien ceux qui répondent sont érudits et combien ils donnent des données saines. Par exemple dans les sociétés turques traitées dans la recherche, il est possible de voir que certaines sociétés ont laissé vides les parties de nombre de personnels, tandis que d'autres sociétés ont laissé vides la structure de capital ou la grandeur du capital. Dans ce genre de questionnaires développés en tant qu'outil de collecte de données, l'idéal est que l'enquêteur ou le groupe d'enquêteur remplisse le questionnaire en demandant lui-même, en quelques sortes, il faut qu'il fasse un entretien documenté. D'autre part, le fait qu'il existe plus de mille sociétés pour la Turquie, et plus de dix milles pour la Chine, montre qu'une application de ce genre serait très difficile même en théorie.

Une autre particularité des données d'entreprise survey, ce sont les structures de questionnaire qui varient selon les différents pays. Dans les cas où les pays et les structures de pays varient économétriquement, l'utilisation d'un seul outil de collecte de donnée calibré peut causer des ennuis puisque selon les structures de pays, les investissements étrangers aussi prennent forme. De ce fait, il y a besoin de différents questionnaires selon différents pays. Les chiffres d'emploi pour les sociétés actifs en Turquie sont fournis de façon groupés, tandis que pour la Chine, des chiffres directs sont fournis. De ce fait, étant donné qu'une transformation de données non paramétriques en données paramétriques n'est pas possible dans la recherche, les données d'emploi prises en tant que paramétriques de la Chine sont comparées aux données d'emploi prises en tant que non paramétriques de la Turquie. Dans cette comparaison, les mêmes groupes donnés pour la Turquie sont aussi appliqués pour la Chine.

D'après les opinions de professionnels consultés lors de la recherche, il convient d'examiner les taux d'emploi par unité de capital de deux façons. La comparaison peut se faire ou en regroupant les sociétés selon leur grandeur de capital et selon les secteurs, ou selon l'emploi. Bien que l'idéal est de faire un regroupement de société par rapport au secteur x, pendant qu'une distribution sectorielle est fournie pour la Chine, il a été raisonné pour la Turquie uniquement dans quel secteur de production l'exploitation est actif. De ce fait, étant donné qu'il ne serait pas possible de comparer les groupes selon le capital et le secteur, la classification a été faite selon les taux d'emploi. En fait, la logique principale de comparaison ici, est de mettre en évidence la différence de capital entre deux entreprises étrangères de pays ayant le même personnel. En d'autres termes, c'est l'emploi par unité de capital.

La raison principale pour laquelle a été choisi l'ensemble de données utilisée dans l'analyse effectuée dans la recherche, est le fait que les recherches faites sur les IDE soient limitées, même qu'une analyse basée sur la comparaison ne soit pas faite correctement jusqu'à nos jours, et que l'entreprise survey fournisse les données les plus saines de la présente situation. A l'égard de l'emploi direct qu'ils créent, et aussi leurs contributions indirectes aux autres secteurs, les IDE peuvent être considérés tels qu'un outil important d'économie au niveau du progrès économique et de la création d'emploi. Notamment les élans qu'a pris la Chine dans les dernières années dans ce domaine marchent plutôt de façon parallèle aux développements ayant eu lieu

concernant l'IDE. De ce fait, un travail effectué sur les IDE peut laisser la voie aux travaux qui vont se réaliser dans ce domaine, peut augmenter l'intérêt et l'attention envers ce sujet. De ce fait, bien qu'il existe des critiques sur l'ensemble de données, cela est un sujet important dans le sens où il permet une comparaison

Dans le recherche, tout en prenant ces éléments en considération, des renseignements relatifs aux IDE et à leurs caractéristiques générales ont été donnés, plus tard, les points de relations clefs ont été discutés comme les théories d'approche IDE et IDE-emploi, IDE-économie. Après avoir éclairés ces points, les variables avant la comparaison ont été analysés en détail tout en examinant leurs relations avec les IDE et les indicateurs économiques pour tous les deux pays.

Dans l'examen théorique fourni avant l'analyse, certains éléments attirent l'attention. Le premier, bien que la Chine et la Turquie ont des situations de IDE très différentes l'une de l'autre, il est possible de constater que les structures des deux pays se ressemblent de plus en plus, et que la ressemblance est dans le sens de Chine, en d'autres termes, la structure de IDE de la Turquie se transforme de plus en plus en structure de Chine. Notamment lorsqu'on pense aux élans qu'a pris la Chine dans ce domaine dans les dernières années, on peut voir qu'en fait cette tendance est naturelle. Le deuxième élément est au sujet de la législation juridique. En fait, que ce soit la Turquie ou la Chine, elles maintenaient leurs structure de IDE dans un cadre légal plus introverti jusqu'à il y a pas longtemps, on peut voir qu'auparavant la Chine a transformé sa législation juridique selon la Turquie à l'usage de la structure de IDE. Et l'écart de différence entre la Chine et la Turquie s'est réalisé suite à ces arrangements.

Ici, il s'agit aussi de l'importance de la structure politique concernant les IDE. Notamment durant les dernières années suite à la Grèce qui n'a pas pu surmonter la crise d'hypothèque et suite à l'instabilité économique qui s'est révélé après l'Italie, l'investissement international a accéléré sa quête d'un port fiable. Un autre facteur dans le fait que la stabilité politique soit au arrivé premier plan, ce sont les événements de Printemps Arabe. Pendant que l'instabilité survenue dans les pays commercialement important du Moyen-Orient tels que l'Égypte, la Lybie a changé la direction du mouvement du capital, le capital étranger agit plus doucement et de façon plus modérée. A cette étape-là, la législation juridique et la stabilité politique se met en cause. Et cela est une des différences les plus importantes entre la Chine et la Turquie. Par ailleurs, la Turquie a dans un sens consolidé la stabilité de l'autorité politique en donnant pouvoir complet à la même autorité politique trois fois de suite aux élections, et cela étant un facteur important a causé une augmentation dans les IDE.

Une autre différence frappante entre la Chine et la Turquie et la rétention de données et sa présentation. Lors de la recherche, pour les données concernant la Chine, lorsqu'un courrier électronique a été envoyé au Ministère du Commerce de la Chine pour demander des explications relatives aux données, le retour d'information s'est réalisé beaucoup plus vite comparé au retour du Trésor de la Turquie aussi bien que comparé au retour du TÜİK (Institut de Statistique de Turquie). La Chine

démontre toutes les données en détail sur sa page de son site Web concerné selon les années, les secteurs, les types de compagnies et les régions d'activité, tandis que la Turquie montre els données antérieures à l'an 2002 sous un titre de 1995–2002, et encore il est noté que ces données ne sont pas saines. En plus de cela, dans le site concerné du Ministère du Commerce de la Chine des données relatives à l'an 2010, alors que concernant la Turquie il n'est possible de joindre les données que jusqu'à l'an 2008. De ce fait, dans la recherche, on a utilisé les données de entreprise surveys où se trouvent les données communes des deux pays au lieu des données appartenant aux instituts officiels.

Une des raisons pour laquelle il est relativement difficile de joindre les données officielles en Turquie comparé à la Chine, peut être basée sur le manque de coordination des instituts officiels comme le TÜİK, le Trésor, l'ISO ou les ONG (Organisation Non Gouvernementale). De ce fait, un référentiel de données peut être développé, et ces données qui sont préparées par des cadres qui sont chacun experts dans leurs domaines peuvent être rassemblées dans ce référentiel. Ainsi, il peut être possible d'installer et de diriger une base de données similaire à celle du Ministère du Commerce de la Chine.

En dehors des éléments positifs indiqués ci-dessus, un autre avantage d'utiliser les données de entreprise survey, est la facilité de l'accès aux donnés et la possibilité de contrôler les analyses. Dans les bases de données où se compilent généralement des données économétriques et statistiques, bien qu'il soit assez difficile de joindre les données, la méthode de tri des données dans le site de entreprise survey contribuent beaucoup à l'accès de données aussi bien qu'à son contrôle. En plus de cela, grâce à la base de donnée qui se met à jours constamment, il y a possibilité d'examiner les séries de temps entre les pays horizontalement ou d'un pays verticalement selon les années.

D'après les résultats de la recherche, on peut constater que les IDE effectués à la Turquie créent moins d'emploi par unité de capital comparé à la Chine, et des résultats parallèles ont été obtenus selon la grandeur des sociétés. Suivant ces résultats, les IDE effectués à la Chine sont plutôt orientés vers les secteurs à forte intensité de main d'œuvre, tandis qu'en Turquie, l'orientation est plutôt vers les secteurs à forte intensité de capitaux. En particulier, la valeur capitale des exploitations dont le nombre de personnels est peu est plus grande pour la Turquie. Cette situation montre que l'investissement venant en Turquie s'oriente plus vers les secteurs qui sont traités via capital et ne donne pas lieu à assez d'emploi. En plus de cela, le fait qu'il ne se trouve pas de IDE dont le nombre d'emploi est 10.000 ou plu, et qu'il s'en trouve en Chine, cela prouve bien cette situation.

Dans la recherche, la formation de petits groupes d'échantillon des sociétés et l'accomplissement de la comparaison entre ces groupes permet d'obtenir des résultats plus objectifs en minimisant certaines matières telles que les différences d'enquête, ou les questions dont les sociétés n'auront pas répondues. D'autre part, il est considéré qu'il serait utile que les renseignements obtenus lors de cette recherche soient élargis avec les contributions faites aux secteurs auxiliaires. De ce fait, il est

considéré qu'il serait avantageux que la recherche soit réalisée avec les données officielles selon les groupes de capital-investissement du secteur x. Bien que de nos jours ce type d'ensemble de données ne soit pas encore configurée, on peut voir qu'il y aura accès à des données plus saines et plus objectives dans ce domaine dans un proche avenir. .

Encore similairement, d'après les résultats de la recherche, il convient que les dirigeants du gouvernement fassent plus attention à ce sujet et qu'ils supportent toutes recherches pouvant se réaliser dans ce domaine. Lors de la période à laquelle la recherche se réalisait, le lien d'Investissement Étranger n'avait pas fonctionné pendant longtemps sur la page du site officiel du Trésor. Cela voulait dire qu'il n'était pas possible de joindre les données obtenues par le Trésor, donc cela apportera à l'enquêteur des difficultés de trouver un fournisseur objectif, ainsi l'enquêteur va perdre du temps en essayant d'obtenir les données au lieu d'analyser le sujet en détail, et cette situation influencera la qualité des recherches académiques à faire. De ce fait, il est très important que les données de ce domaine soient urgemment procurées de façon saine par les canaux officiels pour les travaux à faire dans ce domaine et applications de domaines qui se développent en fonction de cela et tous travaux d'amélioration.

Mots clefs: Investissement Direct Étranger; Emploi, Chine; Turquie

ABSTRACT

The recent advancement in communications and transportation has facilitated not only the domestic but also the foreign activities of the firms. It has also influenced capital activity as foreign investment has become of great importance for countries and economies.

Foreign Direct Investment (FDI) is regarded as the most effective and beneficial form of international capital flow. FDI's influence is assessed not only through the analysis of the economic cycle and employment it creates, but also through the sub-industries it supports. The analysis of both direct and indirect influence of FDI on the economy proves it to be an important tool in economic development from the perspectives of both classical and modern theories of economy.

Yet, there aren't sufficient studies on the contribution of FDI to the economy. One of the main reasons is the inability to gather sufficient and accurate data. Although there are a number of methods for gathering data in various countries, the lack of a commonly accepted evaluation scale makes it difficult to obtain data in a holistic manner.

Another matter which makes it challenging to obtain accurate data is the existence of gray economies, which have just as adverse effects in other areas of econometric research. Companies might not report the actual figures for employment, import and export. Every economy seems to face this issue, yet it appears to pose an issue of greater gravity for Turkey. Even though the government tries to fight the situation through Tax Reconciliation Act and similar implementations, it is known that gray economy plays significant part in the business cycle.

The increasing number of joint ventures and Multinational Companies (MNC) also contribute to difficulty of obtaining accurate data. Monitoring financial data is much more difficult in MNCs, its main reason being the various practices in record keeping. All the same, the access to this information has become easier thanks to the Enterprise Survey initiative.

In this research Turkey is compared to China, one of the most successful countries in the world with regards to employment rates, through the analysis of the direct contribution of FDI to the economy and employment. The 2004 data is regarded the most accurate and the data obtained from 1325 firms that took the survey for Turkey and 11625 firms for China was analyzed. In the analysis, the firms

with a foreign capital of at least 51% are regarded as FDI and the employment rate per unit of capital for both countries were compared. As the size of the companies vary, following the general comparison of employment rates, the firms were compared according to their size.

In the comparison of two data sets from two different samples, correlating the capital according to the percentage owned by companies or comparing the firms according to their size bears more accurate results. When firms are analyzed according to the percentage of capital, it appears that the employment rates actually vary per the industries they operate in. For example, an enterprise with a capital of US 100,000 might have 2-11 employees, whereas another enterprise with a capital of US 10,000 might have 250-499 employees. Therefore, doing comparisons on the basis of the number of employees instead of on the basis of the amount of capital will bare more accurate results as the available information on the sectoral distribution of foreign capital is neither sufficient nor reliable.

The indirect contribution of FDIs to the economy is already a subject area requiring meticulous research in large scale and should be handled on an industrial basis, yet, as mentioned above, even assessing its direct contribution is quite challenging. The main challenge is the inability to gather accurate data. As the official statistics institutions and the department of Treasury in many states gather data in different categories the comparison becomes even more difficult. So it's best to employ data from an international organization. Currently Enterprise Survey is the organization that gathers data internationally by surveying firms and their data is considered the most accurate and reliable in this research.

The modus operandi of Enterprise Survey makes it clear that it was developed by a team of specialists that experienced the very issues specified above. Currently, it's possible to obtain the most reliable data on FDIs from this data bank. The detailed and comprehensive nature of the surveys also make cross comparison of data obtained in different ways possible.

In social sciences, either a scale is employed, or in case of social diagnoses surveys test-retest method is employed, however, a reliability check is not necessary for surveys similar to Enterprise Survey which aim at gathering data only. Reliability in this case is more of a question of how informed the respondents are and how accurate the information they provided is. For instance, it was observed that some of the Turkish firms analyzed in this research did not report the number of employees while others did not report their capital structure or the capital size. In surveys of this type, i.e. surveys aimed at gathering data, ideally either the researcher or the research group should direct the questions to the respondents themselves, in a way conducting a documented interview. Yet the fact that there are more than a thousand firms in Turkey and more than ten thousand firms in China suggests that such method would be immensely difficult to implement even in theory.

Another feature of surveys conducted by Enterprise Survey is that they're structured specifically per the country they're conducted in. When the structures of countries and firms vary econometrically, the use of a single calibrated data gathering tool might cause problems as foreign investments too take different forms depending on the country structures. Consequently, surveys should be specific to the countries. In the research, the employment figures for Turkish firms were categorized whereas those of Chinese firms were provided directly without any categories. With the conversion of nonparametric data into parametrical data not being possible, parametrical data from China were adapted to resemble nonparametric Turkish employment data and the categories from Turkish data were applied to Chinese data.

The expert opinion in the research suggests that the employment rates per unit of capital should be compared by categorizing the firms either per the size of their capital and industries or per employment. Although the ideal thing to do is to group the firms according to the sectors, it wasn't possible to analyze the groups per capital and industry as industrial distribution data was available for China, as for Turkey the data suggested only in which industry a firm operated. Consequently employment rates were taken into consideration for categorization. The basic logic of comparison in this method is to demonstrate the difference in the size capital between two foreign enterprises with the same number of employees. In other words, to demonstrate the difference in employment per unit of capital.

The dataset employed in the analysis in this research was chosen because the studies on FDI are very limited in number and none actually involves an analysis based on comparison, and currently Enterprise Survey provides the most accurate and reliable data. FDI can be considered an important financial tool for economic development and creating employment given the employment they directly create and their indirect contribution to other sectors. The progress China has made in this area especially in recent years has worked in parallel to the developments regarding FDIs. This is why a study on FDIs might be able to make way for further efforts in this area while at the same time drawing attention to the subject. Therefore, despite the concerns regarding the dataset employed, it is still of importance as it enables the kind of comparison mentioned above.

In this research information on FDIs and their common features is presented followed by approaches to FDI and certain key relations such that of FDI to employment and FDI to economy are discussed. Next, FDI and its relation to financial indicators are studied for both countries in order to analyze the variables in detail before proceeding with the comparison.

During the period preceding the analysis striking observations were made. First, even though China and Turkey have different structures of FDI, these structures become more similar every day with the structure in Turkey adapting to Chinese structure rather than vice versa. The tendency is quite natural taking into

account the progress made in China in recent years. A second observation concerns FDI-related regulations. FDI used to operate within a conservative legal framework both in China and Turkey, all the same China has adopted more FDI-friendly legal framework in recent years, which created a greater gap between Turkey and China.

At this point, the importance of political structure for FDI becomes apparent. Especially the economic instability, which followed the mortgage crisis and also surfaced in the Euro zone with the crises in Greece and Italy, has accelerated the search for a safe haven for international investors. Another recent incident highlighting the importance of political stability is the Arab Spring. The instability in countries of commercial importance such as Egypt and Libya has caused the direction of capital flow to change, while the foreign capital flow has become more cautious and slow. As can be seen, the legal framework and political stability has significant influence. Even though these factors are partly responsible for the gap between Turkey and China, Turkey has strengthened the political stability by granting authority to the same political party three times in a row resulting in significant increase in FDIs.

The record keeping and data presentation practices are also different in China and Turkey. During the research, related data was requested both from Chinese and Turkish authorities. Chinese Department of Commerce responded much faster with the requested information than both the Turkish Under-secretariat of Treasury and Turkish Statistical Institute. While China provides all the data on its website in detail by year, firm types and operation regions, Turkey lists data from before 2002 under the category of “1995-2002” and the information doesn’t appear to be very accurate. In addition, it’s possible to access 2010 data on the website of Chinese Department of Commerce, whereas on the Turkish websites the newest data dates to 2008. This discrepancy is another reason why Enterprise Survey data was preferred over the data from official authorities.

One of the reasons for the relative difficulty of accessing official data in Turkey compared to China is the lack of coordination among official institutions and NGOs. The data gathered and processed by expert institutions could be actually be pooled in a common database which would provide a database similar to that of Chinese Department of Commerce.

Still another benefit of employing Enterprise Survey data is easier access and the ability to check the reliability of analyses. Generally it’s quite difficult to access data in econometric and statistical databases, yet the categorization of the data on Enterprise Survey facilities both the access and the ability to check reliability. The availability of continuous updates enables both horizontal (among countries) and vertical (chronological) analyses.

The results of the research demonstrate that in Turkey FDIs create less employment per unit of capital compared to the employment created in China, with parallel results obtained when according to the the size of the firms. The research also established that China receives FDIs rather in labor intensive sectors whereas Turkey tends to receive FDIs in capital-intensive sectors. The capital value of enterprises with small number of employees in greater in Turkey, which shows that the investment is rather directed to capital-intensive sectors and doesn't create sufficient employment. Moreover, the fact that in China there are FDIs with an employment figure of 10,000 or more, but none of such size in Turkey seems to further prove this point.

In the research the firms are grouped into small sample groups and they were later compared in various aspects. As a result the issues caused by the differences among the surveys taken, unanswered questions, etc. were minimized and more objective results were obtained. It is warranted that the information obtained from this research be furthered with information regarding sub-sectors. Because of that, it is thought that, doing the research according to the groups of the firms' sectors and capital levels will be useful. Even though this type of data set doesn't exist yet, more accurate and objective data is expected to be available in the near future.

Similarly, public authorities should show greater concern for this matter and support further research. At the time of the research, the Foreign Investment link on the official web page of the Treasury did not work for a long time. Such inconvenience prevents access to the data already available and results in researchers spending their time trying to access the data instead of analyzing it which in turn affects the quality of research. It is therefore suggested that the data in this subject area be gathered accurately by official bodies and be made available to the users as all the researcher, developers and experts will benefit greatly by the service.

Key Words: Foreign direct investment; Employment; China, Turkey

ÖZET

Son yıllarda iletişim ve ulaşım alanında yaşanan gelişmeler, işletme ve ticari kuruluşların da sadece yurtiçi değil, aynı zamanda yurtdışı faaliyetlerini de büyük ölçüde kolaylaştırmıştır. Öte yandan sermaye de bu hareketten etkilenmiş, yabancı yatırımlar, ülkeler ve ekonomiler için büyük önem kazanmaya başlamıştır.

Uluslararası sermaye dolaşımının en etkili ve ekonomiye katkısı en fazla olan türü Doğrudan Yabancı Yatırımlar (DYY) olarak görülmektedir. DYY'ler sadece doğrudan yarattıkları ekonomik döngü ve istihdam açısından değil, aynı zamanda besledikleri yan sanayilere göre de önem kazanmaktadır. Ekonomiye olan direkt ve dolaylı etkileri incelendiğinde DYY'ler, gerek klasik ekonomi, gerekse modern ekonomi teorilerinde ekonomiye büyük katkılar sağlayan önemli bir araç olarak görülmektedir.

Öte yandan günümüzde, DYY'lerin ekonomiye olan katkıları üzerinde yeterli çalışma bulunmamaktadır. Bunun temel nedenlerinden birisi, yeterli ve sağlıklı verinin toplanamamasıdır. Çeşitli ülkelerde çeşitli veri toplama yöntemleri olsa da, genel olarak kabul gören bir değerlendirme skalasının olamaması, bu alanda bütünsel özellikte verinin elde edilmesini güçleştirmektedir.

DYY'ler konusunda sağlıklı veri elde edilemeyişinin temel nedenlerinden birisi de, diğer istatistiki konularda olduğu gibi, kayıt dışı ekonomidir. Firmalar istihdam rakamlarını, ithalat ve ihracat rakamlarını olduğundan farklı gösterebilmektedir. Bu hemen her ekonominin temel sorunu olmakla birlikte, ülkemizde ciddi oranda bu alanda sorunların olduğu görülmektedir. Hükümetin yaptığı vergi barışı ve bunun gibi düzenlemelerle ekonominin kayıt dışı bölümü her ne kadar kayıt altına alınmaya çalışılsa da, günümüzde hala ciddi bir ekonomik döngünün kayıt dışı olduğu bilinmektedir.

DYY'ler ile ilgili sağlıklı veri elde edememenin diğer bir nedeni de, günümüzde giderek sayısı artan ortaklık şirketleri ve Çok Uluslu Şirketler (ÇUŞ)'dir. Çok uluslu şirketlerde, yerli şirketlere göre ekonomik verilerin takibi daha zor ve belirsizdir. Bunun temel nedeni ise birden fazla kaydın tutulmasıdır. Ancak günümüzde, enterprise survey tarafından başlatılan girişimle, bu bilgilere erişim daha kolay hale gelmiştir.

Araştırmada DYY'lerin doğrudan ekonomi ve istihdama katkıları incelenirken, DYY'lerin neden olduğu istihdam açısından dünyanın en başarılı ülkelerinden birisi olarak görülen Çin ile Türkiye kıyaslanmıştır. Araştırmada 2004 yılı verileri en sağlıklı veriler olarak elde edilirken, Türkiye için ankete katılan 1325 şirket ve Çin için ankete katılan 11625 şirketin verileri değerlendirilmiştir. Değerlendirmede sermayesinin %51 ve üzeri yabancı olan şirketler DYY

kapsamında değerlendirilmiş olup, iki ülkenin birim sermaye başına düşen istihdam oranları kıyaslanmıştır. Firma büyüklükleri değişkenlik arz ettiğinden, genel oran kıyaslamasının ardından, firma büyüklüklerine göre benzer firmaların da kıyaslanmasına yer verilmiştir.

İki farklı örnekleme ait veri setinin kıyaslanmasında, firmaların sahip oldukları oranlara göre sermayenin ilişkilendirilmesi, ya da firmaların büyüklüklerine göre kıyaslanması daha sağlıklı sonuç verecektir. Firmaların yabancı sermaye yüzdelere göre değerlendirilmesinde ise firmaların sektörlerine göre istihdam oranları farklılık göstermektedir. Örneğin 100.000 dolar sermayeli bir işletme 2-11 arası çalışana sahipken, 10.000 dolar sermayeli bir işletme 250-499 arası çalışana sahip olabilmektedir. Bu nedenle kıyaslamaların sermayeye göre değil, çalışan sayısına göre yapılması daha sağlıklı bilgi verecektir. Çünkü yabancı sermayenin sektörel dağılımıyla ilgili de yeterli ve sağlıklı veri maalesef yoktur.

Yukarıda da değinildiği gibi, DYY'lerin ekonomiye dolaylı olan katkıları büyük araştırmalar gerektiren ve sektörel olarak incelenmesi gereken bir konu olurken, doğrudan katkılarının dahi günümüzde ölçülmesinde bu gibi güçlükler çıkmaktadır. Bu güçlüklerin başında ise sağlıklı bir şekilde toplanamayan veriler gelmektedir. Günümüzde pek çok ülkenin resmi istatistik kurumları ve Hazine verileri farklı kategorilerde verileri toplarken, kıyas daha da güçleşmektedir. Bu nedenle bu alanda uluslararası bir kuruluşun verilerinin kullanılması gerekmektedir. Günümüzde firmalara verdikleri anket formlarına göre bu verileri uluslararası bazda bir araya getiren Enterprise Surveys verileri oluşturulmakta olup, araştırma da bu veriler elde edilebilir en sağlıklı veriler olarak değerlendirilmiştir.

Enterprise Surveys sistemi incelendiğinde, sistemin ekonometri alanında yukarıda belirtilen sorunları yaşayan bir takım uzmanlar tarafından geliştirildiği açıktır. Günümüzde mevcut veriler arasında DYY'ye ilişkin en sağlıklı veriyi bu veri bankasından almak mümkündür. Bunun yanında anketlerin oldukça uzun ve kapsamlı olması da, farklı şekilde elde edilen verilerin çapraz tablo ile kontrol edilmesine olanak vermektedir.

Genellikle sosyal bilimlerde, bir ölçek ya da sosyal tanı için kullanılan anketlerde güvenilirlik için test-retest yöntemi uygulanırken, enterprise surveys anketlerindeki gibi sadece veri toplama amaçlı yapılan anketlerde bu türlü bir güvenilirlik çalışmasına gerek yoktur. Buradaki güvenilirlik sorunu, yanıtlayanların ne derece bilgili olduğu ve sağlıklı veri verdiği ile ilgilidir. Örneğin araştırmada ele alınan Türk firmalarında, bazı firmaların çalışan sayılarını, bazı firmaların ise sermaye yapısı ya da sermaye büyüklüğünü boş bıraktıkları görülmektedir. Bu türlü veri toplama aracı olarak geliştirilen anketlerde ideal olan, araştırmacının ya da araştırmacı grubunun anketi kendisinin sorarak doldurması, bir nevi dokümanite edilmiş görüşme yapması gereklidir. Öte yandan Türkiye için binin üzerinde, Çin için ise on binin üzerinde firma olması, teorik olarak dahi bu tarz bir uygulamanın olmasının çok zor olacağını göstermektedir.

Enterprise survey verilerinin bir diğeri özelliği, farklı ülkelere göre değişen anket yapılarıdır. Ekonometrik olarak ülkelerin ve firma yapılarının farklılık gösterdiği durumlarda, tek bir kalibre edilmiş veri toplama aracının kullanımını sıkıntılar yaratabilmektedir. Çünkü ülkelerin yapılarına göre yabancı yatırımlar da şekillenmektedir. Bu nedenle farklı ülkelere göre farklı anketlerin olması gerekir. Türkiye’de faaliyet gösteren firmalar için istihdam rakamları gruplandırılmış olarak verilirken, Çin için direkt olarak sayılar verilmiştir. Bu nedenle araştırmada, nonparametrik verilerin parametrik verilere dönüşümü mümkün olmadığından, Çin’in parametrik olarak alınan istihdam verileri, Türkiye’nin nonparametrik olarak alınan istihdam verilerine benzetilmiştir. Bu benzetmede ise, Türkiye için verilen grupların aynısı Çin için de uygulanmıştır.

Araştırma sırasında başvuru uzman görüşlerine göre, birim sermaye başına düşen istihdam oranlarını iki türlü incelemek gerekir. Ya firmaları sermaye büyüklüklerine ve sektörlere göre gruplandırılması, ya da istihdama göre gruplandırılması şeklinde kıyaslama yapılabilir. İdeal olan her ne kadar firma x sektöre göre gruplandırma yapmak olsa da, Çin için sektörel dağılım verilirken, Türkiye için sadece hangi üretim sektöründe işletmenin faaliyet gösterdiği üzerinde durulmuştur. Bu nedenle, sermaye ve sektöre göre grupların kıyaslanması mümkün olmayacağından, istihdam oranlarına göre sınıflandırma yapılmıştır. Burada temel mukayese mantığı aslında, aynı çalışana sahip iki ülke yabancı girişimi arasındaki sermaye farkının ortaya konmasıdır. Diğeri bir ifadeyle, birim sermaye başına düşen istihdamdır.

Araştırmada yapılan analizde kullanılan veri setinin temel seçilme nedeni, DYY üzerine yapılan araştırmaların sınırlı olduğu, hatta kıyasa dayalı bir incelemenin bugüne kadar tam olarak yapılmadığı ve enterprise survey’in mevcut durumdaki en sağlıklı veriyi sağlamasıdır. Gerek yarattıkları doğrudan istihdam, gerekse dolaylı olarak diğeri sektörlere olan katkıları itibariyle DYY’lar, ekonomik kalkınma ve istihdam yaratmada önemli bir ekonomi aracı olarak görülebilir. Özellikle son yıllarda Çin’in bu alanda yaptığı atılımlar, daha çok DYY ile ilgili yaşanan gelişmelere paralel olarak yürümektedir. Bu nedenle DYY’ler üzerinde yapılan bir çalışma, bu alanda yapılacak olan çalışmaların önünü açabilir, bu konuya olan ilgi ve alakayı arttırabilir. Bu nedenle, her ne kadar veri seti üzerindeki eleştiriler mevcut olsa da, kıyaslamaya izin vermesi açısından üzerinde durulması gereken önemli bir konudur.

Araştırmada bu noktalar dikkate alınarak, DYY’ler ve genel özelliklerine ilişkin bilgilere yer verilmiş, daha sonra DYY yaklaşım teorileri ve DYY-istihdam, DYY-ekonomi gibi anahtar ilişki noktaları üzerinde durulmuştur. Bu noktaların aydınlatılmasının ardından, her iki ülke için de DYY ve ekonomik göstergelerle ilişkileri incelenerek, kıyaslama öncesi değişkenlerin detaylı olarak analiz edilmesi sağlanmıştır.

Analiz öncesi verilen teorik incelemede bazı noktalar dikkati çekmiştir. Birincisi, Çin ile Türkiye her ne kadar birbirinden çok farklı bir DYY durumuna sahip olsa da, giderek iki ülkenin yapılarının birbirine benzediği, benzemenin ise Çin

yönünde olduğu, diğer bir ifadeyle Türkiye'deki DYY yapısının giderek Çin'deki yapıya dönüştüğü görülmektedir. Özellikle Çin'in son yıllarda bu alanda yaptığı atılımlar düşünüldüğünde, aslında bu eğilimin doğal olduğu görülebilir. Bir ikinci nokta ise, yasal mevzuat konusundadır. Aslında gerek Türkiye, gerekse Çin, kısa süre öncesine kadar daha içe kapanık bir yasal çerçevede DYY yapısını idame ettirirken, Çin'in yasal mevzuatını Türkiye'ye göre daha önce DYY yapısına yönelik olarak dönüştürdüğü görülmektedir. Çin ile Türkiye arasındaki farkın açılışı da bu düzenlemeler sonrasında olmuştur.

Burada DYY'ler ile ilgili siyasi yapının da önemi ön plana çıkmaktadır. Özellikle son yıllarda mortgage krizini atlatamayan ve Euro bölgesinde Yunanistan ve İtalya sonrası gün yüzüne çıkan ekonomik istikrarsızlık, uluslararası yatırımın güvenli liman arayışını hızlandırmıştır. Siyasi istikrarın ön plana çıkmasının bir diğer etkeni de, Arap Baharı olaylarıdır. Mısır, Libya gibi ticari olarak önemli olan Orta Doğu ülkelerinde çıkan istikrarsızlık sermaye hareketinin yönünü değiştirirken, yabancı sermaye daha temkinli ve daha yavaş hareket etmektedir. Bu noktada da, yasal mevzuat ve siyasi istikrar ön plana çıkmaktadır. Çin ile Türkiye arasındaki en önemli farklardan birisi de budur. Öte yandan Türkiye de, üç seçim üst üste aynı siyasi otoriteye tam yetki vererek, bir anlamda siyasi otoritenin istikrarını sağlamlaştırmış, bu ise DYY'lerde ciddi bir etken olarak artışa neden olmuştur.

Çin ile Türkiye arasında ön plana çıkan bir diğer fark ise verilerin tutulması ve sunumudur. Araştırma sırasında Çin ile ilgili veriler için Çin Ticaret Bakanlığı'na mail gönderilerek verilere ilişkin açıklamalar istendiğinde, geri bildirim, Türkiye'de ki gerek Hazine, gerekse TÜİK tarafından geri dönüşten çok daha kısa sürede olmuştur. Çin, ilgili web sayfasında tüm verileri detaylı olarak yıllara, sektörler, firma tiplerine ve faaliyet bölgelerine göre verirken, Türkiye'de 2002 yılı öncesi veriler 1995–2002 başlığı altında verilmiş, ancak bu verilerin de sağlıklı olmadığı not edilmiştir. Bunun yanında Çin Ticaret Bakanlığı'nın ilgili sitesinde 2010 yılına ilişkin veriler verilirken, Türkiye'de ise 2008 yılına kadarki verilere erişim mümkündür. Bu nedenle araştırmada, resmi kurumlara ait veriler yerine, her iki ülkenin müşterek verilerinin bulunduğu enterprise surveys verileri kullanılmıştır.

Türkiye'de resmi verilere erişimin Çin'e göre nispeten sıkıntılı olmasının nedenlerinden birisi, TÜİK, Hazine Müsteşarlığı, ISO gibi resmi kurum ve sivil toplum kuruluşu statüsündeki kurumların koordinasyonunun eksikliğine dayandırılabilir. Bu nedenle her biri alanında uzman kadroların hazırladığı bu veriler, bir ortak veri havuzu geliştirilerek, burada toplanabilir. Bu sayede Çin Ticaret Bakanlığı veri tabanı benzeri bir veri tabanının kurulması ve yönetimi mümkün olabilir.

Yukarıda ifade edilen artıların dışında, enterprise survey verilerini kullanmanın bir diğer avantajı da, verilerin kolay erişilebilir ve analizlerin kontrol edilebilir olmasıdır. Genellikle ekonometrik ve istatistiki verilerin derlendiği veri tabanlarında, verilere ulaşım oldukça güç olmasına karşın, enterprise survey sitesindeki verilerin tasnif şekli de, gerek verilerin erişimine, gerekse kontrol edilmesine büyük katkı sağlamaktadır. Bunun yanında sürekli olarak güncellenen

veri tabanı sayesinde, yatay olarak ülkeler arası ya da dikey olarak bir ülkenin yıllara göre zaman serilerinin incelenmesine olanak vermektedir.

Araştırma sonuçlarına göre Türkiye'ye yapılan DYY'lerin Çin'e oranla birim sermaye başına daha az istihdam yarattığı görülürken, firma büyüklüklerine göre de paralel sonuçlar elde edilmiştir. Bu sonuçlara göre Çin'e yapılan DYY'lerin daha çok emek-yoğun sektörlere yönelirken, Türkiye'de ise yönelmenin daha çok sermaye-yoğun sektörlere olduğu görülmüştür. Özellikle çalışan sayısı az olan işletmelerin sermaye değeri Türkiye için daha büyüktür. Bu durum, Türkiye'ye gelen yatırımın daha çok sermaye üzerinden işlem gören sektörlere yönelerek, yeterli istihdama yol açmadığını göstermektedir. Yine buna ilave olarak Türkiye'de istihdam sayısı 10.000 ve üzerinde olan DYY bulunmazken, Çin'de olması da bu durumu kanıtlar niteliktedir.

Araştırmada firmaların gruplandırılarak küçük örneklem gruplarının oluşturulması ve mukayesenin bu gruplar arasında yapılması, anket farklılığı, firmaların bazı sorulara yanıt vermemesi gibi hususları minimize ederek, daha objektif bir sonuç elde etmeyi mümkün kılmıştır. Öte yandan araştırmada elde edilen bu bilgilerin, yan sektörlere yapılan katkılarla genişletilmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir. Bu nedenle araştırmanın, sektör x sermaye gruplarına göre, resmi verilerle yapılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir. Günümüzde bu türlü veri seti henüz şekillenmese de, yakın gelecekte bu alanda daha sağlıklı ve objektif verilerin erişime açılacağı görülmektedir.

Yine benzer şekilde araştırma sonuçlarına göre kamu yöneticilerinin bu konuya daha fazla dikkat ederek, bu alanda yapılacak olan araştırmalara destek olması gerekir. Araştırma yapıldığı dönemde, uzunca bir süre Hazine Müsteşarlığı'nın resmi sayfasında bulunan Yabancı Yatırım linki çalışmamıştır. Bu durum, Hazine Müsteşarlığı tarafından elde edilen verilere erişimin mümkün olmadığı, dolayısıyla araştırmacıların tarafsız bir veri sağlayıcı bulma zorunluluklarını beraberinde getireceğinden, araştırmacılar konunun daha derinlemesine incelenmesinin yerine, verileri elde etmekle zaman kaybedecek, bu durum ise yapılacak olan akademik araştırmaların kalitesini etkileyecektir. Bu nedenle ivedilikle bu alandaki verilerin sağlıklı olarak resmi kanallar tarafından temin edilerek kullanıcıların erişimine açılmasının, bu alanda yapılacak akademik çalışmalar ve buna bağlı gelişen alan uygulamaları ve iyileştirme çalışmaları için büyük önem arz ettiği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Doğrudan yabancı yatırım; İstihdam, Çin; Türkiye

1. GİRİŞ

Geçtiğimiz otuz yılın ekonomik gelişmeleri incelendiğinde, 1900'lerin başında ortaya konan önemli ekonomi teorilerinin giderek değerini yitirdiği, yeni iktisadi anlayışın daha çok tüketime yönelik bir anlayış olduğu ve ülkelerin sermaye akışının da bu bağlamda yönlendirildiği görülmektedir. Artan iletişim ve ulaşım teknolojileri dünyayı küresel bir kent haline getirirken, işletmeler faaliyetlerinde yabancı ülkeleri seçmekte, bu seçimde de ülkelerin potansiyellerine göre değerlendirmeler yapmaktadırlar.

Çin genel olarak değerlendirildiğinde, büyük nüfusa sahip olmasının yanında, nüfusunun endüstriyel alanda eğitilmiş olması, yeni üretim tekniklerine kolayca adapte olabilmesi ve işçi maliyetlerinin çok düşük olması nedeniyle üretim yapan firmalar için oldukça cazip bir emek yoğun yatırım alanı olmuştur. Türkiye'de ise faaliyet gösteren bir işletme, aynı işçi ücretleriyle Çin'de daha fazla sayıda kişi çalıştırabilmekte, aradaki bu beşeri sermaye farkı ise, fiziki ortamın Çin'e taşınması ve üretilen malların da dünyaya pazarlanması açığını kapatmaktadır. Gerek lojistik destek, gerekse yasal düzenlemeler ve nüfus fazlalığı Çin'i cazip bir emek piyasası haline getirmektedir. Nitekim pek çok ünlü üretim firması (Ford gibi), Çin'de fabrikalar kurarak, üretimini buradan gerçekleştirmektedir.

Türkiye ise genel olarak iktisadi yapısı incelendiğinde, Asya ile Avrupa arasında geçiş bölgesi olması, İslam ve Hıristiyan coğrafyasının ikisine birden hâkim olması gibi pek çok avantajı sayesinde, yabancı yatırımları çeken cazip bir sermaye yoğun yatırım alanı olarak görülmektedir. Geçtiğimiz son on yılda ekonominin sürekli büyümesine rağmen istihdam oranlarının artmaması da ülkemize gelen bu yabancı yatırımların daha çok sermaye yoğun işkollarına yapıldığını göstermektedir. "İstihdam yaratmayan ekonomik büyüme" deyimini de aslında bir anlamda, sermaye yoğun ekonomik büyüme teriminin diğer bir ifadesidir.

Ekonomi politikasının temel amaçlarından birisi de insanların refahının sağlanmasıdır. Bu kapsamda yapılan ekonomik çalışmaların başında ise istihdamı

arttırmaya yönelik çalışmalar gelmektedir. Ciddi bir yabancı yatırım alan Türkiye’de, bu yatırımların istihdama dönüşmesi önemli bir konudur. Bu nedenle bu çalışmada, yabancı yatırımların istihdam üzerindeki etkilerini, bu alanda en iyi örnek olan Çin örneği ile kıyaslayarak ortaya koymak gerekmektedir. Bu nedenle bu araştırmada, Çin ile Türkiye arasındaki DYY ve istihdam oranları arasındaki farklar incelenmiştir.

1.1. Tezin Amacı

Yabancı yatırımlar ile istihdam arasındaki ilişkiyi inceleyen yeterli sayıda çalışma mevcut değildir. Bunun yanı sıra, bir ülkeye giren yabancı yatırımlara bağlı olarak bu yatırımlar neticesinde istihdam edilen kişilerin sayısının arttığı ve bu artışın kalıcı bir değer olarak sürdürülebilir nitelikte kalıp kalmadığı yönünde yapılan ampirik ve analitik çalışmalar son derece yetersizdir. Doğrudan yabancı yatırımların özellikle Türkiye gibi gelenekselci, diğer bir ifadeyle milli sermaye konusunda muhafazakâr ülkelerde, yabancı yatırımların ülke ekonomisine katkı sağladığı düşünülse de milli ekonomi kavramına zarar verdiği gibi bir düşünce de yaygındır.

Bu bağlamda Çin ve Türkiye’ye gelen yabancı yatırımların karşılaştırmalı olarak ele alındığı bu çalışmada, iki ülke ekonomilerine gerçekleştirilen yabancı yatırımların nitelikleri, hangi sektörlerde etkin olduğu ve istihdamla olan etkileşimleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

1.2. Literatür Çalışması ve Veri Analizi

Çalışmayı iki bölümde özetlemek mümkündür. Kavramsal çerçevenin anlatıldığı Doğrudan Yabancı Yatırımlar, Türkiye’ye Yapılan DYY ve İstihdama Etkisi ve Çin’e Yapılan DYY ve İstihdama Etkisi başlıklı bölümlerde kavramsal çerçeve, literatür taraması ve bu konuda gerçekleştirilmiş olan çalışmalarda ortaya konulan sonuçlarla kıyaslanarak açıklanmıştır. Doğrudan Yabancı Yatırımlar başlıklı bölümde literatürde yabancı yatırım ile ilgili olarak referans kaynaklardan alıntılanan yabancı yatırımlarla ilgili tanımlar, yabancı yatırımların çeşitleri vb. kavramlar açıklanmıştır. Türkiye’deki yabancı yatırım ve istihdama etkilerinin ele

alındığı Türkiye'ye Yapılan DYY ve İstihdama Etkisi başlıklı bölümde ise özellikle YASED, ISO, T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı ve TÜİK'ten sağlanan veriler incelenerek Türkiye'de gerçekleştirilen yabancı yatırımların ülkeye ve ülkede istihdama katkısının olumlu olup olmadığı konusunda tespitlerde bulunulmuştur.

Çin'e Yapılan DYY ve İstihdama Etkisi başlıklı bölümde ise özellikle TUSİAD ve benzeri kuruluşlarca Çin'e yatırım yapan sanayicilere yol gösteren kurumların önerileri ve tespitleri ile Çin İstatistik Kurumu'nca hazırlanan özet tablolar kullanılmıştır. Yabancı yatırımların gün geçtikçe önem kazandığı Çin'de devlet tarafından oluşturulmuş olan kuruluşlar hem gerekli mevzuat hem de fırsatlar konusunda etkin bir bilgi akışı sağlamaktadır. Çalışmanın bu bölümünde söz konusu bu kuruluşların çevrimiçi sitelerinden elde edilen bilgiler yorumlanmış ve derlenmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünü ise analiz kısmı oluşturmaktadır. İki Ülkenin Karşılaştırmalı Analizi başlıklı bölümde Türkiye ve Çin'deki yabancı yatırımların toplam yatırım içerisindeki oranları ve yabancı yatırımların neden olduğu istihdamın, yerli yatırımların neden olduğu istihdama oranları bulunarak, iki ülkenin oranları karşılaştırılmıştır.

Bu kapsamda, Türkiye verileri için Hazine Müsteşarlığı, T.C. Merkez Bankası ve TÜİK internet sitesinden, Çin verileri için ise, National Bureau of Statistics of China internet sitesindeki verilerden faydalanılmıştır. Karşılaştırma kısmı için ise World Bank'te Enterprise Analysis Birimi tarafından oluşturulan anketlerden oluşan enterprisesurveys.org internet sitesinden yararlanılmıştır.

1.3. Araştırma Soruları

Araştırma kapsamında aşağıda yer alan sorulara cevap aranmıştır:

- a) Türkiye'de doğrudan yabancı yatırım geçmişten günümüze ne şekilde evrimleşmiştir?

- b) Türkiye'deki istihdam yapısı yabancı yatırımlardan ne şekilde etkilenmektedir?
- c) Çin neden doğrudan yabancı yatırımlar için bir cazibe merkezidir?
- d) Türkiye ve Çin'deki üretim faktörlerine göre sınıflandırılmış sektörlerin yapıları arasındaki benzerlikler ve farklılıklar nelerdir?
- e) Türkiye ve Çin'in doğrudan yabancı yatırıma bakış açıları ne şekildedir?
- f) Doğrudan yabancı yatırımın her iki ülke istihdam seviyesine katkısı nedir?

1.4. Kapsam / Limitler

Çalışma, temel olarak doğrudan yabancı yatırımların istihdama etkisi konusu üzerine odaklanmış olup, Türkiye ve Çin ile ilgili istatistik veriler ile yabancı sermaye ve bu ülkelerdeki yabancı sermaye gelişimi ile ilgili literatür bilgilerini kapsamaktadır. Çalışma kapsamında ayrıca Çin ve Türkiye'nin istihdam yapıları karşılaştırılmış ve üretim faktörlerinin yoğunluğuna göre yapılan sınıflandırma kapsamında yabancı sermayenin istihdama katkısı incelenmiştir. Çalışmanın hazırlanmasında Çin ve Türkiye için güncel bilgiler taranmış ve doğrudan yabancı yatırımlar ile ilgili her iki ülkenin de güncel verilerine ulaşılmıştır.

Çalışma kapsamında, Çin'e ve Türkiye'ye gelen doğrudan yabancı yatırımlar, nitelikleri, ortak noktaları ve farklılıkları istihdamla bağdaştırılarak incelenmiştir. Ayrıca çalışmanın analiz bölümünde her iki ülke için çalışan sayısına göre firma büyüklükleri ele alınmış ve istihdamın her bir firma büyüklüğü sınıfında iki ülke için sermaye ile ilişkisi oranlar bazında kıyaslanmıştır. Doğrudan yabancı yatırım ve istihdama ilişkin verilerin güncellenmesi konusu günümüzde hala sorunlu bir konu olduğundan, araştırmada ülkeler arası kıyaslamaların yapıldığı, firmalara anket düzenlemek suretiyle bu verileri elde eden enterprisesurveys.org adresinden elde edilen veriler kullanılmıştır.

1.5. Hazırlık Araştırmaları

Çalışmanın hazırlık aşamasında öncelikle yabancı yatırımlar ile ilgili referans kitaplar taranmış ve kavramsal çerçeve oluşturulmuştur. Yabancı sermaye yatırımları, yatırım çeşitleri, doğrudan yabancı yatırım teorileri, sektörlerin üretim faktörlerine göre dağılımı gibi konular çeşitli iktisat kaynakları taranarak derlenmiştir. Daha sonra öncelikle TÜİK, Hazine Müsteşarlığı, Merkez Bankası gibi kamu kurum ve kuruluşları ile TUSİAD ve YASED gibi sanayicileri destekleyen sivil toplum kuruluşlarının oluşturdukları raporlar incelenmiş özellikle Türkiye'ye gelen yabancı yatırımın seyri ve niteliği konusunda kapsam oluşturulmuştur. Ayrıca, hazırlık safhasında beşinci bölümde yer alan karşılaştırmalı analize temel teşkil etmesi amacıyla İstanbul Sanayi Odası tarafından hazırlanan Türkiye İlk 500 Sanayi Şirketi gibi çalışmalara çevrimiçi olarak ulaşılmış ve özet tablolar alıntılanmıştır.

Çin ile ilgili verilere ulaşmak için ise, National Bureau of Statistics of China'nın yıllar itibarıyla açıklanan DYY istatistikleri incelenmiş, bu incelenen DYY verileri doğrultusunda istihdam ile ilişkisi araştırılmıştır. Çin ile ilgili kapsamlı bilgi edinilememesi sonucunda Çin İstatistik Enstitüsü'nden mail yoluyla bilgi istenmiş, araştırmada da bu veriler kullanılmıştır.

Bunların dışında, ILO, UNCTAD, World Bank, OECD gibi kurumlar tarafından yayınlanan veriler, analizler ve raporlar incelenmiş, dünyada yapılan doğrudan yabancı yatırımlar ile ilgili kapsamlı bilgi edinilmiş ve bu doğrultuda Türkiye ve Çin'e yapılan doğrudan yabancı yatırımların istihdam ile ilişkisi analiz edilerek yorumlanmıştır. Bunun yanında kıyaslama için gerekli veriler, enterprisesurveys.org adresinden çevrimiçi olarak alınmıştır.

2. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR

2.1. Doğrudan Yabancı Yatırım Nedir?

2.1.1. Doğrudan Yabancı Yatırımlar Tanımı

Yabancı sermaye; bir ülkenin karşılığını ileride değişik şekillerde ödemek üzere kısa sürede ekonomik gücüne ekleyebileceği başka ülkelerden temin ettiği mali ve teknolojik kaynaklardır. (Uras, 1979) Burada “yabancı” kelimesi bir ülkenin milli sınırları dışında olmak anlamındadır. “Yabancı sermaye” ise; bir ülkede bulunan sermayeye, başka bir ülkede bulunan yerleşiklerin sahipliğini ifade etmektedir. (Karluk, 2001) Yani diğer bir ifadeyle, ülkede faaliyet gösteren sermayenin malikliğinin başka ülkedeki tüzel ve özel kişilere ait olmasıdır. Daha önceden yapılan doğrudan yabancı yatırımlardan elde edilen karla yeniden yatırım yapılması da doğrudan yabancı yatırımlar kapsamında sayılabilmektedir. Kazançların ev sahibi ülke dışına çıkmasındaki kısıtlamalar veya yeni iş alanlarına yatırım yapma istekleri bu tür yeniden yatırılan kazançlarla yapılan yatırımların başlıca nedenleri olabilir. (Seyidoğlu, 1999)

Doğrudan yabancı yatırımların en temel özelliklerinden birisi ana ülkede mevcut olan şirketler tarafından yapılmasıdır. Ayrıca DYY bir ekonomide yerleşik olan bir şirketin, başka bir ekonomide yerleşik olan (ekonomik faaliyet gösteren) diğer bir şirket üzerindeki nihai gücünü de yansıtmaktadır. Burada bahsedilen “nihai güç”, doğrudan yabancı yatırımcı ve yabancı sermaye şirketi arasında oluşan uzun dönemli bağımlılık ilişkisini ifade etmektedir. (Arı, 2010).

DYY için birçok tanım mevcuttur. Farklı ülkelerde farklı tanımların mevcut olması istatistiklerde farklılıklara, tutarsızlıklara ve karşılaştırmalarda zorluklara neden olmaktadır. Bu sebeplerden ötürü, DYY için ortak bir tanıma ihtiyaç duyulmuştur. Bu tanımları yapabilmek için, OECD 1983 yılında Üye Ülkelerdeki Uygulamalar Araştırması, IMF ise 1991 yılında Uluslar arası Sermaye Akımları

Ölçümü için Çalıştay Araştırması kapsamında tanım için çalışmalar yapmıştır. Daha sonra OECD ve IMF'nin devamı gelen çalışmaları sayesinde ortak bir tanımda karar kılınmıştır. Buna göre; DYY, "Bir ekonomide yerleşik bir işletmenin başka bir ülkede uzun süreli bir ilişki kurmak amacıyla yaptığı uluslar arası yatırımlardır". (IMF ve OECD, 2000) Buradaki uzun süreli ilişki ile kastedilen ise, doğrudan yabancı yatırımcı ile doğrudan yatırım işletmesi arasındaki uzun dönemli ilişkinin varlığı ve işletmenin yönetiminde doğrudan yatırımcının yeterli derecede etkisi olmasıdır. Ancak doğrudan yabancı sermaye yatırımı olarak değerlendirilebilmek için gereken asgari sermaye miktarı her ülkede farklıdır. Şöyle ki; örneğin İngiltere'de eskiden %20 olan sermaye kontrol miktarı 1997 yılında % 10'a çekilmiştir. (Efe, 2002) Öte yandan, bu oranlar genel olarak şirket içerisindeki yönetime katılım değerleri olup, bir yatırımın doğrudan yabancı yatırım olabilmesi için, o yatırımın yarıdan fazlasının yabancı iştirakli olması gerekir.

Bunların dışında DYY terimindeki doğrudan kelimesi; sermayenin ülkeye gelmesi ile birlikte teknoloji, know-how (teknik bilgi), iş ve de işletmecilik bilgilerinin de ev sahibi ülkeye geldiğini ifade edebilir. (Karluk, 2001) Bu sayede yabancı yatırım doğrudan ya da teknik bilginin işlenmesiyle dolaylı istihdam yaratacaktır.

OECD normlarına göre; doğrudan yabancı yatırımlar, kişi ya da kurumların yabancı bir ülkede kalıcı ekonomik çıkar elde etme amacını yansıtmaktadırlar. Kalıcı çıkar yabancı sermaye yatırımcısı ile yatırım arasındaki uzun süreli bağımlılığı ifade etmektedir. (Soydal, 2006) Dünya Bankası normlarına göre ise doğrudan yabancı sermaye, bir başka ekonomide kurumsal olarak kar elde etme amaçlı gerçekleşen yatırım girişleri olup, sermaye toplamı, kazanımların yeniden yatırıma dönüşmesi ve diğer uzun dönem - kısa dönem sermayelerin bilançosu olarak değerlendirilmektedir.

Doğrudan yabancı yatırımlar, döviz transfer edilerek ya da böyle bir transfer olmaksızın aynı sermaye ve gayri maddi hakların girişi veya yerel kaynaklardan finansman yoluyla da gerçekleştirilebilir. Bunun yanı sıra çeşitli kaynakların birleşimi yoluyla da gerçekleştirilmesi söz konusu olabilir. (Efe, 2002) Portföy

yatırımlarından farklı olarak başka bir ülkede yapılan veya satın alınan bir tesisin yönetimi yabancı bir şirketin elinde ve denetimindedir. Ve bu tür yatırımlarda uzun vadeli hedefler esastır. (Altıntaş, 2008)

Doğrudan yabancı yatırımlar beraberinde işletmecilik bilgisini ve teknolojiyi de getirdiği için bu kavram özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra önem kazanmaya başlamıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında, o dönemin ürünü olan ve ABD'li şirketlerin denizaşırı yaptıkları yatırımlarla yaygınlaşan doğrudan yabancı yatırımlar uluslulaşmanın ve küreselleşmenin ayrılmaz unsurlarını oluşturmaktadır. (Efe, 2002) 1980'lerde ticari bankaların kredilerini azaltmalarından dolayı gelişmekte olan ülkelerin sermaye kısıtlamalarının azalması ve vergi teşviklerinin artması, DYY'nin artmasında etkili olmuştur. (Carkoviç ve Levine, 2002) Ayrıca artan ve ucuzlayan haberleşme, kolaylaşan ulaşım olanakları, erişilebilir bilgi ve bilgi transferinin gelişimi, serbestleşme yani diğer bir deyişle küreselleşme, özellikle de 1990'lı yıllarda hız kazanan finansal piyasalardaki küreselleşme olgusu, ülkeler arası artan ekonomik entegrasyon ve özelleştirmeler dünya ticaretinin çok üzerinde para hareketlerine sebep olmuş ve gelişmekte olan ülkelere doğru sermaye akımlarını büyük ölçüde artırmaya başlamıştır. Bu durum ise doğrudan yabancı yatırımların artmasında etkili olmuştur. (Örnek, 2006) Bir firmanın ürününü yabancı piyasalarda geliştirebilmesinin 4 temel yolu vardır;

- Kendi ülkesinde ürettiği malları ihracat yoluyla diğer piyasalara yaymak
- Ürün veya sürecin teknolojisini lisans verme yoluyla yabancı piyasalarda yaymak
- İştiraklerde ürünü yabancı piyasalara yaymak
- Kontrolü ve denetimi kendi ülkesindeki yöneticilere ait olmakla birlikte üretimini yabancı ülkelerde yaparak ürünü uluslar arası piyasalara yaymak

Bu sayılan maddelerden 3. ve 4. adımlar doğrudan yabancı yatırımları kapsamaktadır. 1. adımdan 4. adıma doğru gidildikçe firma daha fazla kaynakla yabancı ülkelerde aktif olmakta ve daha fazla riske açık olmaktadır. Bu kıstasları yerine getirebilmeleri açısından doğrudan yabancı yatırımların çoğunlukla Çok

Uluslu Şirketler tarafından gerçekleştirilebileceği söylenebilir. (Atik, Tran, Vieyra, 2008)

Yapılan çalışmalarda da görüldüğü üzere bugün dünyada gerçekleştirilen doğrudan yabancı yatırımların çoğu çok uluslu şirketler tarafından gerçekleştirilmektedir. (Yılmaz, 2006) Doğrudan yabancı yatırımlarda büyük pay sahibi olan ÇUŞ'lar yüksek üretim verimliliğiyle yurt dışına açıldıktan sonra dünya çapında üretim ve pazarlama faaliyetlerine girişmektedirler. Bu çok uluslu şirketler tarafından gerçekleştirilen yatırımların en önemli katkıları dağıtımda etkinlik sağlaması, teknik etkinlik sağlaması, teknoloji, yönetim birikimi ve uluslar arası pazarlama transferi sağlamasıdır. (Yılmaz,2006) Bunların yanı sıra, yatırım yapılan ülkelerin milli gelirlerinin artmasına ve ödemeler bilançosunun olumlu bir şekilde etkilenmesine de önemli katkı sağlamaktadır. (Altıntaş, 2008) Milli gelir artışının da istihdama yansması ve yeni yatırımlarla istihdam alanlarının artması, doğrudan yabancı yatırımların dolaylı bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

Yapılan yabancı yatırımların emek yoğun veya sermaye yoğun gibi farklı niteliklerde olması, ülkelere farklı getiriler sağlamaktadır. Emek yoğun sektörlere yapılan yatırımlar, yatırım yapılan ülkede birim sermaye başına yaratılan istihdamı sermaye yoğun sektörlere yapılan yatırımlara göre daha fazla artırırken, sermaye yoğun sektörlere yapılan yatırımlar ise, beraberinde birim sermaye başına daha az emek getirmesine rağmen sermaye yoğunluğu yüksek yatırımlara yoğunlaştığı için önem arz etmektedir. (Göver, 2005)

Günümüzde gerek gelişmiş, gerekse gelişmekte olan ülkeler için de bu tür yatırımlar çok büyük bir önem taşımaktadır. Bu nedenle ülkeler doğrudan yabancı yatırımları kendi ülkelerine çekebilmek için büyük çaba harcamaktadırlar. (Altıntaş, 2008) Gelişmekte olan ülkeler dünya üretiminde yer almak ve gelişmişlik düzeylerini artırmak istiyorlarsa küreselleşen dünya ile birlikte gelişen teknoloji ve beşeri sermayeye yetişmelidirler. Gelişmekte olan ülkelere teknoloji transferi dışında, üretimin artırılmasına, dolayısıyla da uzun dönemde gayrisafi yurtiçi hâsılasının artmasına da neden olurlar. Ayrıca yerel firmaların güçlenmesine ve gelişmesine de yararlı olmakla birlikte dünya piyasalarına girebilmeyi kolaylaştırmaktadır. (Atik,

Tran, Vieyra, 2008) Yatırım yapılan ülke açısından ise her zaman olumlu sonuçları olmaz. Örneğin; yabancı ve uluslar arası çapta büyük bir firmanın gelişmekte olan bir firmaya gelmesi veya yerel bir firmanın yabancılar tarafından satın alınması, yerel piyasadaki ticareti olumlu yönde etkilerken, diğer yerel firmalar bu durumda yarış edemez duruma gelecek ve gelişmeleri negatif etkileneceklerdir.

Dünyada mevcut olan, doğrudan yabancı yatırımlar ile ilgili çalışmalar yapan kuruluşlar da DYY konusuna son yıllarda daha fazla dikkat çekmeye çalışmakta ve önemini vurgulamaktadırlar. Özellikle gelişmekte olan ülkelere yapılan doğrudan yabancı yatırımların önemini vurgulamak amacıyla bazı kuruluşlar faaliyetleri içinde bu konuya daha fazla yer vermeye başlamışlardır. OECD (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı) ve UNCTAD (Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı) gibi kuruluşlar gelişmekte olan ülkelere doğrudan yabancı yatırımların yapılmasını teşvik edici konuları kalkınma programlarına dâhil etmişlerdir. (Efe, 2002)

Doğrudan Yabancı Yatırımları diğer sermaye yatırımlarından ayıran bazı özellikler bulunmaktadır. Bunlar şöyle özetlenebilir;

- DYY özel bir sermaye akımıdır; yani ülkeye gelen sermaye o ülkenin vatandaşlarına aittir, devletine değil.
- Çoğunlukla ÇUŞ'lar tarafından gerçekleştirilmektedir. Özel kişilerin yabancı ülkelerde taşınmaz mal satın almak suretiyle yaptıkları yatırımların payı çok düşüktür.
- Yabancı ülkede kurulan şirket ana ülkenin doğrudan denetimi altındadır. Genellikle bu şirketlerde, ana şirketler tarafından atanan yöneticiler bulunmaktadır. Başka bir deyişle, bir ülkeye doğrudan yabancı yatırım geldiyse, üst yönetim kadrosunda çoğunlukla ana şirketin yönetiminden atanan kişiler bulunmaktadır.
- Doğrudan yabancı yatırımlarda sermayenin yanında, ülkeye genellikle üretim teknolojisi ve işletmecilik bilgisi de gelmektedir. (Efe, 2002)

2.1.2. DYY Çeşitleri

DYY çeşitleri hem yatırım yapan, hem de yatırım yapılan ülkeler açısından ayrı ayrı değerlendirilmektedir. Türkiye ve Çin gibi gelişmekte olan ülkelere DYY yapan ülkeler açısından bakılacak olunursa, yapılan yatırımın üretim zincirindeki yerine göre DYY çeşitleri şöyle sıralanabilir:

2.1.2.1. Yatay Yatırımlar:

Şirketler yabancı ülkelere, kendi ülkelerinde yatırım yaptıkları sektörlerle aynı sektörlerde, aynı tip yatırım yaptıklarında gerçekleşir. Firma yabancı bir ülkede, kendi ülkesinde yaptığı yatırımla aynı sistemleri kullanarak, aynı aşamalardan geçirerek üretim yapar. Yatırım yapılan ülkede üretim koşulları ve faktör donanımları aynıysa bu yol tercih edilebilir. Örneğin; araba üreten ve satan bir firma, çeşitli avantajlar sağladığı için araba üretimini başka bir ülkede yapmaya başlarsa, bu tür yatırımlar yatay DYY'lara girer. (Atik, Tran, Vieyra, 2008) Bu tip yatırımlar genellikle yabancı yatırımcı kendi ülkesinde üretim yaptığında, ev sahibi ülkeye ihracat yapamıyorsa, yapsa bile oradaki piyasada rekabet edemiyorsa veya taşıma ücretleri pahalıysa gerçekleşir. (Hanson, 2001)

2.1.2.2. Dikey Yatırımlar:

Farklı faktörleri gerektiren üretim şekillerinde üretimin her aşaması maliyet avantajına göre farklı ülkelerde gerçekleştirilir ve bu aşamalarda üretilen ürünler ve parçalar ülkeler arasında değiş tokuş yapılarak üretim tamamlanır. Bu tür DYY çeşidinde nakliye ve vergiler daha ön planda olduğundan, nakliye ve ülkeler arasındaki gümrük ve tarife ücretlerinin varlığı bir dezavantaj olabilir. (Osorio, 2008) Bu nedenle bu tür bir yatırım tercih edilmeden önce, bu tür maliyetler de göz önünde bulundurulur. Bir ürün yurtdışına yapılan yatırımlarla orada üretildikten sonra, tekrar kendi ülkesine getirilip satışı ve dağıtımı kendi ülkesinden gerçekleştiriliyorsa bu geriye doğru dikey DYY'dir. Eğer ürün yurtdışında üretildikten sonra dağıtımı da bu

yabancı ülkeden gerçekleştiriliyorsa bu da ileriye doğru dikey DYY' dır. (Atik, Tran, Vieyra, 2008)

2.1.2.3. Diğer DYY Türleri

Yatay ve dikey yatırımların yanı sıra yapılan yatırımın amacına, mülkiyet durumuna, yeni işletme yaratıp yaratmamasına ve diğer farklı değişkenlere göre doğrudan yabancı yatırımları çeşitlendirmek mümkündür.

i) Amacına Göre

—Piyasaya Yönelik: Ev sahibi ülkelerin piyasa büyüklüğüne, piyasanın büyüme oranına, yapısına, diğer piyasalara erişim kolaylığına ve yerli iş hayatının gücüne bakılır.

—Verimliliğe Yönelik: Ev sahibi ülkeye yapılan yatırımların kaynak, varlık, transfer ve ara ürünler gibi diğer girdi maliyetlerine bakılır.

—Kaynağa Yönelik: Ev sahibi ülkedeki hammaddelere ve emek gücüne bakılır.

—Varlığa Yönelik: Yatırım yapılan ülkede vasıflı emeğin, kaliteli AR-GE faaliyetlerinin, yenilikçi kapasite ve teknolojik yeniliklere uyuma bakılır. (Loewendahl, 2001)

ii) Mülkiyet Durumuna Göre:

—Ortak Girişim (Joint Ventures): Bir veya birden çok yabancı yatırımcının ev sahibi ülkedeki bir veya birden çok şirketle ortak bir işletme kurmasıdır. Ortak girişimler genellikle oluşabilecek riski ve her iki tarafta da bulunan yetenek ve deneyimleri paylaşmak amacıyla kurulur. (Ek, 2007) Örneğin; ortaklardan biri teknik bilgi ve deneyimlerini paylaşıırken, diğer ortağın pazarlar ve kanunlar hakkındaki geniş bilgisinden yararlanılabilir.

—Tam Mülkiyete Dayalı Bağlı Şirket (Full Ownership): bir veya birden çok şirketin ev sahibi ülkeye gelerek kendi başlarına işletme kurmasıdır. Mülkiyette ev sahibi ülkeden bir şirket bulunmamaktadır. (Seyidoğlu, 1999)

—Şirketler arası Birleşmeler ve Satın almalar (Mergers and Acquisitions): Şirketlerin yabancı pazardaki şirketlerle birleşmesi veya yabancı pazardaki bir şirketi satın almasıdır. (Seyidoğlu, 1999)

—Stratejik Birleşmeler (Strategic Alliances): Stratejik birleşmelerde amaç şirket birleşmeleri sayesinde çok yüklü olan AR-GE faaliyetlerinin her bir şirkete olan yükünü azaltmak, piyasaya doğru zamanda girebilmek ve ortak pazarlamanın faydalarından yararlanmaktır. (Seyidoğlu, 1999)

iii) Yeni İşletme Yaratıp Yaratmamasına Göre

—Yeşil Alan Yatırımları (Greenfield Investments): Yabancı yatırımcı ev sahibi ülkeye girip yatırım yaptığında orada yeni bir iş yaratıyorsa, bu tür yatırımlara “Yeşil Alan Yatırımları” denir. Bu tip yatırımlarda işletmeci ev sahibi ülkenin üretim faktörlerinden yararlanmak yerine kendi teknolojisi, üretim ve yönetim metotlarıyla yeni bir işletme açmaktadır. (UNCTAD, 1995) Dolayısıyla, ev sahibi ülkeler bu tür yatırımlara genelde pozitif bir yaklaşım sergilerler.

—Kahverengi Alan Yatırımları (Brownfield Investments): Bu tip yatırımda ise satın almalar gerçekleşir; fakat Yeşil Alan Yatırımlarında olduğu gibi yabancı yatırımcının üretim faktörleri ve yönetim anlayışı geçerlidir. (Meyer ve Estrin, 1998)

—Satın almalar (Acquisitions): Yabancı bir şirketin ev sahibi ülkedeki bir şirketi satın almasıdır. Bu tür yatırımda yeni iş yaratma amacı ve sonucu yoktur. Bu tür yatırımlar, yatırım yapan şirketler tarafından genelde tercih edilen bir yöntemdir; çünkü firmalar yeşil alan yatırımlarına göre daha ucuz bir şekilde ev sahibi ülkenin pazarına ulaşabilirler. Ev sahibi ülkeler açısından ise, çok tercih edilen bir yöntem değildir; çünkü yerel firmalar, ev sahibi ülkede fazladan bir istihdam avantajı gibi bir yarar sağlamamasına rağmen yabancı yöneticilerin kontrolüne geçmiş olur. (Ek, 2007)

2.2. DYY'nin Tarihsel Gelişimi

Yabancı yatırımlarla ilgili ilk uygulamalar 1800'lü yıllara dayanmaktadır. O dönemlerde Portekiz, İspanya ve İngiltere gibi geleneksel olarak sömürgeci yayılma politikaları benimsemiş olan ülkelerin üretim süreçlerinde hammadde ihtiyaçlarını bu yolla karşılamaları sıklıkla uygulanan bir yöntemdi. Bu süreçte, İngiltere tarafından sömürgeleştirilen bölgelerdeki zengin maden yataklarının çıkarılması amacıyla o bölgelerde üretim sahalarının kurulması yabancı sermayenin ilk örnekleri olarak kabul edilmektedir. Bu dönemde tarımdan sanayiye doğru gelişen batı toplumlarında belirgin miktarda sermaye birikimi gözlenmiş ve biriken bu sermaye kendine yeni yatırım alanları aramaya başlamıştır. Bu yatırım alanları ise, Avrupa endüstrisinin ihtiyacı olan hammaddeleri sağlayacak, doğal kaynak ve ucuz işgücüne sahip dönemin sömürgeleri ve bağımsız az gelişmiş ülkeleri olmuştur (Alpar, 1980). İstihdamın ucuz olduğu sömürgelere olan bu yöneliş, DYY ile istihdam arasındaki bağın kökeninin eskilere dayandığını göstermektedir.

20. yüzyılın başlarına kadar batı Avrupa ülkelerinin sermaye hareketleri gözlemlenirken, Birinci Dünya Savaşı'nda aktif olarak yer almayan Amerika Birleşik Devletleri savaşın bitiminden hemen sonra yabancı sermaye hareketlerinde söz sahibi hale gelmiştir. Bu dönem içerisinde güçlenen Amerikan sermayesinin güçlü yapısı 1930'lu yıllardaki buhran sırasında sarsılmış ve bu ülke tarafından gerçekleştirilen yabancı yatırımlar tasfiye sürecine girmiştir. 1939 yılında patlak veren İkinci Dünya Savaşı öncesi döneminde portföy yatırımı şeklinde gerçekleşen sermaye yatırımları bu dönemden sonra dolaysız yabancı sermaye niteliğine bürünmüş ve yeni yatırım planlarını hayata geçiren çok uluslu şirketlerin sayısının artmasına bağlı olarak dünya ekonomisi üzerinde etki yaratacak hale gelmiştir. (Çabuk, 2005) İkinci Dünya Savaşına kadarki döneme kadar geçen zamanda önemli bir sanayi ülkesi haline gelen Almanya'nın savaştan yaralı olarak çıktığı savaş sonrası dönemde gelişmekte olan ülkelerde kalkınma çabalarının arttığı görülmektedir. 1950'li yıllarda ise gelişmekte olan ülkeler, ortaya koydukları kalkınma hamleleri çerçevesinde sadece nihai ürünleri ithal eder konumdan üretimi destekleme yönünde politikalar üretme konumuna doğru kaymış ve bu dönemde ihtiyaç duydukları sermaye, teknolojik altyapı ve yönetim teknikleri konusunda yabancı yatırımların yardımına ihtiyaç duymuşlardır. Sanayileşmenin etkileri ile köydeki nüfusun kente daha yoğun bir

şekilde göç etmeye başladığı 1960'lı yıllarda yaşanan global değişiklikler neticesinde yabancı yatırımlara daha sıcak bakılmaya başlanmış ve 1960-1980 döneminde dünyadaki yabancı yatırım miktarı beş kat artmıştır (Çabuk, 2005). Artan bu yatırımların dolaylı olarak istihdamı da artırması beklenebilmektedir.

2.3. DYY'nin Ülkeye Gelmesini Etkileyen Faktörler

Sermaye hareketleri üretim faktörlerinin maliyetlerinin en az olduğu kaynağa doğru gerçekleştirilen ve ana amaç olan kazanç maksimizasyonunun nispeten daha kolay bir şekilde elde edildiği konumlara doğru gerçekleştirilmektedir. Dünya üzerinde genellikle hareketli bir yapı sergileyen yabancı yatırımlar, en az mevzuat engellerinin olduğu ve kolaylıkla doğal kaynaklar gibi kaynak noktadan ana noktaya fon transferinin sağlanabileceği noktalara konumlanmayı tercih etmektedirler. Yabancı yatırımın girdiği ülke ise ilke olarak oluşan katma değerlerin ülke sınırları içerisinde kalmasını hedeflemekte ancak yabancı sermayenin ülkede kalmasının sürekliliğinin temini açısından bu ikilemi yatırımcı açısından yumuşatacak önlemleri almaktadırlar. Kendi ülkesinden bir başka ülkeye yatırım yapan girişimci, elde ettiği karı, orijin noktasına döndüremediği anda yaptığı yatırımın sürekliliği konusunda tereddütler yaşamaya başlamaktadır. (Daim, 1971)

Dünya ekonomileri çeşitli dönemlerde farklı tarihsel olaylardan etkilenmiş ve bu etkilenme sadece ekonomik yapılar üzerinde değil aynı zamanda sermaye hareketleri gibi iktisadi bileşenler üzerinde de etkili olmuştur. İkinci Dünya Savaşı sonrasında gelişmekte olan ülkelerde ortaya çıkan hammadde sıkıntısının üstesinden gelebilmek için gelişmiş ülkelere sermaye hareketlerinin akışkanlığı bu yöne çekilmeye çalışılmıştır. Savaş sonrasında toparlanmaya başlayan ekonomilerde sanayinin gelişmesi neticesinde ortaya çıkan yatırıma yönelik sermaye, kendine ucuz işgücünün mevcut olduğu pazarlar aramış ve 1970'li yıllara geldiğinde ucuz emeğin olduğu piyasalar yabancı sermaye için cazip hale gelmeye başlamıştır. Bu cazipliğin oluşmasında ise temel etkenler düşük işgücü ile yüksek verimli emek sağlayacak olan beşeri sermaye olmuştur.

Günümüzde ise artan rekabete bağılı olarak ülke ekonomilerinin büyüme ve kalkınmalarında yabancı yatırımın olumlu etkisini kullanma arzusu daha da güçlenmiş ve rekabet anlamında avantaj sağlamayı amaçlayan her ülke kendi mevzuatında gerçekleştirdiği yenilikler ile yabancı yatırımcıları kendi ülkesine çekmeyi ve uzun süre o ülkede kalmasını sağlamayı amaçlamıştır. Bu nedenle, yabancı yatırımların bir ülkeyi tercih etmesinde o ülkenin ekonomik durumu ile birlikte yabancı yatırımı destekler nitelikteki ortam ve ticaret bariyerlerinin durumu gibi yan faktörlerin değerlendirilmesi de önem kazanmaktadır. Doğrudan yabancı sermaye küresel anlamda hareketliliği boyunca gireceği piyasaları çeşitli kriterlere göre seçmektedir. Bu kriterler arasında piyasaların büyüklüğü, doğal kaynakların zenginliği ve nitelikli ancak ucuz işgücü sayılabilir. (Sabır, 2002) Ayrıca, bir ülkenin siyasi yapısının istikrar seviyesi, özelleştirme politikaları, piyasadaki rekabetin yapısı, vergilendirme mevzuatı ve yatırımı teşvik faktörleri de yabancı yatırımın o ülkeyi seçmesinde temel etkenlerden bazılarıdır.

Doğrudan yabancı yatırımların bir ülkeye gelmesini sağlayan birçok faktör bulunmaktadır. Bu faktörler çeşitli dönemlerde farklılık göstermiş olsa da önemini halen korumaktadır. Bu bağlamda bunları; ekonomik, siyasi, psikolojik, ahlaki ve teknolojik faktörler olmak üzere 5 bölüme ayırabiliriz.

2.3.1. Yabancı Yatırımların Bir Ülkeye Gelmesini Sağlayan Ekonomik Faktörler

Yatırım amacıyla ayrılan yerel ya da gezgin sermayenin temel amacı kar üretmek ve karlılığı uzun süre sürdürmektir. Bu bağlamda, kendisine yerleşmek üzere pazar arayan yabancı sermaye, uzun süre kalacağı, düşük üretim faktörleri ile yüksek kar marjlarını yakalayabileceği ülkeleri seçmektedir. Yabancı yatırımcılar, girmeyi düşündükleri piyasalar hakkında analizlerinde öncelikle talebin durumu ve hareket kabiliyeti ile ilgilenmektedirler. Yatırım yapılması planlanan ülkedeki talebin artan bir trendde olması ve pazarın doyum noktasında olup olmaması gibi hususlar yabancı yatırımın o ülkeye gelmesini belirleyen faktörlerden biridir. Yabancı yatırımcılar açısından analiz edilen piyasalardaki rekabet durumları, pazarın genişliği ve ikame ürünlerin konumları neticesinde oluşan talep durumu piyasanın girilebilir

olup olmaması açısından önemli bir kriterdir. Pazarın büyüklüğü konusunda ikna olan yabancı yatırımcı için bir diğer kriter üretimin ana faktörlerinden biri olan hammadde ve tabii kaynakların niteliğidir. (Tuncer, 1967)

Yabancı yatırım, diğer bir üretim faktörü olan emeğin ucuz ve nispeten nitelikli olduğu alanlara yerleşmeyi hedeflemektedir. Bu bağlamda Çin ve Hindistan gibi ülkeler özellikle ABD ve AB ülkelerinin dışa ihraç ettiği sermaye açısından önemli cazibe merkezleri olmuştur. Ancak, değişen küresel trendler çerçevesinde yabancı yatırımların işgücü ilintili tercihlerinde bazı değişiklikler ortaya çıkmaktadır. 1990'lı yılların ilk yarısına kadar olan dönemde yabancı yatırımcı ucuz işçilik faktörü konusunda ısrarcı iken işçiliğin üretim faktörleri içindeki öneminde yaşanan azalma nedeni ile dikkatini kalifiye orta ve üst kademe işgücünü daha rahat temin edebileceği Gelişmekte Olan Ülkelere çevirmiştir. İşgücü nitelikleri ve dinamiklerinde yaşanan gelişmeler ışığında yabancı sermayenin ilgilendiği bir başka husus da yatırım yapılacak olan ülkedeki aktif çalışabilir nüfustur. (Akdiş, 1998) İşgücünün niteliği yabancı sermaye konusunda olumlu etkilere sahipken işgücü maliyetleri için aynı hususu belirtmek mümkün değildir. İşgücünün niteliği ile maliyeti arasında direkt bir ilişki olduğundan dolayı kalifiye işgücü ile birlikte oluşan yüksek işgücü maliyeti bir ülkeye gelen yabancı yatırımı olumsuz yönde etkileyebilmektedir. İşgücü maliyetlerinin artmasının malların satış fiyatına yansımaları nedeniyle ortaya çıkacak olan talepte azalma ve neticesinde malın rekabet gücünün zayıflaması nedeniyle o malı üreten yabancı sermayenin alternatif piyasa arayışı ortaya çıkmaktadır. (Güngör, 2002)

Doğrudan yabancı yatırımı çekmek isteyen ülkelerin, mevzuat ve altyapılarında çeşitli güncellemeler ve kolaylaştırmalar oluşturmaları elzemdir. Bu bağlamda, yabancı yatırım miktarında artış hedefleyen ülkeler, yabancı yatırım mevzuatında teknik düzenlemelere gitmekte ve yabancı yatırımcıya çeşitli kolaylıklar sağlamaktadırlar. Bu kolaylıklar arasında yatırım indirimi, teşvikleri, ucuz kredi olanakları ve çeşitli vergi unsurlarında yapılan indirimler büyük önem taşımaktadır. (Güngör, 2002) Söz konusu kolaylıklara ek olarak yabancı para mevzuatı ve bu yönde çıkarılmış olan kanunların sıklığı ve etkinliği de yabancı sermaye açısından değerlendirilmesi gereken bir husustur. Mevzuat altyapısının yanı

sıra bir ülkedeki prosedürel süreçlerin niteliği de yabancı sermaye girişlerini belirleyen önemli bir faktördür. Özellikle gelişmekte olan ekonomilerde bürokratik işlemlerin nitel ve nicel fazlalıkları, piyasaların emniyetine önem veren yabancı yatırımcı açısından bile önemli bir engel olarak nitelendirilmekte ve yabancı yatırımcı açısından genellikle hızlı ve verimli şekilde işleyen sistemler tercih edilmektedir.

Ülkelerin özelleştirme politikaları ve özelleştirmeye bakış açıları da yabancı yatırımcıların ülkeye gelmesini etkileyen faktörler arasında yer almaktadır. Küresel ekonomilerin entegrasyonu sürecinde blokların ortadan kalkması ve üretim ve hizmetlerin serbest piyasa dinamikleri ile birlikte önem kazanan özelleştirme kavramı, yabancı yatırımcıların özellikle ilgilendikleri bir husus haline gelmiştir. Özellikle Türkiye gibi gelenekselci ülkelerde, diğer bir ifadeyle milli sermaye konusunda muhafazakâr ülkelerde, 1980'li yıllara kadar hakim olan piyasa mantalitesi mülkiyet ağırlığının devletten özel sektöre doğru kayması ile yerini rekabetçi anlayışa bırakmış ve özelleştirme uygulamalarının önemini arttırmıştır. Gerek özelleştirmeyi destekleyen mevzuat çalışmaları gerekse çok uluslu şirketlerin devlet tekelinde olan üretim ve hizmet alanlarına olan ilgisi nedeniyle, dünya genelinde özelleştirilen şirketlerin sayısı özellikle son 20 yıl içerisinde belirgin bir şekilde artmış ve bu artış da yabancı sermayenin seviyesini yukarıya doğru çekmiştir. Özelleştirilerek yabancı sermaye tarafından satın alınan kurumlara ilk zamanlarda şüphe ile bakılmasına karşın söz konusu bu şirketler aracılığı ile ülkeye giren yeni ve güncel know-how ve teknolojinin yarattığı katma değer olumlu sonuçlar ortaya çıkaracağı beklenen bir durumdur.

Yabancı sermaye üzerinde etkisi olan bir başka iktisadi unsur ise piyasanın rekabetçi yapısıdır. Yabancı yatırımcı öncelikle piyasadaki arz-talep dengesi ve rakip şirketlerin konumu ile ilgili verileri değerlendirmekte ve ülkeye girişi stratejisini bu veriler ışığında oluşturmaktadır. Bu bağlamda, bir ülkedeki piyasaların rekabet yapısı hem arz-talep dengesinin belirlenmesi açısından hem de rekabet politikalarının belirlenmesi açısından önem arz etmektedir. Hükümetler tarafından oluşturulmuş olan anti-tröst yasaları, haksız rekabetin önlenmesine yönelik mevzuat çalışmaları ve

piyasa gücünün kötüye kullanılmasını engelleyici kanunlar ile işlerliği arttırılan serbest piyasa dinamikleri yabancı yatırımcı açısından olumlu etmenlerdir.

2.3.2. Yabancı Yatırımların Bir Ülkeye Gelmesini Sağlayan Siyasi Faktörler

Yabancı yatırımcının bir ülkeyi seçmesinde ekonomik faktörlerin yanı sıra siyasi faktörlerin de varlığı yadsınamaz. Siyasi faktörler genel olarak ülkenin idari sisteminde istikrarın sağlanması ve bu istikrarın ekonomik ortama yansıtılması hususlarını kapsamaktadır. Siyasi istikrar özellikle yatırım yapılacak olan ülke pazarına ilk kez girecek olan yabancı yatırımcı açısından hayati önem taşımaktadır. Bunun nedeni ise yabancı yatırımcının planlarını 1-5 sene arası gibi kısa dönemler için değil, 10 ve daha uzun süreli olarak tasarlamasından kaynaklanmaktadır. Yabancı yatırımcılar, siyasi çalkantılar, politik çekişmeler ve yönetim ile halk arasında yaşanan gerilimlerin mevcut olduğu piyasaları riskli olarak değerlendirerek yatırımdan kaçtığı veya daha önceden yatırım yaptıysa tekrar yatırım yapmaktan imtina ettiği gözlemlenmiştir (Isaiah, 1980). Özellikle siyasi istikrarsızlık, yabancı yatırımcılar açısından piyasaya olan güvenin kaybolması ve artık o piyasanın emniyetli bir piyasa olarak adlandırılmaması anlamına gelmektedir.

Siyasi istikrar ile birlikte piyasanın emniyetli, diğer bir ifadeyle güvenli bir piyasa olması gereklidir. Geçmişten günümüze kadarki uygulamalarda yeni ülke piyasalarına adım atan yabancı yatırımcıların en büyük korkularından biri hükümetlerin çeşitli durumlarda çeşitli gerekçeler ile işletmeleri millileştirmesi olmuştur. Özellikle doğu bloğu ülkeleri ile Afrika ülkelerinde gözlemlenen bu türlü uygulamaların bazıları devlet meclislerinde alınan kararlar doğrultusunda yapılırken, bazı ülkelerde devlet başkanlarının talimatıyla millileştirme (kamulaştırma) uygulanmaktadır. Türkiye’de ise yabancı sermaye ile ilgili mevzuat altyapısını oluşturan 4875 sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu kapsamında kamulaştırma

“Madde 3 - a) Yatırım serbestisi ve milli muamele

Uluslararası anlaşmalar ve özel kanun hükümleri tarafından aksi öngörülmedikçe;

1-Yabancı yatırımcılar tarafından Türkiye'de doğrudan yabancı yatırım yapılması serbesttir.

2- Yabancı yatırımcılar yerli yatırımcılarla eşit muameleyle tabidirler.

b) Kamulaştırma ve devletleştirme

Doğrudan yabancı yatırımlar, yürürlükteki mevzuat gereğince; kamu yararı gerektirmedikçe ve karşılıkları ödenmedikçe kamulaştırılmaz veya devletleştirilemez.” hükmü ile açıklanmaktadır. Türkiye’de özellikle Cumhuriyetin ilk yılları olan 1928-1939 yılları arasında birçok yabancı sermayeli şirket bedeli karşılığında kamulaştırılmıştır. Kamulaştırma ile ilgili dünyadaki diğer örnekler özellikle 1950’li yıllardan sonraki dönemde Libya, Mısır ve Guetamala yaşanan ulus devlet olma çabaları olarak sayılabilir. Bu ülkelerde gerçekleştirilen devletleştirmelerde devlet, kamulaştırılan işletmelere herhangi bir ücret ödememiş bir anlamda el koymuştur. (Emil, 2003)

2.3.3. Yabancı Yatırımların Bir Ülkeye Gelmesini Sağlayan Psikolojik Faktörler

Yabancı yatırımların verimliliğini ve karlılığını belirleyen en önemli faktörlerden birinin yatırım yapılan ülkedeki yatırım yapılacak alanın türüdür. Bu bağlamda, yabancı yatırımın o ülke halkı tarafından ne şekilde algılandığı, ve halkın bu yöndeki talebi ülkeye yapılacak yatırım türünü etkileyen faktörlerden biridir. Yabancı yatırımın menşei hakkında oluşan kötü izlenim ve önyargı neticesinde talep olumsuz yönde etkilenebilmektedir. Bu yüzden geçmişteki bazı olayların neticesinde yabancı yatırımcılar halk tarafından oluşan olumsuz düşünce ve tepkilerden kötü etkilenmemek için yatırım kararlarını tekrar gözden geçirmişler ve hatta bazı yatırımlarını alternatif piyasalara kaydırmışlardır. Özellikle ideolojik yaklaşımlar ve milliyetçi düşünce nedeniyle oluşan toplumsal tepki yabancı yatırımcıların girdikleri ülke hakkındaki risk analizlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu hususla ilgili olarak Türkiye’de oldukça sık örneklere rastlamak mümkündür. Konjüktürel değişikliklere paralel olarak (Örneğin Kardak Krizi, Ermeni Soykırımı Tasarısının Oylanması vb.) Türkiye’de yabancı sermaye ürünlerine zaman zaman tepki gösterilmekte ve bu da yabancı yatırımcının kafasını karıştırmaktadır (YASED, 2011).

2.3.4. Yabancı Yatırımların Bir Ülkeye Gelmesini Sağlayan Ahlaki Faktörler

Yabancı yatırımların bazıları kendi dinamiklerini rahatça koruyacakları ve kendi kültürlerine paralel ahlaki ve moral değerlerin var olduğu piyasalara yatırım yapma eğilimindedirler. Bu eğilimin kapsamı özellikle iş ahlakı ve işgücünün sahip olduğu felsefenin uyumluluğunu kapsamaktadır. Dolayısı ile yabancı sermaye farklı bir kültürün egemen olduğu bir ülkede yatırım yapma kararını ihtiyatli olarak gerçekleştirmekte ve yatırım yönünde karar aldığı anda ise kilit noktalara kendi yönetim kültürünü yansıtacak unsurları yerleştirmektedir. Özellikle Avrupa ve Amerikan şirketlerinin yönetim felsefeleri ile Ortadoğu ve Asya yönetim felsefesi, ahlaki değerleri ve etik kuralları arasında yönetim tarzı gibi var olan farklar, bu faktörlere örnek olarak verilebilir (Akdiş, 2011).

2.3.5. Yabancı Yatırımların Bir Ülkeye Gelmesini Sağlayan Teknolojik Faktörler

Yeni bir ülkeye yerleşmeyi planlayan yabancı sermaye, yerleşmeyi planladığı ülkedeki üretim faktörlerinin niteliği, niceliği ve gelişebilirliği hususunu da değerlendirerek strateji geliştirmektedir. Özellikle teknoloji ve know-howı beraberinde getiren küresel yabancı sermaye, girdiği ülkedeki üretim miktarını artırmanın yanı sıra getirdiği teknolojik yenilikler ile üretimin artması ve altyapının gelişmesi sonucunu doğurmaktadır (Karluk, 2001). Bu yöntemle yabancı sermaye, yeni yatırıma ihtiyaç duymadan üretimi ve verimliliği arttırmayı ve desteklemeyi hedeflemektedir.

Buna ek olarak, farklı sektörlerdeki farklı teknolojik altyapılar da yabancı sermayenin rotasını belirlemektedir. Örneğin, küresel anlamda seyyar kimlikte olan yabancı yatırımlar, üretim yerine montaj hatlarını Çin ve Malezya gibi yabancı ülkelere yerleştirmekte ve beraberinde getirdikleri teknolojiyi nispeten ucuz olan işgücü ile desteklemektedir. Birçok bileşenden oluşan ara ve nihai malların birleştirilmesi amacıyla oluşturulan montaj hattı fabrikaları, süreç içinde kullanılan

hammadde ya da bileşenleri, yabancı sermayenin merkez üssünden alabildikleri gibi yabancı yatırımın yerleştiği ülkelerden de temin edebilmektedir.

Bu bağlamda, yabancı yatırımlar tarafından üretime yönelik teknolojiye destek olabilecek tedarikçi, işgücü ya da nitelikli hammaddenin yer aldığı ülkeler seçilmektedir. Diğer bir ifadeyle, hedef ülkedeki teknolojik altyapı ya da üretim süreçlerine uyumluluk yabancı yatırımın o ülkeyi seçmesinde önemli bir etkidir.

2.4. Firmalar Uluslararası Çapta Büyümek İçin Neden DYY'ları Seçerler?

Özellikle küreselleşme olgusunun oluşmasında büyük katkısı olan çok uluslu şirketler dünya üzerindeki doğrudan yabancı yatırımların %80'den fazlasını gerçekleştirmektedir. Küresel piyasalarda faaliyet gösteren 500 çok uluslu şirketin büyük bir kısmı sermaye ve teknoloji açısından gelişmiş olan Amerika Birleşik Devletleri, Japonya ve AB ülkeleri menşelidir. (Ulaş, 2008)

Dünyanın farklı yerlerindeki piyasaların gerek teknolojide yaşanan gelişmeler gerekse iletişim araçlarının mesafeleri kısaltması sayesinde iç içe geçmiş olması farklı kültür ve tüketim eğilimindeki toplumları birbirlerine yaklaştırmış ve dünyanın farklı köşelerinde üretilen herhangi bir malın üretim noktasına en uzak noktada bile bilinir hale gelmesine olanak sağlamıştır. Farklı tüketici yapılarına ulaşmak ve yeni pazarlama stratejileri geliştirmek amacıyla çeşitli araştırma ve geliştirme faaliyetleri sürdürülmüş ve oluşturulan yeni üretim teknikleri ile yeni girilen pazarlardaki taleplerin en çabuk şekilde karşılanması hedeflenmiştir.

Çok uluslu şirketler, girdikleri farklı yapılarıdaki piyasaları karlı olarak nitelendirilebilecek piyasalar arasından seçmekte ve kar maksimizasyonunu hedeflemektedirler. Çok uluslu şirketler, yabancı yatırım enstrümanı ile elinde borç olarak bulunan ve yatırım için ayrılmış fonları kendi ülkesi dışına yaymak, satın alma, birleşme ya da üretim tesisi kurma gibi metotlardan en uygun olanını uygulayarak hedef pazarlarda kendilerine pay yaratmak hedefiyle hareket etmektedirler.

Şirketleri kuruldukları ülke sınırları dışında yatırım yapmaya iten temel faktörler arasında doyuma ulaşan talebi ikame edecek yeni piyasa arayışları, sahip oldukları know-how ve teknoloji ile yüksek kar potansiyeli elde etme isteği ve yabancı yatırımlara getirilen istisnaları kullanarak farklı bölgelere kolayca ulaşım istekleri sayılabilir. Şirketlerin sınır ötesi yatırımlarında karşılaşması muhtemel dezavantajlar ise finansmanın yüksek olma ihtimali ve politik istikrarsızlık riski sayılabilmektedir.

Yabancı yatırım kararlarının çeşitli parametrelere bağlı olduğu daha önceki bölümlerde belirtilmiştir. İşletmenin kendisi dışındaki şartların yeteri kadar olumlu olduğu yönündeki tespitleri sonrasında belirlemesi gereken yatırım stratejisidir. Bu strateji, yatırımın gireceği pazarın hangisi olduğu ve yapısının ne şekilde olduğu, pazara girmek için en uygun zamanın ne zaman olduğu ve de yapılacak olan yatırımın ölçeğinin ne olduğu hususlarını kapsamaktadır. Bu strateji parametreleri kapsamında girilecek olan pazarın yapısı ve alternatiflerinin ne olduğu konusunda yapılan analizde kar potansiyeli, üretim faktörlerinin maliyeti ve niteliği ile risk faktörleri ile ilgili olarak sağlıklı bir değerlendirmenin yapılabileceği bir ön hazırlık devresinin geçirilmesi gereklidir. Yatırım yapılacak olan piyasanın büyüklüğü ile birlikte talep miktarı, rekabet yapısı ile yatırım yapılacak olan ülkenin büyüme oranları da değerlendirilmeye dahil edilmektedir. Bu noktada dikkat edilmesi gereken husus yatırım kararı alırken hedef ülke nüfusunun satın alım gücünün tek başına bir veri sağlayamamasıdır. Yaşam standartları düşük olan bazı ülkelere satın alım gücü düşük olmasına karşın gelişen yatırımların bu ülkelere doğru kaydığı görülmektedir. Çin, Hindistan ve Endonezya gibi ülkelere satın alım gücü AB ülkelerine nazaran düşük olmasına karşın diğer üretim faktörlerinde sahip oldukları rekabet avantajı, artan nüfusları ile birlikte oluşan işgücü ile bu ülkeler yabancı yatırımcılar açısından tercih edilmektedir. Yabancı yatırımcıları bu ülkelere sevk eden bir diğer husus ise AB ülkeleri ve ABD gibi gelişmiş ülkelere işgücü maliyetlerinin oldukça yüksek olması, piyasanın farklı rakipler nedeniyle doyuma ulaşması gibi hususlar olmaktadır. Kar maksimizasyonu hedefleyen yabancı sermaye, ucuz maliyetli işçiliğe ulaşma, yeni pazar arayışları, daha düşük vergiler ve devlet teşvikleri gibi unsurların ışığında gelişmekte olan ülkelere yönelmektedir. (Ulaş, 2008)

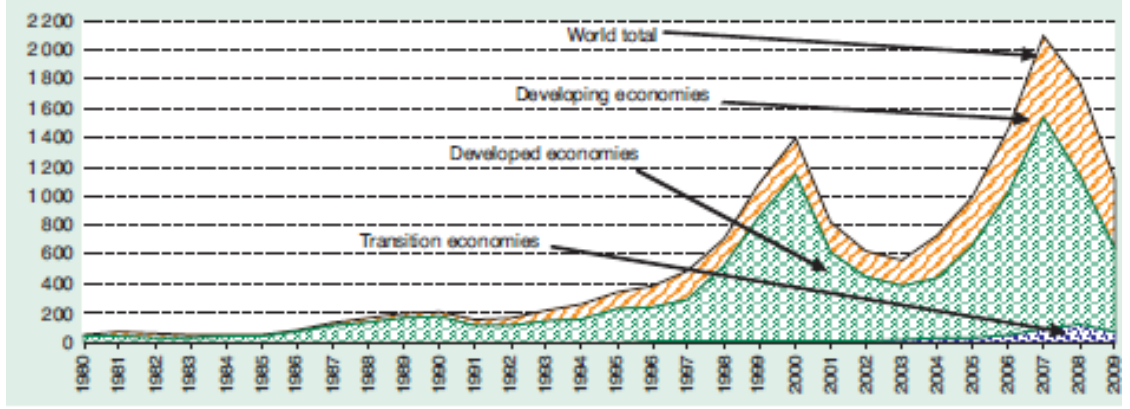
Farklı piyasalara girme yönünde strateji belirleyen firmalar için en önemli faktörlerden birisi de üretim lokasyonunun tespit edilmesidir. Üretim lokasyonunun stratejik açıdan avantaj sağlayacak bir konumda oluşturulması işletmenin uzun vadede rekabet stratejisini olumlu etkilemektedir. Genellikle üretim lokasyonunu belirleyen belirli parametreler bulunmaktadır. Yabancı yatırımla büyümeyi hedefleyen şirketlerin bir kısmı üretim faktör maliyetlerinin nispeten avantajlı olduğu noktalara üretim sahalarını yerleştirmeyi planlarken bazı şirketler ise belirledikleri ana pazarlara yakınlığı kıstas olarak almakta ve böylelikle dağıtım kanallarını etkin bir şekilde kullanabilmektedir. Üretim lokasyonu belirlenirken detaylı bir SWOT analizi gerçekleştirilmekte ve üretim sahalarının kurulması için seçilen ülkedeki talebe dayalı satışın seviyesi, kişi başına gelir, ülkenin büyüme oranı, demografik profil, coğrafi konum avantajı ve bürokratik engeller ile ilgili mevzuat konusundaki veriler değerlendirilmeye alınmaktadır.

Farklı bir ülkede yatırım yapmayı planlayan işletmelerin üretim kararlarında değerlendirilmesi gereken bazı unsurlar bulunmaktadır. Üretime dayalı yapılacak olan yatırımın gerçekleştirileceği ülkede tedarik edilebilecek makine parkı, stok devir hızı, üretim lokasyonunun bulunacağı ülkeden komşu pazarlara olan erişim ve dağıtım maliyetleri, ülkedeki döviz kurları ve vergi uygulamaları yatırıma yön veren diğer unsurlardır. Tüm bu parametreleri kapsayan husus ise yatırımın yapılacağı ülkedeki hükümetin yabancı yatırım politikasıdır.

İşletmelerin sınır ötesi yatırım kararlarını etkileyen bir başka faktör de yatırımın zamanlaması ile ilgilidir. Her işletmenin asıl amacı kar maksimizasyonu olduğu için yatırım yaptığı alanda oluşacak olan talebin en fazla seviyede olmasını beklemektedir. Bu yüzden işletmelerin farklı piyasalara piyasa yapıcı nitelikte ilk giren olması ve talep elastikiyetine ne kadar hızlı bir şekilde cevap veren bir model benimsemesi rekabet avantajı yaratacaktır. Buna ek olarak yapılan yatırımla yeni bir pazara giren işletmelerin öncelikle pazarın güçlü marka stratejileri uygulaması ve marka bilinci oluşturarak rekabet avantajı yaratması beklenmelidir.

2.5. Dünyada Doğrudan Yabancı Yatırımlar

1980’li yıllardan itibaren dünyada hâkim olan politik akımların değişmesi ve blokların ortadan kalkması sonucunda ticaret yüksek devinimli bir hızla gelişim kaydetmiştir. Özellikle 1990’lı yıllarda iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler ile yabancı yatırımların yönü gelişmekte olan ülkelere yani yeni Orta Asya Devletleri ve Çin gibi alternatif ve henüz rekabetin tam olarak yaşanmadığı piyasalara yönelmeye başlamıştır. Gerek sahip olduğu nüfus bakımından gerekse konumu itibariyle uyuyan dev olarak nitelendirilen Çin, ülkede gerçekleştirilen mevzuat değişiklikleri ve yatırımcıya sunulan ucuz işgücü cazibesi ile yabancı yatırımın en fazla girdiği ülkelerden biri haline gelmiştir.

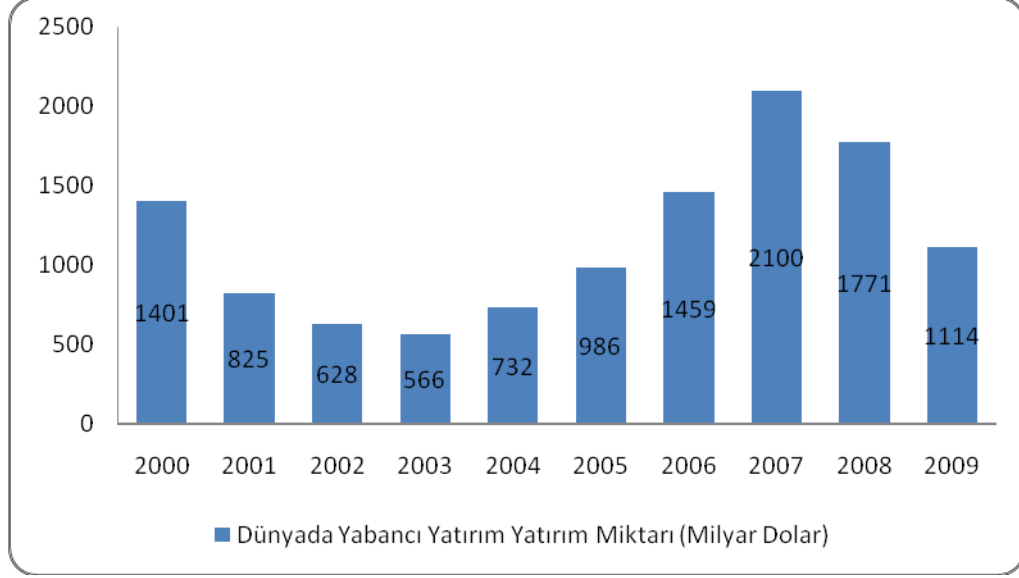

Şekil 2. 1. Dünyada DYY Dağılım Seyri (Kaynak: UNCTAD, 2010)

Tablodan da görüleceği üzere, 1990-2009 yılları arası dünya genelinde DYY dağılımı daha çok gelişmiş ülkelerde yoğunlaşmış olmakla birlikte, gelişmekte olan ülkelerdeki yoğunluğunu ise yıllar itibarıyla artırmaktadır. Bu kapsamda, Kırgızistan, Özbekistan gibi geçiş ekonomileri ise dağılımda daha az pay almaktadır.

Dünyada dolaşan yabancı yatırımlar 1980-2000 döneminde istikrarlı bir şekilde artmıştır. UNCTAD’ın hazırladığı ve en kapsamlı zaman serisini alan 2004 World Investment Report (Dünya Yatırım Raporu-2004)’a göre 1980 yılında 58 milyar dolar seviyelerinde olan dolaşımda olan yabancı sermaye miktarı 1990 yılı itibariyle %300 artarak 202 milyar dolar seviyelerine ulaşmıştır. Serbest piyasa

ekonomisinin genişlediği bu dönemde artış trendini koruyan dolaşımda olan yabancı sermaye 2000’li yılların başında 1,4 trilyon dolar seviyesine ulaşmıştır.

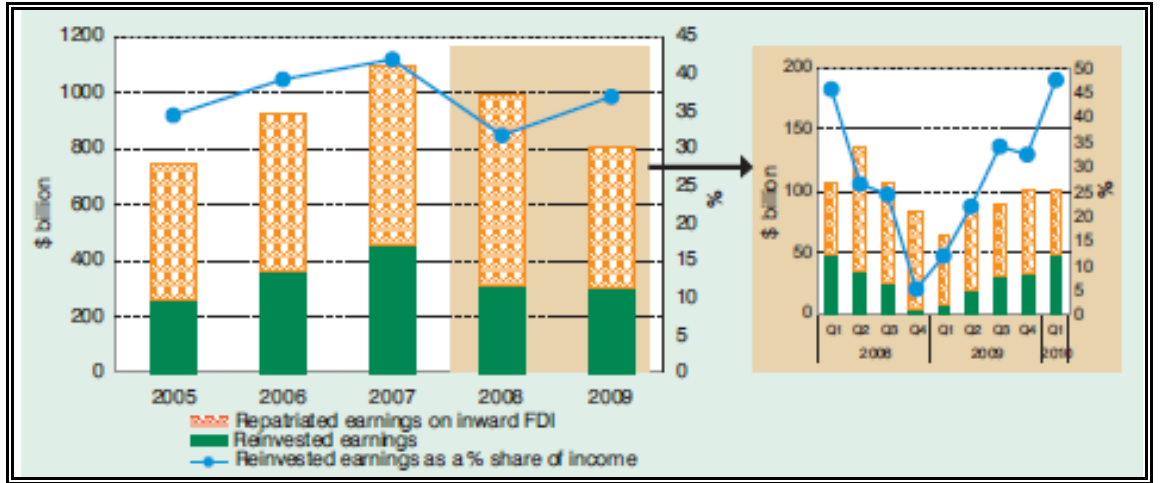

**Şekil 2. 2. Dünyada Yabancı Yatırım Miktarı ((Toplam Miktar)
Kaynak: YASED, 2010)**

2000’li yılların başlarında yaşanan ve mali piyasaların daralmasına neden olan krizlerin yarattığı olumsuz etki ve yabancı yatırımcıların riske karşı kendilerini koruma niyeti nedeniyle hem dünya genelinde hem de özelde gelişmekte olan ekonomilerde düşüş trendine giren yabancı sermaye, Şekil 2.5’ten de görüleceği üzere, 2001 yılında %41 ve 2002 yılında %21 düşüş kaydetmiştir. UNCTAD’ın raporuna göre bu dönemdeki düşüşün en büyük nedeni, yaşanan büyüme oranlarındaki azalma, satın alma kararlarındaki azalma ve sermaye piyasalarının dalgalı seyir izlemesidir.

2003 senesinde 566 milyar dolar seviyelerine gerileyen küresel doğrudan yatırımlar 2004 senesi itibariyle 732 milyar dolar seviyelerine yükselmiştir. 2001 krizinin etkisinin hafiflemeye başladığı bu dönemde 2005 yılında 986 milyar dolar seviyelerine yükselen yabancı yatırım miktarı piyasalardan gelen olumlu hava çerçevesinde yükseliş trendini korumuş ve 2006 yılında 1 trilyon 459 milyar dolar seviyelerine yükselmiştir. 2006-2007 döneminde önemli bir sıçrama kaydeden doğrudan yabancı yatırımlar 2007 senesinde 2 trilyon dolar seviyesini geçmiştir.

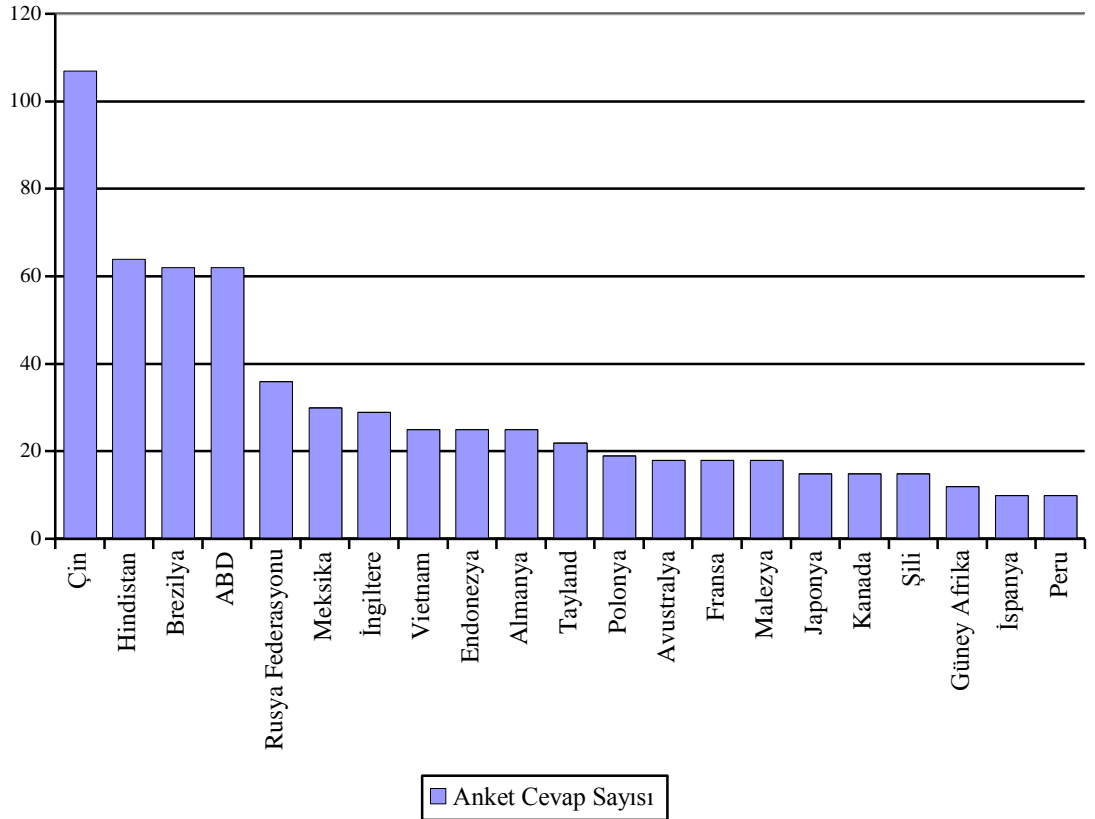
2007 yılında finansal piyasalardan kaynaklanan ve tüm dünya ekonomilerini olumsuz bir şekilde etkileyen finansal krize bağlı olarak takip eden 2008 yılında doğrudan yabancı yatırımlarında %16'lık bir gerileme kaydedilmiş ve toplam yabancı yatırımlar 1,7 trilyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşanan mortgage krizinin etkilerinin tam olarak aşılammaması ve Yunanistan, Portekiz ve İspanya gibi AB ülkelerinin büyüme rakamlarının negatife dönmesi nedeniyle küresel piyasalarda riskin artmasıyla dünya genelinde yabancı yatırım miktarındaki aşağı trend daha keskin bir hal almış ve 2009 yılı verilerine göre toplam doğrudan yabancı yatırım %37'lik keskin bir düşüşle 1,11 trilyon dolar seviyelerine gerilemiştir (UNCTAD, 2010). Türkiye de bu negatif trendden oldukça olumsuz bir şekilde etkilenmiş ve 2009 yılı itibarıyla gerçekleşen yabancı yatırım miktarına göre %58 azalarak 18,1 milyar dolardan 7,6 milyar dolar seviyelerine gerilemiştir (YASED, 2010).

Şekil 2. 3. Dünyada Yabancı Yatırımlardan Doğan Gelirlerin Değerlendirilmesi (Kaynak: UNCTAD, 2010)

Bununla birlikte son beş yıllık dönemde yabancı yatırımlardan doğan gelirlerin, yatırım yapılan ülkelerde kalması ve yeniden yatırımla değerlendirilmesi yönünde artan bir trend gözlenmektedir. Dünya ülkelerinde 2005-2007 dönemlerinde yabancı yatırımlardan dönen gelirlerin ortalama %40'lık kısmı yeniden yatırım (sıfırdan ya da yatırım iyileştirme) olarak kullanılmıştır.

Küresel resesyonu atlattmakta zorluk çeken küresel sermaye için 2009 yılı ise parlak bir yıl olarak gerçekleşmemiştir, 2009 yılında birçok sektörde küresel anlamda yabancı yatırımlarda bir azalma kaydedilmiştir. Söz konusu bu dönem içinde küresel gezgin yabancı sermaye, imalat sektörünü riskli olarak değerlendirmiş ve sonuçta imalat sanayindeki yabancı yatırım oranı düşmüştür. İmalat sektöründe kullanılan hammadde ve diğer üretim faktörlerinin fiyatlarındaki artışa paralel olarak imalat sektöründe sınır ötesi birleşme ve satın almalarda belirgin bir azalma ortaya çıkmış ve bu dönemde yabancı sermaye altyapı sektörüne yönelerek elektrik, gaz ve su dağıtımını, elektronik ekipmanlar, inşaat ve telekomünikasyon sektörlerinde kendisine yeni kaynaklar bulmuştur. 2009 döneminde imalat sektöründeki yabancı yatırımdaki azalma %77, madencilik sektöründeki azalma %47 ve hizmet sektöründeki azalma %57 olarak gerçekleşmiştir. Kriz neticesinde yabancı yatırım kararlarından en fazla olumsuz olarak etkilenen mali hizmetler sektöründeki yabancı yatırım sayısı 2008 yılına göre %87 azalmıştır (T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, 2010).

Şekil 2. 4. Dünyada En Fazla Yatırım Çekmesi Beklenen Ülkeler
(Kaynak: UNCTAD, 2010)

UNCTAD tarafından hazırlanan 2010 yılı yatırım raporunda yer alan ve yatırım alan ülkelerdeki yatırım ajanlarının katılımıyla uygulanan anket sonuçlarına göre 2010-2012 döneminde en fazla yatırım çekmesi beklenen ülke sorusuna 107 kez Çin cevabı verilmiştir ve anket cevaplarında ikinci sırayı 64 kez ile Hindistan almıştır. Anket sonuçlarında Türkiye ile ilgili bir bilgiye rastlanılmaması, ülkelerin Türkiye'nin yatırım çekmesine dair çok fazla bir beklentilerinin olmadığını gösterebilmektedir.

2.6. İşgücü - DYY İlişkisi

Bir ülkeye yapılan doğrudan yabancı yatırımların istihdama olan katkısı hem doğrudan hem de dolaylı yoldan olmaktadır. Ülkeye gelen yabancı sermaye üretime yönelik bir nitelik taşıdığı için, kurulan yeni iş sahaları ve üretim tesisleri ile yeni istihdam olanakları sağlayabilmektedir. Ayrıca, üretime dönük yabancı sermaye yatırımları daha önceden gerçekleştirilmiş olan yatırımların geliştirilmesi ve büyütülmesi yönünde olabilmekte ve bu türlü bir yatırım da yeni istihdam sahaları açabilmektedir (Alter, 1994). Gerçekleştirilen yatırım ister yeni bir yatırım olsun isterse mevcut yatırımın genişletilmesi niteliğini taşıyan istihdam üzerinde doğrudan etkiye sahiptir.

Yatırımın gerçekleştirildiği ülkedeki ücret seviyesi ile yatırımın istihdam üzerindeki etkisi arasında bir bağ vardır. Yatırım yapılacak bölgenin gelişmişlik düzeyi, yatırımın içinde bulunduğu sektörün faktör yapısı gibi değişkenlerin de bu etki üzerinde payı vardır. Yabancı sermayenin bir ekonomiye ne şekilde girdiği de istihdamın üzerindeki etkinin gözlemlenmesi açısından önem taşımaktadır. Yabancı yatırımın yeni yatırım, satın alma ve ortak girişim olması işgücüne olan etkileri farklılaştırabilmektedir. İstihdama olan katkı en fazla yeni yatırım ile ortaya çıkmaktadır. Yabancı yatırımlar ile istihdam ilişkisinin ortaya çıktığı bir başka platform ise piyasalar üzerindeki devlet politikalarıdır. Piyasa yapısını düzenleyici politikalara ek olarak yatırım yapılacak olan piyasalardaki rekabet yapısı da istihdamı etkileyebilecek bir faktördür. Rekabet koşullarının yoğun olduğu piyasalarda işgücü maliyetleri kimi kısım istihdam yapısı için düşürülmekle birlikte kimi beyaz yakalı işgücü için ise arttırılabilir.

Yabancı yatırımların yerleşim sürecinde, yatırımın getirdiği teknolojiye göre ortaya çıkan yeni iş alanları ile de istihdam yaratılmaktadır. Yabancı yatırımların oluşum sürecinde yerel ekonomi aktörleri ile kurulan ilişkiler çerçevesinde istihdam artışı sağlanabilmektedir. Diğer bir ifadeyle yabancı yatırımlar, bir ülkede kurulan üretim tesisi, hammadde temini ve fason üretim tekniklerinin kullanımını ya da bazı fonksiyonların dış kaynakla yerine getirilmesi vasıtasıyla dolaylı yoldan istihdamı arttırmaktadır. Bu artışın kaynağı yabancı yatırımcının bölgesel üreticiler ile kurduğu ilişkilerden kaynaklanmaktadır.

Bir bölgeye yerleşen yabancı yatırım ihtiyacı olan hammadde ve ara malları bölgesel üreticilerden karşılayabilmektedir. Bu bağlamda bölgesel üreticilerden ihtiyaçlarını karşılayan yabancı yatırım, yerleşmiş olduğu ülkenin istihdamına da katkı sağlamaktadır. Buna ek olarak, bir üretim prosesini kullanarak hammaddeleri işleyerek nihai ürün elde eden yabancı yatırımcı, bu ürünlerin satışı, pazarlanması ve dağıtımının temin edilmesi amacıyla farklı şirketler kurabilmekte ve bu yeni girişim de istihdama olumlu yönde katkıda bulunabilmektedir.

Bunların yanı sıra, ülkeye gelen yabancı yatırımlar sayesinde istihdamın potansiyeli artacaktır. Gelen yabancı yatırım ile birlikte yurtiçi firmalar üzerinden gerçekleştirilecek olan o bölgede üretilen ürün ve hizmetlerin tedariki ile yerel üreticiler ile yabancı firmalar arasında bir köprü kurulmuş olacaktır. Bu köprü vasıtası ile ülkeye gelen dışsal ekonomiler ile yabancı şirketlerden yerli şirketlere bir bilgi akışı sağlanabilecektir. Yabancı firmaların sağladığı bilgi ve tecrübe akımı ile ülkede faaliyet gösteren yerli şirketlerin işgücü profili güçlenecek ve daha yüksek kalitede üretim girdileri kullanılmaya başlanacaktır. Yerli firmalardaki istihdam ve girdilerin potansiyelinin yükselmesi ile rekabetçi ortam zenginleşecek ve yeni açılacak iş sahaları ile üretim ve istihdam artacaktır. Bu bağlamda, yabancı yatırımların istihdama olan katkısının belirli bir seviyeye kadar olumlu olduğu söylenebilir.

Yabancı yatırımla ülkeye dâhil olan dışsal ekonomilerin aynı zamanda yerli özel sektör firmalarındaki istihdam üzerinde endirekt etkisi vardır. Yabancı sermayenin ülkeye girerek üretim tesisi açması ile birlikte özellikle daha küçük ölçekte olan yerel üreticilerin rekabete dayanabilmek için istihdamı azaltması beklenen bir sonuçtur. Kısa dönemde toplam istihdamı azaltan bu unsur, yerleşen yabancı yatırımın yarattığı yeni istihdam ortamı ile birlikte yeni nitelikli işgücü profili oluşturulması ile yeni bir boyut kazanmaktadır. Ancak, istihdamdaki bu gerilemenin ikamesi yerine teknolojik altyapının kullanılması bu denge üzerinde olumsuz etki yaratacaktır.

İstihdam rakamlarına olumlu etkisi olan bir diğer faktör de yabancı yatırımın ihracat etkisi ile istihdam rakamlarında yaşanan gelişmelerdir. Bu hususla ilgili olarak gözlemlenen en iyi örnek Çin örneğidir. Teknoloji ve sermaye ağırlıklı firmaların üretim ve montaj hatlarını Çin'e kaydırmaları ve ülkeyi bir ihracat üssü olarak kullanmaları neticesinde istihdam rakamlarında belirgin bir artış sağlanmıştır. (Lall, 1995)

Çin, artan nüfusu ve dünya piyasalarına olan entegrasyonundaki güçlenme ile önemli bir ticaret merkezi haline gelmiştir. Ancak kimi analistlere göre kontrolsüz olarak yaşanan Çin ekonomisindeki büyüme beraberinde istihdamla ilgili bazı sıkıntıları da ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, artan nüfusa paralel olarak istihdam fırsatlarının aynı hızda yaratılması beklenmemektedir. Yapılan araştırmalar, Çin'deki istihdamın yıllık olarak %1,3 büyüme kaydedebileceğini ortaya koymaktadır (Chow, 1999). İşgücü piyasasında var olan bu düşük devinim hızı, nüfusun yaşlanma trendi ile birlikte, bir noktaya gelindiğinde durma noktasına gelecektir. Bu kapsamda ayrıca, Çin'de 131 milyonluk ülke içi göç eden nüfusun yaklaşık olarak %65'lik kısmı resmi olarak çalışabilmek için gerekli olan hane halkı kayıt belgesinden (hukou) yoksun olduğundan kayıtlı işgücü piyasasına dâhil olamamaktadır. Buna ek olarak Çin işgücü ile ilgili yapılan birçok araştırma, piyasadaki işgücü katılımlarının azalma trendinde olduğunu ortaya koymaktadır. İşsizlik ve işgücü piyasasına olan katılımdaki azlıkla paralel olarak istihdam fırsatı yaratılmasının da belirli bir doygunluğa ulaşması önemli bir sorun teşkil etmektedir. Yapılan bir çalışmaya göre (Banister, 2005) istihdamla ilgili resmi rakamlar kasaba ve köylerdeki işgücü

potansiyelini tam olarak ortaya koymamakta ve imalat sektöründeki toplam istihdam kayıtlı olmayan işgücü de dâhil edildiğinde 100 milyon kişiye ulaşmaktadır. Bu seviye G7 ülkelerinin toplam istihdam seviyesinin iki katı bir seviyeye denk gelmektedir.

Türkiye’de ise şirketlerin özkaynaklarının işçi sayısına olan oranı, kullandıkları teknolojiye ve istihdam yaratma kapasitelerine ilişkin önemli ipuçları verebilmektedir. Türkiye’de bu oranın yabancı firmalarda oldukça yüksek olduğu ve yabancı yatırım sağlayan şirketlerin daha çok sermaye yoğun sektörlere yatırım yaptığı görülmektedir. Bu oran neticesinde söz konusu bu şirketlerin istihdama katkıda buldukları; fakat emek yoğun sektörlere yapılan yatırımlara nazaran daha az istihdam sağladıkları görülmektedir. Bu durum 5. Bölüm’de istatistiki analiz yapılmak suretiyle açıklanacaktır. Bununla birlikte, Türkiye’ye yapılan yabancı yatırımların yapısı incelendiğinde genellikle kurulu şirketlerin satın alınması, devir alınması ya da birleşmeler gibi yatırım tiplerinin uygulandığı görülmektedir. Bu tür satın almalarda tercih genellikle mevcut piyasada en güçlü konumda olan ya da tekel benzeri nitelik taşıyan firmalardan yana yapıldığından dolayı yeni tesis kurulması oldukça nadir görülmektedir. (DİSK-AR, 2011). İstihdama olan katkının gözlenebileceği bir diğer ölçüt ise İstanbul Sanayi Odası 500 Büyük Sanayi Kuruluşu listesinde yer alan yabancı menşeli şirketlerde yer alan istihdamın diğer şirketlere olan oranıdır. Listede yer alan yabancı sermaye şirketler, toplam satışların, kârın ve ihracatın yaklaşık yarısını gerçekleştirirken söz konusu şirketlerin istihdamdaki payları hayli düşüktür.

3. TÜRKİYE'YE YAPILAN DYY VE İSTİHDAMA ETKİSİ

3.1. Türkiye'ye Yapılan DYY ve Tarihsel Gelişimi

1923 yılında Cumhuriyetin kurulması ile ortaya konulan yeni ekonomik ve finansal sistemlerin odak noktası ulusal anlamda kalkınma ve iç kaynak yaratma yönünde olmuştur. Yabancı sermayenin bağımsızlığın önünde bir engel teşkil edeceği yönünde toplumda oluşan ön yargı, İzmir İktisat Kongresi'nde (1923) Mustafa Kemal tarafından düzeltilmiş ve gelişen Cumhuriyetin “ülkenin kanun ve nizamlarına uymak şartıyla olumlu bir unsur” (Ökçün,1997) olduğu şeklinde düzeltilmeye çalışılmasına karşın hem ekonomik hem de siyasi açıdan bağımsız bir Türkiye hedefiyle yabancı sermayenin ülkeye çekilmesi yönünde çaba sarf edilmemiştir. Türkiye'nin ekonomik hedeflerinin çizildiği İzmir İktisat Kongresi neticesinde alınan ekonomide liberalleşmeye yönelik kararlar ışığında 1930 yılı itibariyle 57'si İstanbul'da olmak üzere 66 yabancı sermayeli firma kurulmuştur. (Ökçün,1997) Bu döneme kadar (1920–1930 yılları arasında) ülkemize gelen yabancı yatırımlar incelendiğinde yabancı yatırımın altyapı, maden ve otomotiv sektörüne yapıldığı görülmektedir. Bu dönemde yabancı yatırımcı yeni gelişen Cumhuriyet'i bir fırsat olarak görmüş ve altyapı ve temel yerel yönetim hizmetlerinin yerine getirilmesi yönünde yatırımlarda bulunmuştur.

Sonraki dönemlerde 1954 yılına kadar yabancı yatırımlar konusunda çok fazla bir gelişme yaşanmamıştır. Hızlı kalkınmayı hedefleyen Kalkınma Planları çerçevesinde 1954 yılında 6224 sayılı “Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu” çıkarılmış ve planlı kalkınmanın takip edilmesi yönündeki devlet politikaları 1960 yılından sonra da devam etmiştir. Mevzuat ile ilgili bu yoğun çalışmalar neticesinde ortaya çıkan en önemli bulgu ülkemize yabancı yatırımcıların çekilmesi için çaba harcanması zihniyetinin gelişmeye başladığıdır. Cumhuriyetin ilk yıllarından 1954 yılına kadar Türkiye'ye giren yabancı yatırım miktarı 2,8 milyon Amerikan Doları seviyesinde gerçekleşmiş, bu seviye 1954-1959 yılları arasında 12,6 milyon ABD doları seviyesine çıkmıştır. Yabancı yatırımlar ile ilgili mevzuat çalışmaları ile şekillenen Türk piyasasına 1950'li yıllardan sonra çok uluslu şirketlerin ilgisi

oldukça artmış ve kimi şirket doğrudan doğruya kimi şirket ise sermaye ortaklığı şeklinde Türkiye'ye gelmiştir. (Yavan ve Kara, 2003).

1950'lerde başlayan DYS akımı ve 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu çerçevesinde, 1954-1975 arasında kümülatif olarak ülkemize 109 yabancı sermayeli firma gelmiştir. 1965 yılı verilerine göre Türkiye'de yatırım yapan yabancı firma sayısı 122'dir. Bu firmaların büyük bir çoğunluğu başta İstanbul olmak üzere Kocaeli ve Bursa'yı yatırım alanı olarak seçmiştir. 1975 yılı itibariyle, Türkiye'de en fazla yabancı sermaye çeken sektör imalat sektörüdür. 1975 yılı verilerine göre 93 adet yabancı sermayeli şirketin yer aldığı imalat sektörü, ülkeye giren toplam yabancı sermayenin %87'sini oluşturmaktaydı (Yavan ve Kara, 2003). İmalat sanayi içindeki dağılım incelendiğinde ise yabancı sermayenin özellikle sermaye yoğun, ileri teknoloji ağırlıklı ve az istihdam yaratan sektörler olan karayolu taşıtları üretimi, elektrik-elektronik, kimya ve lastik sektörlerinde yoğunlaştığı görülmektedir.

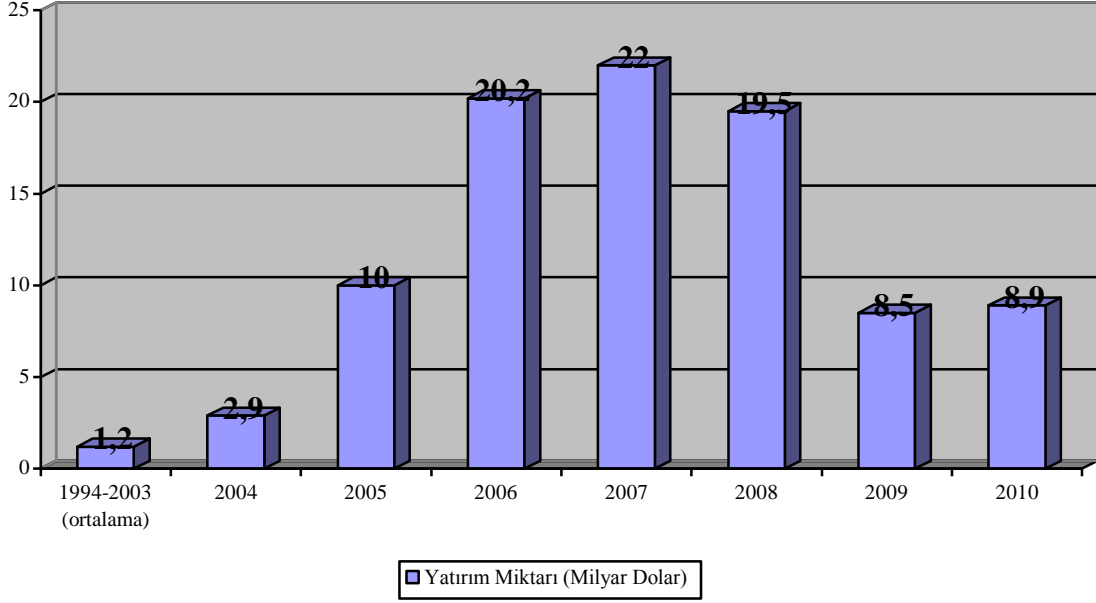
Bu anlamda, Türkiye ilk kez 1962 yılında Almanya ile Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması (YKTK) Anlaşmaları müzakeresi imzalamıştır. Bu anlaşma, T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü tarafından ifade edildiği şekliyle, "Yabancı yatırımlar için büyük önem taşıyan, yabancı yatırımcıya ev sahibi ülke tarafından uygulanacak muamelenin sınırlarının belirlenmesi, kar transferlerinin güvence altına alınması ve ev sahibi devletçe yapılması muhtemel kamulaştırma işlemlerinin şartlarının belirlenmesi ve uyuşmazlık halinde uluslar arası tahkime başvurulması gibi 'olmazsa olmaz' hükümler içeren temel nitelikte bir anlaşma" dır. (T.C Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, 2011). YKTK Anlaşmalarının başlıca amacı, taraf ülkeler arasında sermaye ve teknoloji akımını artırmak ve yatırımlara ev sahipliği yapan ülkenin hukuk düzeni içinde yabancı sermayeli yatırımlara uygulanacak muamelenin şartlarını tespit etmektir. Bu müzakerelere 1985 yılından itibaren hız verilmiştir ve Mart 2011 itibariyle 83 ülke ile YKTK Anlaşması imzalamıştır. (Ek 9.A)

1980 yılına kadar doğrudan yabancı yatırımların ülkeye çekilmesi konusunda çok başarılı olunmamasına rağmen, Türkiye'nin 1980 yılı sonrasında serbest piyasa dinamiklerini belirgin şekilde uygulamasının paralelinde ortaya çıkan dış kaynak

ihtiyacı beraberinde kısa ve orta vadeli sermayenin ithal edilmesine ve yabancı yatırımcıların ülkeye girmesine olanak sağlamıştır. Serbest piyasanın bir gereği olarak yabancı yatırımların üzerindeki miktar ve nitelik kısıtlamaları 11.08.1989 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkındaki Kanuna dayalı olarak çıkarılan 32 Sayılı Kararname ile yabancı yatırımcıların Türkiye’de menkul kıymet alım satım gerçekleştirebilmelerine olanak sağlanmıştır. Bu kısıtlamanın ortadan kalkması yabancı yatırımın Türkiye’ye girişine olumlu yönde katkıda bulunmuştur (Adanur, 2011).

Türkiye’deki ekonomik sistemin liberalleşmesi adına 24 Ocak 1980 tarihinde alınan ekonomik kararlar çerçevesinde Türkiye’deki piyasa sisteminin ihracat ile desteklenmesi ve piyasa dinamiklerinin daha liberal hale getirilmesi yönünde bazı düzenlemeler getirilmiştir. Piyasaların liberalleştirilmesi ile ilgili olarak dış ticaretin ve yabancı paranın önündeki engellerin kaldırılması ve ülkeye yabancı sermaye ile birlikte teknolojinin girmesini hedefleyen bu kararlar ile Türkiye piyasaları daha fazla dışa açık hale getirilmiştir (Yavan ve Kara, 2003).

İlk olarak 25 Ocak 1980 tarihinde Başbakanlık’a bağlı Yabancı Sermaye Dairesi kurulmuş, daha sonra bu kuruluş DPT bünyesine alınmış, 1991 yılında ise Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü şeklinde Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı’na bağlanmıştır. 1994’ten itibaren ise Hazine Müsteşarlığı (HM) bünyesinde faaliyet göstermektedir. 6224 sayılı yasa bağlamında 1980, 1984, 1986 ve 1995 yıllarında yapılan çeşitli değişikliklerle *Yabancı Sermaye Çerçeve Kararı* daha liberal hale getirilmiştir. Yabancı Sermaye Çerçeve Kararı, ülkenin ekonomik kalkınmasına yardımcı olması, Türk özel sektörüne açık faaliyet alanlarında çalışması, tekel oluşturmaması ve özel ayrıcalık sağlanmaması koşuluyla, her türlü mal ve hizmet üretimine yönelik faaliyetlere yabancı sermayenin önünün açılmasını sağlamıştır. Yabancı yatırımın ve yatırımcının Türkiye piyasasına girişinin önündeki engeli büyük ölçüde kaldıran mevzuat engellerinin 1980 ve 2003 yıllarında yapılan düzenlemeler ile ortadan kalkmasından sonra Cumhuriyetin ilk yıllarında 30 milyon dolarlık bir sermaye girişi söz konusu iken geçtiğimiz 2010 yılı içerisinde bu seviye 8,9 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Her ne kadar enflasyonun bu artışta katkısı olabilese de, artış yine de oldukça büyüktür.

Şekil 3. 1. Türkiye'ye Gelen DYY Miktarı ve Yıllara Göre Dağılımı
(Kaynak: YASED, Şubat 2011)

Yukarıda yer alan grafik 1994-2010 yılı içinde Türkiye’de mevcut yabancı yatırıma ait bilgileri içermektedir. Görüldüğü üzere Türkiye’ye giren yabancı yatırım miktarı 1994-2003 yılları arasında 1,2 milyar dolar iken 2007 yılında 22 milyar dolara kadar yükselmiş ancak yaşanan küresel krizin doğal sonucu olarak 2009 yılında 8,5 milyar dolara kadar gerilemiştir (YASED, 2011).

3.2. DYY için Türkiye’nin Tercih Edilme Sebepleri (Türkiye’nin Avantaj ve Dezavantajları)

Kuşkusuz ülkelerin doğrudan yabancı yatırım yapma kararı alırken ülkemizi tercih etmeleri için birçok neden mevcuttur. Türkiye’nin doğrudan yabancı yatırımlar çekme konusunda diğer piyasalara göre avantajları arasında en önemlileri Ortadoğu, Türkî Cumhuriyetler ve Kuzey Afrika piyasalarına olan erişim kolaylıkları, vasıflı ya da vasıfsız işgücünün kolay eğitilebilir olması ve güncel değişimlere kolay ayak uydurması ve çalışan nüfusunun nispeten genç olması sayılabilir. Buna ek olarak Türkiye’de mevcut olan yabancı yatırımcı mevzuatının teşvik edici olması ve

piyasanın alternatif piyasalara göre daha belirgin bir şekilde liberal olması yabancı yatırımcılar açısından dikkat çekmektedir. Türkiye'nin AB üyelik sürecinde olması ve Gümrük Birliği anlaşması imzalamış olması da yabancı yatırımcıların ülkeyi bir üs olarak kullanmasına izin vermektedir (T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, 2010).

Tablo 3. 1. Batı Asya Bölgesinde Yabancı Yatırımın Durumu

Range	Inflows	Outflows
Above \$10 billion	Saudi Arabia	
\$5.0 to \$9.9 billion	Qatar and Turkey	Kuwait and Saudi Arabia
\$1.0 to \$4.9 billion	Lebanon, United Arab Emirates, Jordan, Oman, Syrian Arab Republic and Iraq	Qatar, United Arab Emirates, Turkey and Lebanon
Below \$1.0 billion	Bahrain, Kuwait, Yemen and Palestinian Territory	Oman, Iraq, Jordan, Yemen, Palestinian Territory, Syrian Arab Republic and Bahrain

Kaynak: UNCTAD, 2010

UNCTAD tarafından yayınlanan World Investment Report 2010'a göre Türkiye Batı Asya bölgesinin en önemli yabancı yatırım yapılan ve yapan ülkelerinden biridir. Bölgede bulunan Suudi Arabistan'ın 10 milyar dolardan fazla yabancı yatırım çekmesine karşılık bu ülkeyi takip eden Katar ve Türkiye bölgedeki yabancı yatırımcılar için en önemli ülkelerden olmuşlardır.

Buna karşın, Türkiye'de halen yabancı yatırımcının gelmeden önce düşünmesi gereken bazı mevzuat engelleri söz konusudur. Yabancı yatırımcının bir ülkeye girerken aradığı önemli bir faktör olan hukuki güvenlik ve vergi altyapısında yaşanan eksiklikler yabancı yatırımcının başka pazarlara yönelmesine neden olmaktadır (Saatçioğlu, 2011). Enerji maliyetleri gibi üretim faktörlerinin yatırımlara alternatif pazar olan Doğu Avrupa ülkelerinde nispeten daha ucuz olması yatırımcıları bu ülkelere sevk etmektedir. Bu bağlamda, yabancı yatırımcıların Türkiye'de sürekliliğini sağlamak amacıyla vergi ve teşvik sistemini düzenlemede, işgücü niteliği ve verimliliğini geliştirmede, bürokratik engelleri kaldırmada, uyguladığı ekonomik programlarda ve verdiği uluslararası taahhütlerde güvence

vermede yapısal reformların yapılması gerekmektedir (Saatçioğlu, 2011). Mevzuat ve altyapı ile ilgili değişiklikler, AB Müktesebat Uyum Çalışmaları ve Türkiye'nin rekabet avantajlarının bileşkesi yabancı yatırımcının ÷lkeye gelmesini kolaylaştıracaktır.

3.3. DYY'ların Türkiye'ye Etkileri

Yabancı yatırımın Türkiye ekonomisine olan etkileri toplumdaki analistler ve düşün adamları tarafından hem olumlu hem de olumsuz olarak değerlendirilmektedir. Bu değerlendirmeler bazen politik eğilimlerden ortaya çıkmakta bazen de gelenekselci ruhun bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak her iki görüşünde birleştiği husus Türkiye'de sermaye birikimi ile ilgili bir sıkıntının söz konusu olduğudur. Sermaye anlamında bir yetersizliğin sürdüğü ve yerel sermayede yaşanan bu yetersizlik nedeniyle yatırım yapmanın zorlaştığı böylesi bir ortamda yurtdışından gelecek olan yatırım aracılığı ile ÷lkeye girecek olan know-how teknikleri, kalite yönetimleri ve modern pazarlama tekniklerinin insan kaynaklarının zenginleştirilmesine ve yeni ve etkin üretim tekniklerinin oluşturulmasına yardımcı olması beklenmektedir. Buna ek olarak, yabancı yatırımlar sayesinde kullanılan teknolojik yenilikler ile Türkiye ihracat alanında yeni karşılaştırmalı üstünlük sahibi olabilecektir.

Türkiye'ye gelen yabancı yatırım genellikle satın alma ya da devir alma yoluyla ÷lkeye gelmekte ve ancak kısıtlı sayıda yabancı şirket yeni üretim sahaları açmaktadır. Satın almalar yoluyla yabancı şirket sayısının artması, ekonomi çevreleri açısından milli ekonominin yabancıların eline geçtiği yönündeki eleştirileri beraberinde getirmektedir. Bu kapsamda, şirketlerini yabancı yatırımcılara satan yerli yatırımcıların ise, yabancılar sattıkları firmalar neticesinde aldıkları para ile ne yaptıkları ise ayrıca değerlendirilmelidir. Nitekim, bu para ile yeni yatırım alanlarının açılması konusunun da muhtemel olması bu eleştirileri bertaraf edebilecek bir yargı olabilecektir. Dolayısıyla, bu konunun da ayrıca araştırılıp değerlendirilmesi ve eleştiriler karşısında göz önünde bulundurulması gerekmektedir. İstanbul Sanayi Odası tarafından her yıl açıklanan 500 Büyük Sanayi şirketi sıralamasında listede yer alan şirketlerin %20'lik kısmının yabancı ortaklık ya da

direk yabancı sermaye olması, yurtdışına yönelik bir sermaye hareketi oluşturmaktadır. Türkiye'ye gelen yabancı yatırımların nicelik anlamında artması, toplam içindeki yabancı sermaye payı ve yabancı ortak paylarında kaydedilen artış konusunda çeşitli eleştiriler ortaya konulmaktadır. Bu eleştirilerin başında ekonomik kararlarda yabancıların daha fazla söz sahibi olduğu ve iktisadi ve politik açıdan bir baskı unsuru hüviyetine büründüğü yönündedir (Turan, 2010).

2006–2010 yılları arasında uluslar arası yabancı sermayeli şirketlerce başlatılan toplam 925 adet proje kapsamında toplam 25,4 milyar dolar tutarında yatırım gerçekleşmiştir. 2010 yılında uluslararası sermayeli şirketlerce gerçekleştirilmesi planlanan projeler için 218 adet yatırım teşvik belgesi düzenlenmiştir. Bu projelerde öngörülen yatırım tutarı 5,3 milyar dolardır. Bu şirketlerin yatırım projeleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3. 2. 2006-2010 Yıllarında DYY Tarafından Gerçekleştirilen Projeler

	Komple Yeni Yatırım		Tevsi		Diğer Yatırım Türleri		Toplam	
	Proje Sayısı (Adet)	Toplam Yatırım (Milyon Dolar)	Proje Sayısı (Adet)	Toplam Yatırım (Milyon Dolar)	Proje Sayısı (Adet)	Toplam Yatırım (Milyon Dolar)	Proje Sayısı (Adet)	Yatırım (Milyon Dolar)
2006	71	451	44	1.002	27	263	142	1.716
2007	90	1.512	59	1.468	30	597	179	3.578
2008	104	4.120	74	813	28	426	206	5.359
2009	96	5.209	50	1.824	34	2.423	180	9.455
2010	117	2.737	65	868	36	1.697	218	5.302
Toplam	478	14.029	292	5.975	155	5.406	925	25.410

Kaynak: T.C Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, Haziran 2011

Tablodan da görüldüğü gibi, 2006 yılından itibaren proje sayısı artarken, 2008 yılından 2009 yılına geçişte proje sayısında düşüş yaşanmış, ancak toplam yatırım artmıştır. Proje başına en fazla yatırımın 2009 yılında görüldüğü, 2010 yılında ise küresel krizin etkisiyle bu değer düşüğü görülmektedir. 2010 yılında başlatılan 218 projenin, %53,7'si mal veya hizmet üretimine yönelik komple yeni yatırım, %29,8'i tevsi ve %16,5'i modernizasyon, ürün çeşitlendirmesi ve entegrasyon amaçlı yatırım projesidir. Başlatılan 117 adet komple yeni yatırım projesi için öngörülen 2,7 milyar dolarlık yatırım tutarı toplam yatırım tutarının

%51,6'sını, 65 adet tevsi yatırım için öngörülen 868 milyon dolarlık yatırım tutarı %16,4'ünü, kalan 1,7 milyar dolarlık 36 adet modernizasyon, ürün çeşitlendirmesi ve entegrasyon amaçlı yatırım projesi %32'sini oluşturmaktadır. Komple yeni yatırımlar, son beş yıllık dönemde başlatılan projelerin adet olarak yaklaşık %51,7'sini, yatırım tutarı olarak da yaklaşık %55,2'sini teşkil etmektedir. Uluslararası sermayeli şirketlerin 2010 yılında başlattıkları proje sayısı, 2009 yılına göre %21 oranında artış göstermiştir. Yatırım tutarı olarak 2009 yılında önemli ölçüde artış sağlanmasının sebebi aynı yıl uygulamaya konulan yatırımlara yönelik yeni devlet destekleri sisteminin özellikle enerji ve motorlu kara taşıtları sektörlerindeki büyük yatırımları tetiklemiş olmasıdır (T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, 2009).

3.4. DYY'ların İstihdama Etkisi

Serbest piyasa ekonomisinin daha etkin bir şekilde uygulanmaya başlandığı 1980 yılından bu yana Türkiye'de gerçekleşen doğrudan yabancı yatırımların birçoğu kısa vadeli olmakta ve genellikle birleşme ve satın alma şeklinde gerçekleşmektedir. Çok uluslu şirketler tarafından gerçekleştirilen bu türlü yabancı yatırım uygulamaları ihracat rakamlarına destek olmak, üretim rakamlarını ve yan sanayiye geliştirmek gibi ana hedeflerden çok teknoloji transferi, yönetim tecrübesi ve uluslararası tecrübe kullanımı gibi araçlar vasıtasıyla kısa dönemde pazar genişletilmesi gibi ikinci derecede önemli hedeflere yönelmektedirler. Bu hedefle paralel olarak yabancı sermaye yatırımları neticesinde istihdam edilen kalifiye işçiler ve mühendisler, bu şirketlerin beraberinde getirdikleri tecrübeler ışığında bilgi birikimlerini arttırarak üretim potansiyellerini arttıracaklardır. Bu husus yabancı yatırımların istihdam üzerindeki kalitatif etkisidir.

Kantitatif olarak ise, Türkiye'ye yapılan doğrudan yabancı yatırımların istihdam üzerine pek fazla artış kaydedememesinin sebebi, yapılan doğrudan yabancı yatırımların emek yoğun yerine daha çok sermaye yoğun sektörlere yapılmasıdır. İstanbul Sanayi Odası tarafından her yıl düzenlenen ve Türkiye'nin ilk 500 şirketinin incelendiği raporda yer alan yabancı şirketlerin sağladıkları istihdam ve sağladıkları

istihdamın toplam 500 firma istihdamı içerisindeki payları 80'li yıllar itibarıyla azalma göstermektedir.

Her yatırım türünde olduğu gibi DYY'de de, kayıt dışı sektör uygulamaları şirketler tarafından yatırım ortamı önünde önemli bir sorun olarak algılanmaktadır. Bu kapsamda, kayıt dışı istihdam ile karşı karşıya olduklarını belirten şirketlerin oranı 2005 yılı anketinde %42 iken, bu oran 2008 yılı anketinde %52'ye yükselmiştir. Ayrıca, tüm şirketlerin %32'si kayıt dışı sektördeki rakiplerinin uygulamalarını önemli veya çok ciddi bir engel olarak bildirmiştir (T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, 2011).

Doğrudan Yabancı Yatırımların Türkiye'de istihdam üzerine etkileri 5. Analiz bölümünde daha detaylı bir şekilde incelenmiştir.

4. ÇİN'E YAPILAN DYY VE İSTİHDAMA ETKİSİ

4.1. Çin'e Yapılan DYY ve Tarihsel Gelişimi (Çindeki Yabancı Sermaye Mevzuatı)

Çin'e yapılan yabancı yatırımlara ait ilk hareketler 1950'li yıllara kadar dayanmaktadır. Bu dönemde en etkin yabancı yatırımcının Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği olduğu görülmektedir. Bu dönemde Çin'de dışarıya kapalı bir ekonomik model benimsenmiş ve yabancı yatırımın ülkeye girişi oldukça sıkı denetime tabi olmuş ve ancak kısıtlı yabancı sermaye operasyonlarına izin verilmiştir. 1978 yılında ise ülkede gerçekleştirilen ekonomik ve sosyal reformlar paralelinde ülkede yabancı yatırımın yelpazesi genişlemeye başlamış ve Mao döneminden bu yana pek fazla uygulanmayan dışa açıklık daha etkin bir şekilde uygulanmaya başlamıştır. Reformlara paralel olarak Çin ekonomisinin dünyaya açılması nedeniyle ülke, yabancı yatırımcı için bir cazibe merkezi halini almıştır. Çin Hükümeti 1978 yılı reformlarını takiben 1981 yılında ülkede dört adet temel ekonomik faaliyet bölgesi (Shen Zhen, Shan Tou, Zhu Hai ve Xia Men) oluşturmuş ve sağlanan kısmi kolaylıklarla yabancı yatırımın adım adım ülkeye girmesine olanak sağlamıştır. Oluşturulan bu bölgeler, hem yabancı yatırımın ülkeye alışmasını hem de ülke vatandaşlarının yabancı yatırımcı hakkında kafasında oluşan ön yargının kırılmasını sağlamıştır. Hükümet 1979 yılında Müşterek Sermaye Teşebbüsü ve Yatırım Kanunu'nu (the Law of People's Republic of China on Joint Ventures Using Chinese and Foreign Investment) onaylamış ve bu yolla yabancı yatırımın varlığını onaylamıştır. Mevzuat ile ilgili bu çalışma neticesinde yabancı yatırımcının hakları ve elde edecekleri menfaatler de belirli kurallara bağlanmıştır. Takip eden dönemde, 1983 yılında Müşterek Sermaye Teşebbüsü ve Yatırım Yönetmeliği (Regulation for the Implementation of the Law of the People's Republic of China on Chinese – Foreign Equity Joint Ventures) kabul edilmiştir (Dang, 2002). 1983 yılından başlayarak yabancı yatırım taleplerinin onaylanmasının sıkı ve uzun süreci, bu sayede aşamalı olarak kolaylaştırılmıştır. Bu dönemde 1986 yılında alt iştirak şirketlere ait kanunla birlikte Yabancı Yatırımı Teşvik Mevzuatı da oluşturulmuştur. Çin Medeni Hukuku'nda Yabancı Yatırımların Anayasal Durumu 1986 yılında ortaya konulmuş ve 1987 yılında ise Yabancı Yatırımların Uygulanmasına Ait Geçici

Hükümler (Adoption of Interim provision on guiding FDI) hayata geçirilmiştir (Dang, 2002). 1984 yılında Çin Hükümeti ekonomik yapı reformu gerçekleştirmek üzere karar almış ve ekonomik sistemde piyasaların ağırlığını arttırma yoluna gitmiştir. Çin'in kıyı kentleri yabancı yatırımcılara açılmış ve daha önce belirlenen özel öneme haiz sanayi bölgeleri harici bölgelere yabancı yatırımların girmesine izin verilmiştir. Dalian, Qinhuangdao, Tianjin, Yantai, Qingdao, Lianyungang, Nantong, Şangay, Ningbo, Wenzhou, Fuzhou, Guangzhou, Zhanjiang ve Beihai kıyı eyaletlerine kendi ekonomik ve yatırım kararlarını alma insiyatifi tanınarak daha yoğun bir yabancı yatırımcının bölgeye gelmesi amaçlanmıştır. Söz konusu kıyı kentleri yönetimlerinin, bölgede yabancı para kaynaklarını kullanmalarına izin verilmiş ve yabancı yatırım taleplerinin onaylanması sürecindeki bürokratik işlemler sadeleştirilmiştir. 1986 yılında çıkarılan Yabancı Şirketler Kanunu (The Law of People's Republic of China on Wholly Foreign-owned Enterprises) ile yabancıların Çin'de kurdukları işletmeler üzerindeki hak ve menfaatleri koruma altına alınmıştır. Yabancı yatırımların özgür bir şekilde gerçekleşmesi amacıyla gerekli mevzuat değişiklikleri gerçekleştirilmiş ve 1987 yılında Çin'in ikinci büyük adası olan Hainan Adası yabancı yatırımlar için ayrılarak özel ekonomik bölge statüsüne sahip olmuştur. (Gümrük Dünyası Dergisi, 2006) Hainan Adası ile birlikte Çin'de Şangay'ı çevreleyen Yangtze Nehri Deltası, Güney Fujian Üçgeni ve Liaoning ve Shandong yarımadaları yabancı yatırım için özel bölgeler olarak ilan edilmiştir. Bu bölgeler daha önce belirlenen özel kıyı ve ekonomik alan bölgeleri ile aynı özel duruma haiz bir hale getirilmişlerdir. Çin Hükümeti 1990 yılında yabancı sermaye ile müşterek iştiirakler ile ilgili olarak Çin Şirketleri ile Yabancı Şirketlerin Müşterek Ortaklıklarının Şekil ve Şartları Yönetmeliğini (Detailed Rules and Regulations for the Implementation of the People's Republic of China Concerning Joint Ventures with Chinese and Foreign Investment) yürürlüğe koymuş ve bu şekilde daha ileri teknoloji ve daha düşük maliyetli ham madde sahibi yabancı yatırımların ülkeye gelmesini amaçlamıştır. Hükümetin yabancı yatırımı ülkeye getirme çalışmaları paralelinde Şangay, ülkenin dünyaya açılan finans, ekonomi ve ticaret merkezi haline gelmiştir. Eyalette açılan Pudong Ticaret Bölgesi'nde özellikle teknoloji ve sanayi sektörlerine ait yabancı şirketlerin yatırım yapması, hem yöresel hem de merkezi yönetim tarafından desteklenmiştir. Şangay'ın yabancı yatırımlar için cazibe merkezi haline gelmesiyle Güney Çin bölgesinde yoğunlaşan yabancı yatırım Güneydoğu Çin'e doğru kaymaya başlamıştır (Gümrük Dünyası Dergisi, 2006). 1992 yılından

itibaren yabancı yatırımların gerçekleşmesi ile ilgili bürokratik engeller ve karar alma süreçleri daha da kolay bir hale getirilmiş ve ihracata dönük olarak yabancı sermayenin yerleşmesi, şirket kurması ve daha yüksek teknolojileri beraberinde getirmesi yoğun bir şekilde desteklenmiştir. Ülkeye gelen yabancı yatırımların talepleri doğrultusunda hizmet sektörüyle ilgili yeni alt sektörler (bankacılık, sigortacılık vb. finans sektörü alt sektörleri gibi) hayata geçirilmiştir. Piyasa yapısını standart hale getirmeye yönelik olarak 1992 yılında hükümet tarafından sosyalist piyasa ekonomisine geçileceğinin duyurulmasını takiben Sendika Kanunu'na ait Yönetmelik, Şirketler Kanunu ve Vergi Düzenlemeleri Kanunu yürürlüğe girmiş ve bu mevzuat çalışmaları ile birlikte yabancı yatırım taahhüdü sayısı dört katına ve miktarı ise 58,1 milyar dolar seviyelerine çıkmıştır (Tezcan, 1993). Yine bu dönemde gerçekleşen yabancı yatırım miktarı ise bir önceki yıla göre 11 milyar dolar seviyelerine çıkarak %152 'lik bir artış kaydetmiştir. Yabancı sermaye miktarındaki bu artış 1993 yılında da sürmüştür, yabancı sermaye taahhüdü 110,9 milyar dolara ve gerçekleşen miktar ise 25,8 milyar dolar seviyelerine yükselmiştir. Yabancı yatırımların kontrat değeri 1995 yılında 91,28 milyar dolar seviyesine kadar yükselmiş ancak 1996 yılında yabancı yatırımlarda %20'lik bir azalma kaydedilmiş ve kontrat değeri 73,27 milyar dolar seviyelerine gerilemiştir (Tezcan, 1993).

Yabancı yatırım mevzuatı ile ilgili çalışmalara hız kesmeden devam edilmiş ve 1995 yılında Yabancı Yatırım Projelerinin Hüküm ve Şartları oluşturulmuştur. Bu yönetmelik ile yabancı yatırım tedarik eden farklı sanayi kollarındaki şirketlere çeşitli ayrıcalıklar tanınmış ve ülkeye giren yabancı yatırımlar dört ana başlık altında toplanmıştır. Yabancı yatırımların ülke için taşıyabileceği muhtemel niteliğe göre yapılan bu sınıflandırma ile teşvik edilen yabancı yatırımlar, altyapı yatırımları, az gelişmiş tarım kollarına yapılan yatırımlar ve ileri teknoloji sahibi piyasa talebini karşılamaya yönelik olarak ekipman üreten yatırımları kapsarken iç talebi aşan ve nadir bulunan doğal kaynakların aranıp çıkarılmasını içeren yatırımlar kısıtlı yatırım olarak nitelendirilmiştir. Ayrıca ulusal güvenliği tehdit eden veya kamu menfaatini zedeleyecek nitelikte olan yatırımlar ile askeri alanları tehdit eden bölgelere kurulan ya da geniş ekili alanları kapsayan yatırımlar yasaklı yatırım sınıfına girmiş, bu nitelendirmeler dışında kalan yatırımlar ise izin verilen yatırımlar olarak nitelendirilmiştir.

Çin'in ekonomi yapısındaki mevzuat açıklarını kapatmaya yönelik tedbir ve çalışmaları neticesinde Dünya Ticaret Örgütü'ne yapmış olduğu üyelik başvurusu 2001 yılında kabul edilmiş ve bu üyelik Çin'in ticarete bakış açısını bir nebze daha değiştirmiştir. Çin bu dönemde ticareti ve rekabeti destekler hale gelmiştir. Bu anlayış değişikliği ile gelen yeniliklerle, Dünya Ticaret Örgütü'ne üyelik çerçevesinde ülkeye daha fazla ihracatı destekler nitelikte yabancı yatırım gelmeye başlamış ve ülkedeki piyasa hacmi genişlemiştir (Saraçoğlu, 2008). Yabancı yatırımcılar bu dönemde potansiyeli yüksek ancak çoğunlukla devlet tarafından işletilen hizmet sektörü (banka, finans, haberleşme vb) şirketleri ile ilgilenmişlerdir. Dünya Ticaret Örgütü ile entegre olan Çin ekonomisinde ekonomik reformlar ve ilgili mevzuat çalışmaları neticesinde iş potansiyeli ve dolayısı ile yabancı yatırım miktarında oldukça belirgin bir artış kaydedilmiştir. Çin Hükümeti tarafından yabancı yatırımcı için getirilen en önemli fırsat ise yabancı sermaye ile kurulmuş olan şirketlerin ithalat-ihracat işlerini gerçekleştirmek için kamu aracısı kullanmadan kendi başlarına bu operasyonları gerçekleştirilmelerine izin verilmesi olmuştur.

4.2. Ülkelerin DYY Yapmak İçin Çin'i Tercih Etme Sebepleri

Gerek yabancı yatırımlar konusundaki mevzuat altyapısında ortaya konulan yenilikler, gerekse ekonominin canlanması konusunda oluşturulan yapısal reformlar ışığında Çin, diğer ülkelerden gelen yabancı yatırımlar için bir cazibe niteliği taşımaktadır. Çin'e yabancı yatırım çeken en önemli unsurlardan bir tanesi ülkenin hızla büyüyen iç pazarıdır. İç pazardaki talep, gün geçtikçe büyümekte ve iç tüketim artan nüfusa paralel olarak artmaktadır. Yabancı yatırımların hedef pazar araştırmalarının en önemli nedeni olan artan pazar potansiyeli yapılan yabancı yatırımın ciro beklentisi ile ilintili olduğundan (Sun, 2004), ülkeye gelen yabancı yatırım yüksek ciro beklentisini sürdürmektedir. Yabancı yatırımcıyı ülkeye çeken unsurlardan bir diğeri de yüksek işgücü potansiyeli ve düşük işgücü maliyetleridir. Üretim faktörlerinin en önemlilerinden biri olan işgücünün bolluğu ve ucuzluğu kar marjlarını olumlu yönde etkilemektedir. Yabancı yatırım mevzuatındaki iyileştirmelerden sonra da özellikle çok uluslu şirketler ülkeyi düşük işgücü avantajını kullanabilecekleri bir üretim merkezi ya da montaj noktası olarak görmüşlerdir. İşgücü maliyetlerinin düşük olduğu ülkelerde yabancı yatırımcı hareketinin yoğun olarak gerçekleşeceği yönünde yapılan kavramsal açıklamalar Çin

tarafından bir anlamda kanıtlanmaktadır. Geçmişten beri süregelen Çin'in tek cazibesinin düşük işgücü olduğu yönündeki inanış çok uluslu şirketlerin kalifiye işgücü tedarik etmek amacıyla çalışanlara prim vermesi nedeniyle kısmen de olsa değişmeye başlamıştır. Şangay ve diğer özel sanayi kentlerinde işgücü maliyetlerinde son on yılda belirgin bir artış kaydedilmektedir. Üretimi etkileyen bir diğer faktör olan altyapı potansiyeli ve altyapı yatırımları da Çin'de önemli aşama kaydetmiştir. 1970'li yılların sonundan itibaren taşımacılık, haberleşme ve temel altyapı (su, elektrik, doğalgaz vb.) yatırımlarına hız verilmiş ve Çin'in dünyaya açılan kapısı olan kıyı kentlerinde bu tür altyapı eksiklikleri giderilmiştir. Yabancı yatırımcının üretim verimliliğini olumsuz etkileyen yüksek enerji maliyetleri, kaliteli hammadde kaynakları ve ara mamullerin bulunabilirliği son yıllarda artmıştır (Özdemir, 2006).

Yabancı sermayeyi Çin'e getiren en önemli faktörlerden bir diğeri ise istikrarlı ortam ve yatırıma uygun mevzuat altyapısına sahip olmasıdır. Çin'in politik altyapısı tek partili sisteme dayandığından, siyasi istikrarsızlık nadir olarak görülmektedir. Siyasi istikrar ile birlikte 1979 yılından başlayarak ülkede yabancı yatırımı destekleyici mevzuat çalışmalarının gerçekleştirilmesi yabancı yatırımı ülkeye çekmiştir. Vergide uygulanan indirimler ve muafiyetler yatırımcının ilgisini çeken önemli faktörlerdir. 1980-1993 yılları arasında yabancı yatırımcılar gümrüklerden muaf olmalarına karşın 1994 yılında yerel yatırımcıya uygulanan vergi düzeni yabancı yatırımcılara da uygulanmış; ancak 1994 yılında alınan bir karar ile beş yıllık bir dönemi kapsayan vergi iadesi uygulaması hayata geçirilmiştir (Özdemir, 2006).

Çin'de yabancı yatırımı desteklemek amacıyla uygulanan vergi teşvikleri şu şekilde özetlenebilir (T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, 2006):

- Standart Gelir Vergisi: Yerli işletmeler; %33, Yabancı Sermayeli İşletmeler(YSİ); %33. 10 yıl veya üstü işletme hakkına sahip YSİ'ler kâra geçtikleri ilk yıldan sonraki 2 yıl gelir vergisinden muafırlar. Daha sonraki 3 yıl boyunca %50 indirimden faydalanabilmektedirler. Üretimlerinin en az %70'ini ihraç eden YSİ'ler bu indirimden sürekli faydalanabilmektedirler. Üretim faktörü olarak ileri teknoloji kullanan yabancı sermaye işletmelerinin standart gelir vergisi indiriminden yararlanma süresi ise 6 yıldır.

- Özel Ekonomik Bölgeler: Yerli işletmeler; %18, YSİ'ler; %18. Özel ekonomik bölgelerde on yıl ve üstü işletme hakkını elinde tutan yabancı sermayeli işletmeler kar elde ettikleri ilk yılı takip eden 2 yıl boyunca vergiden muafırlar. Daha sonraki 3 sonunda %10 gelir vergisi öderler. Hainan bölgesinde altyapı faaliyetleri projeleri üstlenen ve 15 yıl veya üzerinde işletme haklarına sahip olan YSİ'ler kara geçtikleri ilk yıldan sonraki 5 yıl vergiden muafırlar. Daha sonraki 5 yıl %10 gelir vergisi öderler.
- Açık Kıyı ve Sınır Şehirler, Üç Eyalet Başkentleri, Yangtze Irmağı Açık Şehirleri: Yerli işletmeler; %33, YSİ'ler; %27. On yıl ve üstü işletme hakkını elinde tutan yabancı sermayeli işletmeler kar elde ettikleri ilk yılı takip eden 2 yıl boyunca vergiden muafırlar. Takip eden üç senelik dönemde ise bu şirketlere %50 indirim tanınmaktadır. Yabancı yatırımcı tarafından uygulanacak olan yatırım projesi teknoloji ağırlıklı ya da enerji, ulaşım veya liman inşaatı v.b. türden bir proje ise vergi oranı %15 olarak uygulanmaktadır.
- Ekonomik ve Teknolojik Gelişim Bölgeleri: Yerli işletmeler; %18, YSİ'ler; Üretim sektöründe faaliyet gösteren firmalardan on yıl ve üstü işletme hakkını elinde tutan yabancı sermayeli işletmeler kar elde ettikleri ilk yılı takip eden 2 yıl boyunca vergiden muafırlar. Takip eden üç senelik dönemde ise bu şirketlere %50 indirim tanınmaktadır. Yatırım yapan yabancı sermayeli şirketlerin yatırım alanları ihracat ağırlıklı nitelik taşıyor ve ileri teknoloji kullanılıyor ise beş yılın sonunda %10 oranında gelir vergisi ödemektedirler.

4.3. DYY'ların Çin'e Etkileri

Yabancı yatırımlarla ilgili olarak 1970'li yılların sonunda yapılan yapısal reformlar ve Çin'in Dünya Ticaret Örgütü'ne üye olması ile birlikte ülkeye gelen yabancı yatırımın kalıcı olmasının temel nedeni ülkenin belirli bir istikrar ortamı sunması olmuştur. Yabancı yatırımların kalıcılığının artmasına bağlı olarak yeni yabancı yatırımların da ülkeye gelmesi ile Çin'in dışa açıklık seviyesi artmış ve dünya ekonomileri ile olan entegrasyonu kuvvetlenmiştir. Yabancı sermaye ile ülkeye gelen yeni ve inovatif teknolojiler ile ülkenin dünya ülkeleri arasındaki teknoloji açığı kapanmış ve sonuçta üretim faktörlerindeki gelişime bağlı olarak büyüme oranları büyük gelişme kaydetmiştir. Ülkedeki yabancı yatırımlar giderek daha fazla sermaye ve teknoloji yoğun sektörlere doğru kaymaya başlamış ve üretim kapasitesi belirgin şekilde artmıştır.

Çin ekonomisi, artan yabancı yatırımlar ile büyüme trendini sürdürmektedir. Ülkeye giren yabancı yatırımlar, gerek sermaye oluşumuna yaptıkları katkı gerekse toplam verimliliğini artırması ile ülkenin gayrisafi yurtiçi hâsılasını olumlu yönde etkilemiştir. Yabancı kuruluşlar ile birlikte fason ya da taşeron nitelikte çalışan yerel üreticiler de bu faktör verimliliği artışından faydalanmışlardır. Yabancı yatırımlar, yapılarının güçlenmesi, farklı sektörlere dâhil olmaları ve kendilerine daha kolay hareket alanı yaratmaları nedeniyle ülke dış ekonomisinin ve ticaretinin en önemli aktörleri haline almıştır. Çin'in yabancı yatırımları destekler nitelikteki yaklaşımı ve bu yaklaşım sonucunda yabancı yatırımın ihracatı destekleyen ve teşvik eden en önemli unsur haline gelmesi ile 1980-2000 yılları arasında ülkenin ticaret hacmindeki büyüme dünya ticaret hacmindeki büyümenin dört katı olarak gerçekleşmiştir (FDI in China, 2011).

Çin'e yapılan doğrudan yabancı yatırımların Çin'in ihracatına etkisi üzerine yapılan araştırmalarda (Sun, 2004) 1984-1997 dönemi için yıllık değişkenlerle DYY'nin ihracat üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkiye neden olduğu ve ikisi arasında tamamlayıcı bir ilişkinin bulunduğu belirtilmiştir. (Altıntaş, 2008). Ülkeye giren DYY'lardaki her %1'lik artış, Çin'in kendisine yatırım yapan ülkelere olan ihracatını ortalama %0,21 artırmaktadır. Burdan da anlaşılacağı üzere doğrudan yabancı

yatırım girişlerinin Çin'in ihracatına artırıcı bir etkisi bulunmaktadır ve DYY girişi ile ihracat arasında tamamlayıcı bir ilişki vardır. (Xiao, 2009). Bunun yanı sıra, (Liu, 2001) 1984-1998 dönemi için yıllık değişkenlerle yapılan bir başka araştırmaya göre de, Çin'deki ithalat artışından DYY girişi artışı yönünde tek yönlü bir tamamlayıcı nedenselliğin bulunduğu ve aynı zamanda Çin'de ihracat artışından da ithalat artışı yönüne yine tek yönlü tamamlayıcı bir nedenselliğin olduğu bulunmuştur. (Altıntaş, 2008). Bunların dışında yapılan başka bir araştırmaya göre de; Çin'e gelen doğrudan yabancı yatırımlardaki %1'lik bir artış, Çin'in ithalatını ortalama %0,18 oranında artırmaktadır. Yani sonuç olarak doğrudan yabancı yatırımların ihracat üzerinde olduğu gibi Çin'in ithalatı üzerinde de pozitif bir etkisi bulunmaktadır. (Xiao, 2009)

Ayrıca, Çin'e gelen doğrudan yabancı yatırımlar Çin'deki üretkenliği ve verimliliği de beraberinde artırmaktadır. Yabancı sermaye girişlerinin artışı, ülkedeki yerel üretimi artırmaktadır, yerel üretkenliğin artışı da tekrardan bağlantılı olarak ülkenin GSYİH'sını etkilemekte ve ülkenin ekonomisini güçlendirmektedir. (Ek, 2007)

Bunların yanı sıra, DYY'ların Çin'in ekonomik büyümesinin üzerinde pozitif bir etkisinin olduğu ve yabancı sermayenin marjinal getirisinin yurtiçi sermayeden daha fazla olduğu öne sürülmektedir (Örnek, 2006).

Sonuç olarak Çin'e yapılan doğrudan yabancı yatırımların Çin'in ithalatı üzerine olduğu gibi ayrıca ihracatı üzerine de pozitif bir etkisi bulunmaktadır; fakat artış oranı DYY'ların Çin'in GSYİH'sı üzerinde görülen etki kadar kuvvetli bir artış değildir. (Xiao, 2009) İthalat, ihracat ve GSYİH'ye olan pozitif etki ve ticaret hacminde büyüme dışında, Çin'e giriş yapan doğrudan yabancı yatırımlar bu ülkenin dışa açıklık seviyesinde artış sağlamakta, dünya ekonomilerine olan entegrasyonunu kuvvetlendirmekte, ülkedeki özel sektörlerin gelişmesine katkıda bulunmakta, yerel üreticilerin verimliliğinde artışı sağlamakta ve ülkenin teknolojik açıdan gelişmesini hızlandırmaktadır. Bu sağladığı pozitif dışsallıklar nedeniyle de doğrudan yabancı yatırım girişleri Çin için önemli bir yatırım girişi olarak kabul edilmektedir.

4.4. DYY'ların İstihdama Etkisi

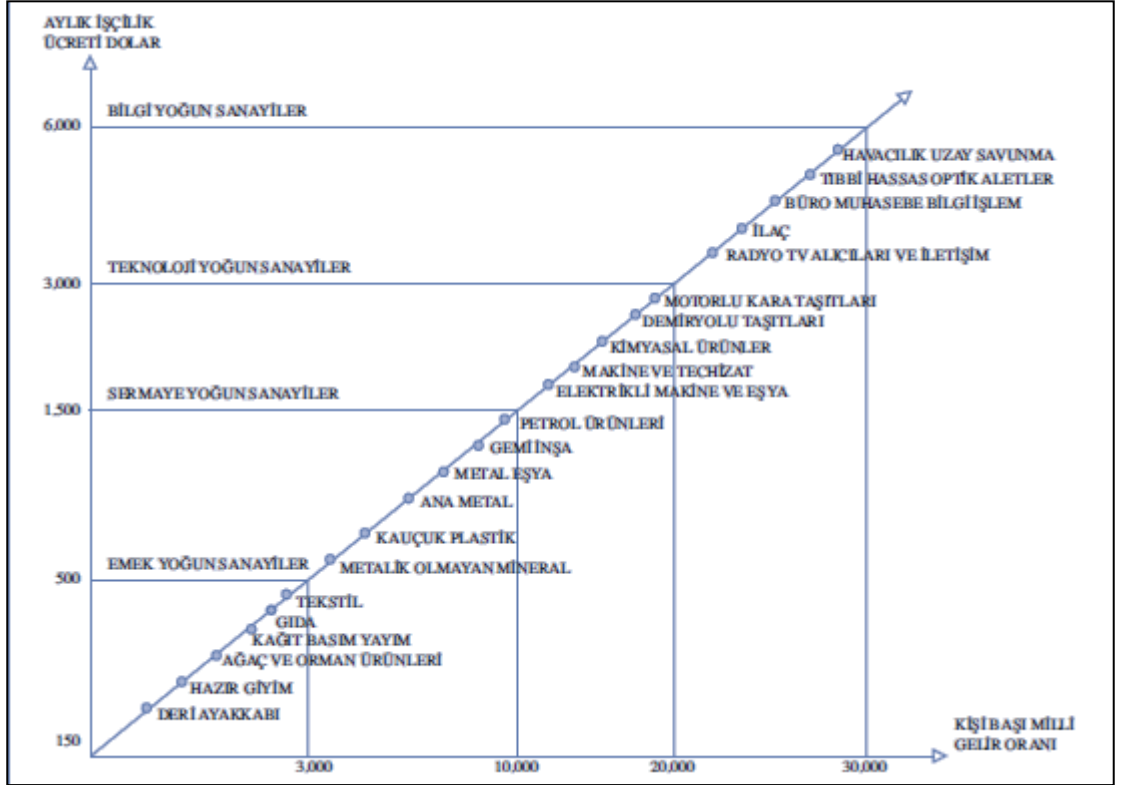
Çin'e yapılan yabancı yatırımların bölgesel ve ulusal sanayiye canlandırması nedeniyle istihdam hacimlerinde de belirgin değişimler yaşanmıştır. Ülkeye giren yabancı yatırımların neden olduğu istihdam Guangdong, Fujian, Jiangsu, Shandong, Liaoning ve Zhejiang başta olmak üzere Çin'in doğu bölgelerindeki yerleşim birimleri ile belli başlı büyük şehirlerde yoğunlaşmıştır. Buna karşın yabancı şirketlere ait orta ve batı bölgelerdeki kentsel istihdam genele göre düşük bir oranda kalmış ve bu nedenle batı ile doğu arasındaki istihdam aralığı artmıştır. 1990'lı yılların başında yabancı yatırımlarda istihdam edilen kişi sayısı, Çin'in toplam istihdamının %0,74'lük kısmını ve toplam kentsel istihdamın %0,97'lik kısmını oluşturmaktadır. 1990'lı yılların sonuna doğru ise yabancı yatırımlarda istihdam edilen kişi sayısının Çin'deki toplam istihdamının içindeki payı 4 katına (%2,84) çıkmış ve toplam istihdam seviyesi yaklaşık olarak 18 milyon olarak gerçekleşmiştir (OECD, 2011). Bu dönemde yabancı yatırımcı tarafından yaratılan iş fırsatlarının birçoğunun kırsal kesim işletmesi olarak var olduğu görülmektedir. Yabancı yatırımcıların kentsel istihdam alanları Guangdong, Fujian, Jiangsu, Shandong, Liaoning ve Zhejiang gibi şehirler ile Şangay, Beijing ve Tianjin gibi büyükşehirler ile doğu bölgelerinde yoğunlaşırken merkez ve batı bölgelerinde var olan yabancı yatırım istihdamı genel toplamın %11,5'i kadardır. Yine bu dönemlerde, yabancı yatırımın üretim sanayisindeki istihdam büyüklüğü Çin'in toplam sanayideki istihdamının %9,3'ü seviyelerine ulaşmıştır. Bu artışlar en yoğun katkıyı, deri ve kürk ürünlerinin üretimi, giyim ve benzeri kumaş ürünlerinin imal edilmesi gibi emek yoğun sektörler sağlamıştır. Ayrıca elektronik ve haberleşme, elektrikli aletler ve ekipmanların üretimi gibi teknoloji yoğun sektörler bu artışlardan olumlu yönde etkilenmiştir.

Doğrudan Yabancı Yatırımların Çin'deki istihdam üzerine etkileri 5. Analiz bölümünde daha detaylı bir şekilde incelenmiştir.

5. İKİ ÜLKENİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

5.1. Sektörler Analizi

Ülke ekonomilerinin kaydettiği gelişme ve değişimler içerisinde, sanayileşme büyümenin en önemli faktörlerinden biri olarak yorumlanmaktadır. Tüm ekonomik ve iktisadi yaşamlar gibi sanayinin de bir hayat çizgisi bulunmakta ve sektörler faktör yoğunlukları ve yarattıkları katma değere göre bu çizgi üzerinde yer almaktadır.

Şekil 5. 1. Sektörlere Göre Yoğunluk Dağılımı (Kaynak: Gürlesel, 2009)

Dünya ekonomilerinde sektörler, kullanılan üretim faktörlerine göre emek-yoğun, sermaye-yoğun, teknoloji-yoğun ve bilgi-yoğun sektörler olarak sıralanmaktadır. İmalat ağırlıklı olan sektörlerde emek-yoğun nitelikten bilgi-yoğun niteliğe geçildikçe ortaya konulabilecek katma değer kapasitesi artmaktadır. Bu artış neticesinde sektörlerin rekabet gücü daha da artmakta, teknolojik yenilik kapasiteleri

genişlemekte ve artan işgücü niteliği ve ödenen daha yüksek maaşlar ile milli gelire olan katkı yükselmektedir.

Tablo 5. 1. Faktör Yoğunluğuna Göre Malların Sınıflandırılması

HAMMADDE YOĞUN MALLAR
Yiyecek
Ham Maddeler
Ham Yakıtlar, Yağlar ve İlişkili Maddeler
Hayvansal ve Bitkisel Yağlar, Katı Yağlar, Balmumu, Gübre
EMEK YOĞUN MALLAR
Tekstil, Hazır Giyim, Deri, Ayakkabı
Ağaç ve Mantar Ürünleri
Kağıt ve Kağıt Ürünleri Basım Yayım
SERMAYE YOĞUN MALLAR
İçecek ve Tütün
Elektrikli Ev Eşyaları ve Aletleri
Baskılı Boyalı Mallar
Temizlik ve Kozmetik Ürünleri
Kauçuk Ürünleri
Demir ve Çelik
Diğer Metal Sanayi
Motorlu Kara Taşıtları
TEKNOLOJİ YOĞUN MALLAR
Organik Kimya
İnorganik Kimya
İlaç ve Tıp Ürünleri
Plastik Ara Maddesi ve Nihai Ürünleri
Kimyasal Maddeler ve Ürünler
Büro Muhasebe ve Bilgi İşleme Makineleri
İletişim ve Kayıt Cihazları
BİLGİ YOĞUN MALLAR
Malzeme Sanayi Ürünleri
Makine ve Teçhizat
Tıbbi Aletler ve Hassas Ölçü Aletleri
Görüntüleme ve Optik Araçlar, Saatler ve İleri Hassas Ölçü Aletleri

Kaynak: Gürlel, 2009

Mikro düzeyde işletmeler ve daha makro düzeyde sektörler üretim öğelerinin üstünlüğüne göre de sınıflandırıldığında söz konusu bu sınıflandırma sektörleri ve sektörleri oluşturan işletmeleri teknik özelliklerine göre bir ayrıma tabi tutar. İşletmelerin üretim faktörlerinin yoğunluğu, ulaşmak istedikleri amaca göre, sermayelerine göre, faaliyet konularına göre farklılıklar gösterebilir. Söz konusu bu sınıflandırma Birleşmiş Milletler tarafından geliştirilen ve tüm dünyada kullanılan ISIC (International Standard Industrial Classification) ile Amerika Birleşik Devletleri tarafından geliştirilen ve yine uluslar arası bazda kullanılan NAICS (North American

Industry Classification System) (Wikipedia, 2011) ve de Avrupa Birliği tarafından kullanılan NACE (Nomenclature statistique des activités économiques dans la Communauté européenne) gibi sektörlerin numaralandırılarak sınıflandırılmasından farklı olarak temel işletme kuramlarından yola çıkarak işletmeleri ve sektörleri üretim safhasında kullanılan faktör yoğunluklarına göre ayırmaktadır. Kullanılan hammadde yoğunluğuna göre yiyecek, ham yakıtlar ile hayvansal yağlar hammadde yoğun sektörler olarak sınıflandırılırken tekstil, hazır giyim, deri, ayakkabı, ağaç ürünleri, mobilya, kağıt ve kağıt ürünleri gibi emeğin yoğun olduğu sektörler emek yoğun sektörler olarak sınıflandırılmaktadır. Sermaye yoğun sektörler ise elektrikli ev aletleri, temizlik kozmetik ürünleri, metal sanayi ve kauçuk ile motorlu kara taşıtlarının üretildiği sektörlerdir. Genel olarak kimyasal maddelerin üretimini içeren teknoloji yoğun sektörlerde iletişim ve kayıt cihazları ile bilgi işleme makineleri üretilmektedir. Teknolojik üretimin daha da geliştirilmesi ve bilginin yoğun olarak kullanılması ile üretim gerçekleştiren bilgi yoğun sektörlerde ise malzeme sanayi ürünleri, makine ve teçhizat, tıbbi aletler ve hassas ölçüm aletleri ile görüntüleme ve optik araçlar üretilmektedir.

a) Emek Yoğun Sektörler

Üretim safhasında genellikle otomasyon yerine el emeği ve insan faktörünün etkin şekilde kullanıldığı emek yoğun işletmeler ve bunların oluşturduğu emek yoğun sektörlerde iş hacmi işgücüne bağlı olup, üretilen üründeki emeğin büyük bir yüzdesi emeğe aittir. Emek yoğun işletmelerde emek, başka bir deyişle işgücü üretim faktörleri içerisinde önemli bir paya sahiptir. Burada üretim maliyetlerinin büyük bir bölümünü işgücü maliyetleri oluşturmaktadır. Emek yoğun sektörlerin en önemlilerinden biri hizmet sektörüdür. Hizmet sektörleri genelde emek-yoğun bir nitelik taşımakta ve toplam maliyetler içinde ücretler önemli bir yer teşkil etmektedir. Büyük bir kısmını şahsi hizmetlerin kapsadığı hizmet sektörü kişiler arası etkileşimin en üst düzeyde olduğu ve hedef kitlesi insan olan bir sektör olmasına karşın, yaşanan teknolojik gelişmeler ile söz konusu bu sektörde şahıs ilişkilerinin kuvveti gün geçtikçe azalmaktadır. Buna ek olarak, teknoloji faktörünün ağırlığını artırması ile hizmet sektöründeki emeğin etkisi azalmaktadır.

Emek yoğun sektörlerin en önemli faktörü olan işgücü profili, diğer üretim faktör yoğunluklarının yer aldığı sektörler nazaran farklıdır. El emeği isteyen tekstil, mobilya ve hammadde işleme sektörlerinde yer alan şirketlerde kullanılan işgücünün teknik bilgi gereksinimi sermaye yoğun sektörlerdeki firmalara nazaran daha azdır.

Günümüz küresel ekonomik ortamında emek yoğun sektörler hızla değişim kaydetmektedir. Başlıca emek yoğun sektörler olan ağaç ve orman ürünleri kâğıt ve kâğıt ürünleri ile basım yayım, gıda, içecek, tütün, tekstil hazır giyim ve deri ayakkabı sektörleri hem küresel bir mobilite içerisine girmekte hem de teknolojinin getirdiği yenilikle, teknoloji yoğun olmak ile ucuz işgücü paralelinde emek yoğun kalmak arasında bocalamaktadırlar. Piyasaların gün geçtikçe entegre bir hale geldiği, emek yoğun sektör firmaları, küresel sanayi şirketleri ile ulusal/bölgesel sanayi şirketleri için nihai ürün üreten firmalar kimliğini korumakta, sahip oldukları ucuz işçilik ve standart üretim kalitesi gibi rekabetçi özelliklerle teknoloji yoğun sektörlerle rekabet etmeye çalışmaktadırlar.

Emek yoğun sektörler, bir açıdan istihdam da demektir. Eğer ki bir yatırım emek yoğun bir sektöre yapılıyorsa, toplam (yerli ve yabancı) sektör içindeki payı doğrultusunda, o yatırımın istihdama katkısı olumlu yöndedir; çünkü emek yoğun sektörlerde başlıca üretim faktörü emek yani insan gücüdür. Bu sektörlere yatırım yapıldığında insan gücüne ihtiyaç doğduğundan ötürü, istihdam rakamlarında artış söz konusu olmaktadır. Dolayısıyla emek yoğun sektörler yapılan yatırımların istihdama olumlu yönde bir katkısı bulunmaktadır.

b) Sermaye Yoğun Sektörler

Sermaye yoğun sektörlerde tesis ve ekipman ile üretim araçlarının yoğunluk oranı emeğe nazaran daha fazladır. Faaliyette bulunan bir sektörün yoğunluk analizi yapılırken sermaye girdisi ile emek girdisi arasındaki oran incelenmelidir. Sermaye yoğun sektörlerin en başta gelenleri tütün, maden, metalürji, petrol ve kimya gibi sektörlerdir. Günümüz teknolojilerinde yaşanan gelişmeler neticesinde sektörlerin

Üretim aşamalarının gün geçtikçe otomasyona geçmesi ve teknolojinin üretim süreçlerini etkilemesi nedeniyle sektörlerin sermaye yoğun niteliği zaman içinde değişken bir hal almaktadır. Örneğin; tarım sektöründe temel olarak kullanılan toprak, ekipmanın çizdiği emek yoğun nitelik AB lkeleri ve Amerika Birleşik Devletleri'nde kullanılan tarım makineleri ile hem sermaye yoğun hem de teknoloji yoğun bir kimlik kazanırken, organik tarım yönündeki global tarım talebi ile ilintili olarak sermaye yoğun nitelik emek yoğun niteliğe doğru kaymaktadır. Bu durum, sermaye yoğunluğunun yalnız endüstriler arasında değil, aynı endüstride zaman içinde de değişken olduğunu göstermektedir.

Sermaye yoğun sektörler ile teknoloji yoğun sektörler içiçedir. Üretim süreçlerinde etkinliği arttırmak için sermayenin kullanılması paralelinde geliştirilen yeni teknolojiler ve bu teknolojilerin kullanılması sermaye yoğunluğuna katkıda bulunacaktır. Sermayenin yoğun olarak kullanıldığı sektörlerde emek yerine makine faktörü ağırlıkla kullanılmakta ve bu da işgücü maliyetinin düşmesine neden olmaktadır. Söz konusu bu sektörlerde emek yerine sermaye faktörünün kullanılmasını ne çıkaran bir diğer unsur sermayenin maliyeti olan faiz hadleridir. Faiz oranlarının düşmesi ile ucuzlayacak olan sermaye yatırımı, artan emek maliyetleri karşısında belirgin bir avantaj kazanır ve bu avantaj neticesinde sermaye yatırımı, bir diğer ifadeyle sermaye yoğunluğu da artar.

Sermaye yoğun sektörlere yapılan yatırımların birim sermaye başına yaratılan istihdama olan katkısı, emek yoğun sektörlere yapılan yatırımların birim sermaye başına yaratılan istihdama olan katkısına nazaran azdır. Çünkü sermaye yoğun sektörlerde, başlıca üretim faktörü emek değil sermayedir. Dolayısıyla, istihdamın artmasını sağlayacak işgücüne ihtiyaç azdır. Bu nedenlerden ötürü, emek yoğun sektörlere yapılan yatırımların istihdama katkısına göre, sermaye yoğun sektörlere yapılan yatırımların istihdama katkısı daha azdır.

c) Teknoloji Yoğun Sektörler

OECD tarafından yapılan imalat sanayii sektörlerinin teknoloji yoğunluğuna göre sınıflandırılmasında, yüksek teknoloji sektörleri grubunda; havacılık ve uzay,

bilgisayar ve büro makinaları, elektronik-haberleşme ve ilaç sektörleri; orta-yüksek teknoloji grubunda ise mesleki, bilim ve ölçüm cihazları, taşıt araçları, elektrikli ve elektriksiz makinalar ve ilaç hariç kimyasallar gibi sektörler yer almaktadır. Yüksek ve orta-ileri teknoloji grubundaki sektörlerin toplamı bilgiye dayalı imalat sanayi sektörleri olarak tanımlanmaktadır. Lastik ve plastik ürünleri, demir-çelik, metal eşya, metalik olmayan mineraller, petrol rafinerileri, vb. sektörler orta-düşük teknoloji grubunda tanımlanmakta, düşük teknoloji grubunu ise dokuma ve giyim, gıda, içki, tütün gibi geleneksel sanayi ürünleri oluşturmaktadır.

Tablo 5. 2. Bazı OECD Ülkelerinde İmalat Sanayi Katma Değerinin Sektörel Bileşimi

Sektörler	Sektör Kodu	Ar-Ge Harcamaları / Üretim (%)	Ar-Ge Harcamaları/ Katma Değer (%)
<i>Yüksek Teknoloji</i>			
Havacılık ve Uzay	3845	14,98	36,25
Bilgisayar ve Büro Makinaları	3825	11,46	30,49
Elektronik-Haberleşme	3832	10,47	21,57
İlaç	3522	8,03	18,65
<i>Orta-Yüksek Teknoloji</i>			
Mesleki, Bilim ve Ölçüm Aletleri	385	5,10	11,19
Taşıt Araçları	3843	3,41	13,70
Elektrikli Makinalar	383-3832	2,81	7,63
Kimyasallar (İlaç Hariç)	351+352+3522	3,20	8,96
Diğer Taşıt Araçları	3842+3844+3849	1,58	3,97
Elektriksiz Makinalar	382-3825	1,74	4,58
<i>Orta-Düşük Teknoloji</i>			
Lastik ve Plastik Ürünleri	355+356	1,07	3,02
Gemi Yapımı	3841	0,74	2,13
Diğer İmalat	39	0,63	1,52
Demir- Çelik Dışı Metaller	372	0,93	3,48
Metalik Olmayan Mineraller	36	0,93	2,20
Metal Eşya	381	0,63	1,39
Petrol Rafinerileri	351+354	0,96	8,43
Demir-Çelik	371	0,64	2,48
<i>Düşük Teknoloji</i>			
Kağıt ve Basım	34	0,31	0,76
Dokuma ve Giyim	32	0,23	0,65
Gıda, İçki ve Tütün	31	0,34	1,14
Orman Ürünleri	33	0,18	0,47

Kaynak: Gürlesel, 2009

Otomasyon, nümerik kontrol ve robot işçiliği teknolojik gelişmeler neticesinde üretim ve montaj hattının kullanıldığı otomobil, ev aletleri, kameralar, yarıiletkenler gibi teknolojik üretim süreçlerindeki emek oranı büyük ölçüde gerilemiş ve %5 seviyelerine düşmüştür. Emek seviyesindeki bu azalış nedeniyle oluşabilecek istihdam kaybı ile başa çıkabilmek için global şirketler yeni arayışlara

girmişlerdir. Bu bağlamda örneğin; Japon endüstrisi personel sayısını aynı tutarak sanayi maliyetlerini büyük ölçüde düşürme ve satışı arttırarak ölçek ekonomisinden yararlanma stratejisini hayata geçirmiştir. (Tulgar, 2011).

Teknoloji yoğun sektörlere yapılan yatırımların istihdama katkısı çok olmamaktadır. Teknoloji yoğun sektörlere yatırım yapan bir şirketin yatırım payı toplam yapılan doğrudan yabancı yatırımlar içinde çok yüksek olsa dahi, toplam sektördeki payı doğrultusunda da bu yatırım, başlıca üretim faktörü emek yerine teknoloji olduğu için, istihdama çok fazla katkıda bulunmamaktadır.

d) Bilgi Yoğun Sektörler

Üretim fonksiyonları olan emek ve sermaye gibi faktörlerin yanında günümüzde önemi gün geçtikçe artan bir diğer faktör de bilgi faktörüdür. Teknoloji yoğun sektörlerin evrimleşmesi ve kullanılan teknolojik üretim tekniklerinin geliştirilmesi sonucunda altyapı olarak kullanılan bilgi ve teknolojinin farklı sektörlerce farklı yoğunlukta ve biçimlerde kullanılması bilgi yoğun sektörlerin oluşmasına neden olmuştur. Bu bağlamda OECD tarafından ülkelerde kullanılan Ar-Ge yoğunlukları baz alınarak geliştirilen sınıflandırmaya göre yüksek ve orta yüksek teknoloji yoğunlukları aynı zamanda bilgi-yoğun olarak ele alınmaktadır. Bu sınıflandırma aynı zamanda hizmetler sektöründe yer alan bilgi yoğun faaliyetleri de kapsamaktadır. Genel anlamda bilgi-yoğun sektör faaliyetlerinde iletişim, bankacılık, sigortacılık, müşavirlik, eğitim ve sağlık gibi faaliyetler yer almaktadır.

5.2. Türkiye'ye Gelen DYY'nin İstihdama Etkisi

Türkiye, sahip olduğu geniş pazar nedeniyle yabancı yatırımcılar için çekici bir nitelik taşımaktadır. İşgücünün nispeten ucuz olması ve Bağımsız Devletler Topluluğu, Orta Asya ve Arap Yarımadasına olan yakınlığı ile sahip olduğu coğrafi konum avantajı nedeniyle stratejik bir pazar olan Türkiye pazarı, Türk Telekom gibi önemli kamu özelleştirmeleri, enerji santralleri ve serbest bölge projeleri gibi projelerle yatırımcının dikkatini çekmektedir. Yabancı sermaye Türkiye açısından

özellikle dört noktada önem taşımaktadır; finans gücü, teknoloji transferi, yönetim becerisi ve dış pazar imkânları. Bunlar Türkiye’de yabancı sermaye yatırımlarının arttırılmasına, büyük ölçüde sermaye açığının ortadan kalmasına, üretimde eski teknoloji yerine yeni teknolojinin kullanılmasına ve yeni teknoloji ile birlikte üretimde verimliliğin artmasına ve yeni dış pazarlara açılımda büyük imkânlar sağlayacaktır.

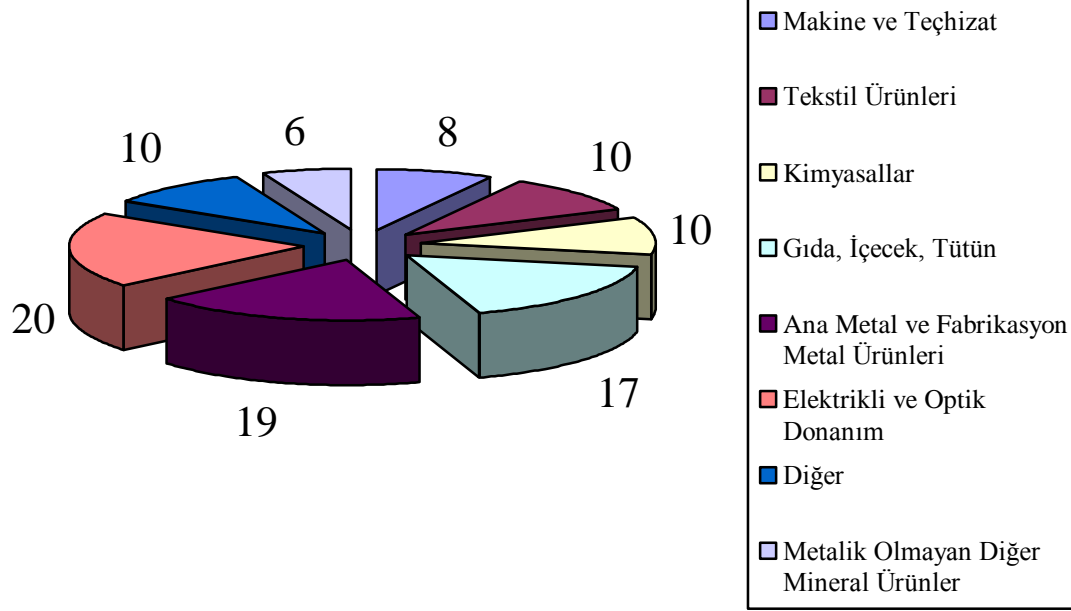
2010 yılında Türkiye’ye gelen yabancı yatırım miktarı yaklaşık olarak 9.071 milyar dolar seviyelerine yükselmiştir. Yatırım miktarındaki bu artışa paralel olarak uluslararası sermayeli şirket sayısı 2010 yılında 25.490’a yükselmiştir. Geçtiğimiz 2010 yılı içerisinde yaşanan bu sermaye girişleri ve yabancı yatırımdaki artışın %49’luk bölümü sanayi sektöründe, %50’lik kısmı ise hizmet sektöründe gerçekleşirken 2010 içerisinde sermaye girişlerinden en fazla payı enerji (%33) ve finans sektörleri (%25) almıştır (YASED, 2010).

Tablo 5. 3. Uluslararası Yatırım Girişlerinin Sektörel Dağılımı (Detaylı) (Adet)

Sektörler	1954-2005 (Biriki mli)	2006	2007	2008	2009	2010	2011 (Ocak-Mart)	1954-2011/M art Toplam
Tarım, Avcılık, Ormancılık ve Balıkçılık	156	39	46	52	55	63	19	430
Madencilik ve Taşocakçılığı	182	45	77	87	73	79	35	578
İmalat Sanayii	2.237	412	463	454	388	415	144	4.513
<i>Gıda Ürünleri, İçecek, ve Tütün İmalatı</i>	244	42	34	34	50	64	13	481
<i>Tekstil Ürünleri İmalatı</i>	290	45	46	21	18	20	12	452
<i>Kimyasal Madde ve Ürünlerin İmalatı</i>	254	40	54	45	39	52	27	511
<i>B.Y.S. Makine ve Teçhizat İmalatı</i>	164	51	44	46	29	23	12	369
<i>Motorlu Kara Taşıtı, Römork ve Yarı-Römork İmalatı</i>	157	15	19	23	18	7	1	240
<i>Diğer İmalat</i>	1.128	219	266	285	234	249	79	2.460
Elektrik, Gaz ve Su	97	40	69	108	128	126	24	592
İnşaat	624	386	444	344	299	319	116	2.53
Toptan ve Perakende Ticaret	3.579	717	757	760	913	1.121	335	8.182
Oteller ve Lokantalar	849	182	196	203	171	154	36	1.791
Ulaştırma, Haberleşme ve Depolama Hizmetleri	867	256	270	282	264	344	113	2.396
Mali Aracı Kuruluşların Faaliyetleri	138	46	42	42	17	14	4	303
Gayrimenkul Kiralama ve İş Faaliyetleri	1.104	626	779	635	468	532	182	4.326
Diğer Toplumsal, Sosyal ve Kişisel Hizmet Faaliyetleri	440	171	161	204	160	177	50	1.363
Toplam	10.273	2.920	3.304	3.171	2.936	3.344	1.058	27.006

Kaynak: T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, 2011

2010 yılında Türkiye’de gerçekleşen imalat sanayindeki yabancı yatırımın dağılımı incelendiğinde, söz konusu sanayide gerçekleşen yabancı yatırım miktarının büyük bir kısmının elektrikli ve optik donanım sektöründe (%20) gerçekleştiği görülmektedir. Bu sektörü %19’luk payla ana metal ve fabrikasyon metal ürünleri izlemektedir.

Şekil 5. 2. 2010 Yılı İmalat Sanayinde DYY Girişlerinin Dağılımı
(Kaynak: YASED, 2011)

Uluslararası yatırım girişleri ülke bazında incelendiğinde ise yabancı yatırımların büyük bir çoğunlukla (%50’ye yakın bir kısmı) Avrupa Birliği ülkelerince gerçekleştirildiği görülmektedir. AB ülkeleri içinde Türkiye’ye en fazla yatırım yapan ülke ise Almanya’dır. AB ülkelerinden sonra Türkiye’ye en çok yatırım yapan bölge Yakın ve Ortadoğu Ülkeleri’nin bulunduğu bölgedir.

Küresel ekonomilerin gün geçtikçe daha fazla bir şekilde birbirini etkilediği günümüzde 1954 yılında çıkarılan Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu ile ivmelenen ve 1980 sonrası serbest piyasa ekonomisi dinamikleri ile hız kazanan yabancı sermaye girişi gelişen teknoloji ve üretim teknikleri ile 21. yüzyılda daha da önemli bir hale gelmiştir. İlk zamanlarda imalat sanayine yapılan yabancı yatırımlar daha sonraki yıllarda hizmet sektörüne doğru kaymaya başlamıştır (Erçakar, Karagöl 2011). Hizmet sektörü emek yoğun bir sektör olduğu için teorik olarak yatırımın

istihdamı arttırdığı düşünülse de DYY'ların istihdama olan etkisi konusunda farklı yaklaşımlar mevcuttur. Türkiye'ye gelen yabancı yatırımın istihdama olan etkilerini araştırmak için yapılan istatistikî veri derlemeleri fazla sayıda bulunamamaktadır. Ancak, İstanbul Sanayi Odası tarafından hazırlanan 500 büyük sanayi kuruluşu listesi üzerinden yabancı yatırımlar ile istihdam hakkında bazı bilgilere ulaşmak mümkündür. Aşağıda yer alan tabloda 1995–2004 yılları arasında İstanbul Sanayi Odası değerlendirmesine göre sıralanan ilk 500 şirket içinde yabancı sermayeli şirket sayıları, sağladıkları istihdam ve sağladıkları istihdamın toplam 500 firma istihdamı içerisindeki payları yer almaktadır. Söz konusu tablo incelendiğinde yıllar içinde yabancı firma sayısında bir artış trendi görülmekte; ancak istihdam 1999-2002 yılları arasında azalma kaydetmektedir.

Tablo 5. 4. Yıllara Göre Sermaye-İstihdam Dağılımı

Yıllar	Toplam Yabancı İstihdamı	Yabancı Sermayeli Firma Sayısı	Toplam İstihdam Rakamı	Yabancı İstihdam Oranı
1995	76.206	110	529.424	14%
1996	80.277	113	533.779	15%
1997	100.561	120	566.079	18%
1998	115.410	129	573.232	20%
1999	106.548	138	543.956	20%
2000	103.185	129	546.432	19%
2001	99.931	137	507.609	20%
2002	103.114	139	487.048	21%
2003	124.637	147	506.179	24%
2004	132.175	149	513.036	26%

Kaynak: İstanbul Sanayi Odası, 2006

Tabloda yer alan ilk 500 firma bilgisine göre, yabancı istihdamı olarak, yabancı sermayenin neden olduğu istihdam verilmiştir. 1995-2004 yıllarını kapsayan bu tabloda yer alan bilgilerin 2004 yılı sonrasına ait daha güncel verileri içeren bilgiler edinilememiş olması nedeniyle, bu tablo için en güncel yıl olarak 2004 yılı verileri dikkate alınmıştır. 2002 yılında 487.048 olarak gerçekleşen toplam (yerli ve yabancı) istihdam, 2003 yılında toparlanmaya başlamış ve 2003 yılında 506.179 ve 2004 yılında ise 513.036 seviyelerine yükselmiştir. Tablodan da görüldüğü gibi, yabancı yatırımın neden olduğu istihdam, toplam istihdamın 1995 yılında %15'i

iken, 2004 yılında %26'sına kadar yükselmiştir. 1998-1999 yılı arası geçişteki duraklama dışında, yabancı sermayenin toplam istihdam içerisindeki oranının sürekli olarak arttığı görülmektedir.

Yabancı yatırımların istihdama yönelik etkileri, yabancı yatırımın girdiği sektörlerin yapısı ve bu sektör içindeki yabancı yatırım türü farklılıklarına göre değişebilmektedir. Bu bağlamda, yabancı yatırımların şekli (satın alma veya birleşmeler v.b.) istihdamı etkileme açısından farklılıklar göstermektedir. Aşağıda yer alan tabloda 1993-2006 yılları arasında yabancı yatırımların sektörler bazında istihdama olan katkısı listelenmiştir.

Tablo 5. 5. Yabancı Firmaların İstidama Olan Katkıları (Sektörel Bazda)

		Maden cilik ve Taş Ocakçılı ğı	Gıda, İçki, Tütün	Dokuma , Giyim Eşyası, Der, ve Ayakkab ı	Orman Ürünle ri ve Mobily a	Kağıt ve Kağıt Ürünle ri Basım	Kimya, Petrol Ürünleri , Lastik ve Plastik	Taş ve Topra ğa Dayalı Sanayi	Metal Ana Sanayi	Metal Eşya, Makine ve Teçhizat ve Mesleki Aletler Sanayi	Otomotiv Endüstri	Diğer İmalat Sanayi	Elektri k Sektör ü
1993	İstihdam	258	7.459	3.909	-	598	10.975	4.523	2.453	2.041	26.336	n/a	n/a
	%	0,58	5,45	4,31	-	3,58	19,40	17,60	5,94	2,92	54,10	n/a	n/a
1994	İstihdam	168	88.628	5.478	380	559	11.386	5.029	3.277	20.342	22.447	n/a	n/a
	%	0,31	6,93	4,86	22,90	1,57	21,20	21,70	8,33	39,20	56,40	n/a	n/a
1995	İstihdam	237	8.542	6.002	382	433	13.382	4.666	2.908	17.198	23.292	n/a	n/a
	%	0,50	6,90	5,60	17,00	2,60	25,00	20,00	6,90	33,00	57,00	n/a	n/a
1996	İstihdam	214	10.888	4.553	487	317	12.254	5.585	2.126	19.015	24.838	n/a	n/a
	%	0,60	9,00	3,80	15,00	2,10	23,00	21,00	5,00	37,00	61,00	n/a	n/a
1997	İstihdam	1.182	14.402	8.075	550	742	13.430	4.319	10.180	21.698	26.497	n/a	n/a
	%	2,23	11,70	6,21	8,74	7,15	23,40	16,30	25,20	39,20	62,20	n/a	n/a
1998	İstihdam	926	15.763	8.527	576	702	14.341	8.919	9.443	25.602	20.611	n/a	n/a
	%	2,53	12,20	6,14	7,01	5,20	24,10	36,50	24,40	46,90	43,10	n/a	n/a
1999	İstihdam	-	15.099	9.647	445	593	14.202	7.953	2.980	23.335	30.250	n/a	n/a
	%	-	11,80	8,03	5,05	3,93	23,90	34,30	7,88	47,60	69,40	n/a	n/a
2000	İstihdam	771	9.738	10.826	474	2.467	14.353	10.024	2.813	24.360	31.238	n/a	n/a
	%	2,07	7,99	8,77	5,10	14,50	26,80	41,50	6,84	47,60	70,80	n/a	n/a
2001	İstihdam	808	12.155	9.861	879	1.926	13.024	9.844	2.742	22.359	29.144	n/a	n/a
	%	2,78	11,10	8,05	11,90	26,10	26,90	46,80	7,16	50,70	77,60	n/a	n/a
2002	İstihdam	111	12.952	11.216	1.095	2.482	12.939	9.429	3.324	17.302	31.960	n/a	n/a
	%	0,40	13,00	8,90	13,00	21,00	25,00	45,00	7,90	45,00	73,00	n/a	n/a
2003	İstihdam	312	2.474	10.150	1.250	1.335	18.507	76.509	4.574	18.336	36.234	n/a	n/a
	%	1,40	2,30	8,50	14,00	11,00	34,00	38,00	10,00	36,00	72,00	n/a	n/a
2004	İstihdam	-	20.938	7.022	1.671	854	22.551	6.876	5.283	20.615	45.035	n/a	n/a
	%	-	19,80	6,43	13,80	9,28	43,40	29,40	11,40	37,80	69,70	n/a	n/a
2005	İstihdam	-	23.328	9.327	1.666	1.507	18.952	-	7.041	20.386	42.532	n/a	n/a
	%	-	12,20	6,14	7,01	5,20	24,10	-	17,00	34,90	69,70	n/a	n/a
2006	İstihdam	-	21.927	7.744	1.213	1.576	21.538	9.250	7.757	22.290	47.825	n/a	n/a
	%	-	27,20	8,00	9,78	18,30	39,20	30,90	15,20	37,20	68,60	n/a	n/a

Kaynak: İstanbul Sanayi Odası, 2007

Burada yer alan tablo incelendiğinde Türkiye'deki yabancı yatırımların istihdama olan katkısı (1993-2006 döneminde) belli başlı sektörler itibariyle şu şekilde özetlenebilir (Bilgili, Düzgün, Uğurlu 2007).

a) Teknoloji ve emek yoğun bir sektör olan madencilik ve taş ocakçılığı sektöründe yabancı firmaların toplam istidam içindeki oranı 2003 yılına kadar %0,5 seviyelerinde seyretmiştir. Sektörün istisnai olarak 1998 yılı içindeki istihdama olan katkısı % 2,5 seviyelerindedir. Sektördeki istihdama katkının en yüksek olduğu 1998 yılında sektörde yer alan 12 şirketin 2 tanesi yabancı sermayeli şirkettir (Bilgili, Düzgün, Uğurlu 2007). Sektördeki istihdamla ilgili net verilerin elde edilebildiği 2003 yılında bu sektörde faaliyette bulunan 8 şirketten yalnızca 1 tanesi yabancı şirkettir ve sektör içindeki istihdama katkısı %1,4'tür. Taş ve maden sektöründe yabancı yatırımların en fazla olduğu dönem olan 2001 yılında (10 şirketten 2 'si yabancı) istihdama olan katkı 808 kişi olup toplam istidam oranındaki pay % 2,78'dir. Yani, çoğunlukla emek yoğun bir sektör olan madencilığe yapılan yatırımların istihdamı artırması beklenmektedir. Bunun yanı sıra madencilik ve taş ocakçılığı sektörü her ne kadar emek yoğun bir sektör olsa da, toplam sektör içindeki doğrudan yabancı yatırım payı ve doğrudan yabancı yatırımlar içinde bu sektörün payı da istihdama olan katkısının belirlenmesinde önem arz etmektedir. Bu nedenle, istihdama olan katkısı pozitif olmasının yanı sıra, istihdama net katkısı belirlenmemektedir.

b) Gıda, tütün ve içki sektöründe faaliyet gösteren şirketlerin istihdama olan katkısı 1999 yılına kadarki dönemde %10'nun altındayken daha sonraki dönemde artış kaydetmiş ve %12'lik bir pay ortalamasına ulaşmıştır. Yabancı firmaların istihdam payının en düşük olduğu yıl %2,2 ile 1993 iken en yüksek değer 2005 ve 2006'da %27 olarak gerçekleşmiştir. Yıllara göre bu büyük artışın en büyük nedenlerinden birisi, artan iletişim olanakları ve 1993 yılına göre 2005 ve 2006 yıllarında yabancı ülkelerde yapılan yatırımların daha kolay olması, doğrudan yabancı yatırım olanaklarının gelişmesi olabilmektedir.

c) Emek yoğun bir sektör olan dokuma, giyim eşyası, deri ve ayakkabı sanayi sektöründe yabancı yatırımların istihdama olan katkısı 1993-2006 döneminde yaklaşık olarak %8 olarak gerçekleşmiştir. Sektördeki istihdam payının en az olduğu 1996 yılında toplam istihdamdaki yabancı payı %3,8, istihdam payının en fazla olduğu 2002 yılında bu oran %8,92 seviyelerine çıkmıştır. Sektördeki yabancı firma sayısı 2003 yılında en üst seviyeye çıkmış ve bu dönemde sektörün yabancı firmaları tarafından toplam istihdama 10.150'lik bir katkı sağlanmıştır. Toplam istidamdaki yabancı payının 2004 yılından itibaren %6 seviyelerine düşmesinin temel sebebi de diğer rakip ülkelerin bu senelerde bu sektöre daha fazla yabancı yatırım çekmesi olabilir.

d) Bir diğer emek yoğun sektör olan orman ürünleri ve mobilya sanayinde ise 1990'lı yılların başlarından 2004 yılına kadar olan dönemde yabancı firmaların istihdama olan katkısı ortalama olarak %12 olarak gerçekleşmiştir. Sektörün istihdama olan katkısındaki yabancı payı 1994 yılında %22,9 olarak gerçekleşmiş ancak daha sonra bu oran 1995 yılında %5 oranlarına gerilemiştir.

e) Üretim faktörü açısından sermaye ağırlıklı olan kâğıt ve kâğıt ürünleri basım sanayinde yabancı firmaların toplam istihdama olan katkısı 2000 yılı öncesi dönemde %3'ler seviyesinde iken 2000'li yıllardan sonra bu oran %10'ların üstüne çıkmıştır. 2000'li yıllarda yabancı basım şirketlerinin yatırımlarını genişletme kararları nedeniyle 2001 yılında bu firmaların istihdamdaki payı %26 seviyelerine kadar çıkmıştır. Sektördeki yabancı firma sayısı 2001 yılında önemli ölçüde artmış ve beraberinde istihdam oranlarını da iyileştirmiştir. 2001 yılı içinde sektör tarafından yaratılan istihdam sayısı 7.373 kişi olmuş ve bu rakamın 1.926'sı yabancı ortaklıklar tarafından gerçekleştirilirken 420 tanesi ise %100 yabancı sermayeli şirketlerce gerçekleştirilmiştir.

f) Teknoloji ağırlıklı bir sektör olan kimya, petrol ürünleri, lastik ve plastik sektörü, istihdamdaki yabancı payının en fazla olduğu sektörlerden birisidir. Sektördeki yabancı yatırımlardan kaynaklanan istihdam oranı %40'lar seviyesine kadar çıkmış olup 1993-2006 döneminde sektörde gözlemlenen ortalama oran %28'dir. 2004 yılında %43,4 olarak gerçekleşen istihdam oranı en düşük 1993 yılında %19,4 olarak

gerçekleşmiştir. Çoğunlukla yabancı sermayeli ya da yabancı ortaklı firmaların egemen olduğu sektörde yabancı firma sayısı 2006 yılında en üst seviyelere çıkmış ve bu dönemde sektörün toplam istihdama katkısı 54.938 kişi olarak gerçekleşmiştir. Bu katkının %40'lık kısmı yabancı sermaye ortaklı şirketlerce ve %12 kısmı ise tamamı yabancı sermaye ile kurulmuş şirketler tarafından ortaya konulmuştur.

g) Türkiye'de önemli bir üretim sektörü olan taş ve toprağa dayalı sanayi sektöründe hâkim olan üretim faktörü hem sermaye hem de teknoloji faktörüdür. Bu sektördeki yabancı firmaların istihdama katkı oranı %16,3 (1997) - %47 (2001) aralığında gerçekleşmiştir. Özellikle 1997 yılından sonra belirgin şekilde artan yabancı firmaların istihdama olan katkısı 2000'li yılların başında %45 seviyelerine kadar çıkmıştır. Cam ve seramik ürünleri konusunda yapılan yabancı yatırımların paralelinde sektördeki yabancı yatırım sayısı 2002 yılından en üst seviyeye çıkmış ve sonuçta yabancı yatırımlar, sektörde oluşan istihdam artışının %50'lik kısmının kaynağını oluşturmuştur.

h) Metal ara sanayinde ise yabancı şirketlerce istihdama olan katkı 1997 yılında %25,2 olarak gerçekleşmiştir. Bu dönem haricindeki diğer dönemlerde ise sektördeki yabancı katkısı ortalama %5 - %6 seviyelerindedir. Sektördeki yabancı yatırım sayısı 2005 yılında en üst seviyeye çıkmış ve yine bu yıl içinde sektörde yaratılan 41.326 kişilik ek istihdamın 7.401 adedi yabancı sermaye ortaklıkları tarafından yaratılmıştır.

i) Metal eşya, makine ve teçhizat ve mesleki aletler sektöründe ise teknoloji önemli bir üretim faktörüdür. Söz konusu bu sektör içinde yabancı şirketlerin istihdama olan katkısı %2,9 (1993) ile %51 (2001) arasında değişmektedir. Sektördeki yabancı firma sayısı 2001 yılında önemli bir artış kaydetmiş ve sektörde yapılan yatırımlar neticesinde 2001 içerisinde 44.068 kişilik ek bir istihdam yaratılmıştır (Bilgili, Düzgün, Uğurlu 2007). Yaratılan bu ek istihdamın yaklaşık olarak %50'lik kısmı yabancı sermayeli firmalar tarafından yaratılmış olup %28'lik kısmı tamamı yabancı sermaye olarak kurulan şirketlerce yaratılmıştır.

j) Türkiye sanayisinin bir diğer teknoloji ve sermaye yoğun sektörü olan otomotiv sektörü, ülkenin en önemli imalat sektörlerinden biridir. Yabancı firmaların ağırlıkta olduğu bir sektör olan otomotiv sektöründe bu şirketlerin yarattığı istihdam önemli bir seviyededir. Yabancı yatırımların istihdama katkısı en düşük seviyede 1998 yılında %43 olarak gerçekleşmiştir. 2000’li yıllarda yapılan yeni yatırımlar nedeniyle ve birçok otomotiv üreticisinin Türkiye’de montaj ve üretim hatlarını açması nedeniyle bu katkı 2001 yılında %78’ler seviyesine kadar çıkmıştır. 2001 yılı içerisinde sektörde yaratılan 37.554 kişilik istihdam katkısının 29.144 adedi yabancı sermayeli ortaklıklar, 2.314 adedi ise tamamı yabancı sermaye ile kurulmuş olan firmalarca gerçekleştirilmiştir.

Sonuç olarak, sektörlerdeki yabancı yatırımlar ve yabancı yatırımların istihdama olan katkısı incelendiğinde teknoloji ve sermaye ağırlıklı yabancı yatırımların istihdama olan katkısının emek yoğun sektörler nazaran daha fazla olduğu görülmektedir. Bu husus hem yabancı yatırımların yapısı ile ilgili olmakta, hem de küresel anlamda gezgin olan yabancı yatırımın artık üretime ya da montaja yönelik kalifiye işgücünü aradığı yönünde olduğu düşünülebilir. Bunun yanında, sektörde kalifiye işgücüne olan ihtiyaç, işgücünün sadece ucuz değil, bilgili de olmasının bir seçim kriteri olduğunu göstermektedir.

Teknoloji yoğun sektörlerde gerçekleştirilen istihdam artışları aynı zamanda bu sektörler hammadde ve ara mamul sağlayan sektörlerdeki istihdam yapısını olumlu etkilemektedir. Öte yandan Türkiye’ye yapılan yatırımların genel olarak dağılımı incelendiğinde, yabancı sermaye yatırımlarının emek yoğun sektörler nazaran, sermaye yoğun sektörler daha çok gittiği görülmektedir. Bu nedenle, her ne kadar yabancı yatırımların istihdam üzerinde olumlu etkisi olsa da, yapılan yatırımdan beklenen istihdam oranlarına ulaşamadığı da görülmektedir.

5.3. Çin’e Gelen DYY’nin İstihdama Etkisi

Çin’e gelen yabancı sermaye genel olarak imalat sektöründe yoğunlaşmaktadır. Dünya Ticaret Örgütü’ne üyeliği takiben hizmet sektöründe

yabancı sermayeye aşamalı olarak izin verilmesiyle bu sektöre yapılacak yatırımların artacağı tahmin edilmektedir (Saraçoğlu ve Duran, 2008). Nitekim son yıllarda yabancı sermaye, finans sektörüne 17 milyar dolar yatırım yaparak Çin bankalarından hisse almıştır. Yabancı sermaye sahipleri üretimdeki maliyet düşüklüğünü dikkate alarak kendi ülkelerindeki üretimi Çin'e kaydırmaktadır. Halen Çin'in toplam ihracatının %56'sı yabancı sermayeli firmalarca gerçekleştirilmektedir. İlerleyen dönemlerde ise, ihracatın yanısıra Çin'in iç pazarının bu firmalara da açılması oranında Çin içi satışlar da artık gerçekleşir hale gelmiştir. Çin'in coğrafi ve nüfus olarak büyüklüğü, elde ettiği ekonomik gelişme sonucu halkın satın alma gücünün yükselmesi, yabancı sermayeli firmalar için bir müşteri kitlesini yaratmıştır. Bu gelişim de yabancı sermayeyi cezbeden önemli bir etkidir (Capital, 2011).

Yabancı sermayeye sunulan, devletin her kurumunun eşgüdümü ile organize edilen teşvikler ve bol seçenekli yatırım bölgeleri de yabancıları etkilemektedir. Gelir vergilerinde kar etmeye başlanılan yıldan itibaren 2 yıl vergi bağışıklığı ve akabindeki 3 yıl %50 indirimli vergi tahsilâtı önemli bir etken olarak sunulmaktadır. Çinli firmalar %33 oranında vergi ödemekte iken, yabancı sermayeli firmalar, yatırım bölgelerinin özelliğine göre değişen %15-24 arasında vergiye muhatap olmaktadır (Capital, 2011). Yabancı sermayeye tanınan teşvik ve kolaylıkların, ülkede uygulanmakta olan "Dışa Açılma ve Reform Politika"larının bir parçası olarak kabul edilerek sürdürülmesi, siyasi istikrar ve her düzeydeki resmi makamların yabancı sermaye girişlerini aktif olarak desteklemesi Çin'in bu alanda dünyada ilk sıralarda yer almasında etkili olmaktadır.

Çin'de yabancı sermayeye sunulan avantajlardan yararlanmak isteyen Çin firmalarının da küçümsenmeyecek payı olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda Hong Kong, Tayvan, Singapur gibi Çinli nüfusun yoğun olduğu bölgelerden yapılan yatırımlar, toplam yatırımlar içerisinde önemli bir paya sahiptir. Çin'e gelen yabancı yatırımlar incelendiğinde, Çin nüfusunun yoğun olduğu bölgeler dışında özellikle Japonya, ABD, Güney Kore, Almanya'nın, Çin'deki yabancı sermayeye katkısının büyük olduğu görülebilir.

2010 yılında Çin'e yapılan yabancı yatırımların profili incelendiğinde, yatırım yapan yabancı sermayeli şirketlerin sayısı 2009 yılına göre %16,9 artarak 27.406 seviyesine yükselmiştir. Çin'e yapılan yabancı yatırım miktarı ise 2010 yılı sonu itibariyle bir önceki seneye göre %17,4 artarak 105 milyar 740 milyon ABD dolarına ulaşmıştır (Çin Ticaret Bakanlığı, 2007). 2010 yılında Çin'e en fazla yatırım yapan ülke ve bölgeler aşağıdaki tabloda gösterilmektedir. Bu verilere göre Asya bölge ülkelerince Çin'e yapılan yatırımlar %10,55 artarak 88.17 milyar dolar seviyelerinde gerçekleşirken Amerika Birleşik Devletleri tarafından ülkeye yapılan yatırımlar %13,3'lük bir artışla 4.052 milyar seviyelerine yükselmiştir. Avrupa kıtasından Çin'e gerçekleştirilen yabancı yatırımlar 2009 yılına göre %10,71 artmış ve 6.58 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 5. 6. Çin'e Yatırım Yapan Ülkelerin Yaptıkları DYY Dağılımı (2010)

Ülke	Yatırım Miktarı (Milyar \$)
Hong Kong	67,47
Tayvan	6,7
Singapur	5,66
Japonya	4,24
Amerika Birleşik Devletleri	4,05
Güney Kore	2,69
İngiltere	1,64
Fransa	1,24
Hollanda	0,95
Almanya	0,93

Kaynak: TUSIAD, Ocak 2011

2010 yılında ise Çin'de gerçekleştirilen yabancı yatırımların yaklaşık olarak %28,6'lık kısmı hizmet sektöründe gerçekleştirilirken emlak piyasasına yapılan yatırımlarda belirgin bir artış kaydedilmiştir. 2010 yılı içerisinde gerçekleştirilen

yabancı yatırımların %27,3'lük kısmı gayrimenkul sektörüne gerçekleştirilmiştir (TUSIAD, 2011).

Çin ekonomisinin büyüme faktörlerinin en önemlileri arasında, artan ihracat performansı ile düşük para değeri ve ucuz işgücü yer almaktadır. Ucuz işgücü gerek Çin'in global rakipleri, gerekse Çin halkı tarafından günümüzde daha belirgin bir şekilde tartışılmaya başlanmıştır. Özellikle ülkeye giren yabancı sermayeli şirketlerin uyguladığı maaş politikalarının iyileştirilmesi yönündeki toplum tepkisi işgücü maliyeti üzerindeki en önemli baskı olarak algılanmaktadır. The Economist'in verilerine göre Çin'de ortalama aylık ücret 200 dolar seviyelerindedir (The Economist, 2010). Ancak son yıllarda Çin'de ücretler hızlı bir şekilde artmaktadır. Buna göre, 2002-2006 arasında Çin'de birim ücretlerin yıllık ortalama artış oranı % 9 iken, şehirlerde ise bu artışın % 11 seviyelerindedir.

Çin'de üretim sanayi kıyı şehirlerinde yoğunlaşmıştır. Kıyı şehirlerinde üretim sanayinde çalışan işçi sayısı yaklaşık olarak 120 milyon civarındadır. Ayrıca, ülkenin iç kesimlerinde tarım faaliyetlerinde uğraşan ve gerekli şartların sağlanması ile sanayi üretiminde yer alacak olan 70 milyon potansiyel işçi bulunmaktadır. Burada gerekli şartlar ifadesi cazip maaş ve çalışma koşullarını kapsamaktadır. Artan yabancı yatırımlar ve üretim birimlerinin sayısı ve niteliklerinin artması ile çalışan nüfusun maaş beklentisi de artmaktadır. Bazı uluslararası yatırımların işçilere ödediği nispeten yüksek maaşlar ve gelişen iç dinamikler ile Çin toplumunun büyük kısmında bir zenginleşme gözlenmeye başlamıştır. Bu zenginleşme beraberinde toplu iş sözleşmelerinde uzlaşılacak olan maaş limitlerinin artması yönünde taleplerin oluşmasına ve uzlaşımın sağlanamadığı durumlarda toplumsal gerilimlere neden olmaktadır. Bu gerilimler neticesinde yargıya intikal eden uzlaşmazlık davalarında belirgin bir artış kaydedilmiştir (Ercan, 2010). 2008 yılında Çin genelinde toplam 300.000 uyuşmazlık durumu ortaya çıkmış olup uyuşmazlıkların büyük bir kısmı Japon firmaların Japonlara ayrı Çinlilere ayrı ücret uygulamasından kaynaklanmaktadır (Ercan, 2010).

Ancak, Çin'de çalışan kesimin ücretlerinin artması aynı zamanda aktif nüfustaki tüketim miktarını da artıracaktır. Bu da global ekonomilerde bir diğer fırsat

anlamına gelmektedir. Diğer bir ifadeyle, ücretlerin artmasıyla birlikte geliri yükselen Çin, çalışan kesiminin tüketimlerinde yaşanabilecek olan artış ile ülkenin ithalatını büyük ölçüde artıracaktır. Yabancı yatırımların ücret politikalarında değişiklik yaşandığında ise Çin istihdamının küresel üretimdeki konumu değişerek, ucuz işgücünün başka piyasalarından temini sağlanabilecektir. Çin sanayisinin yapısı son yıllarda değişiklik göstermektedir. Daha önceleri ucuz işgücü avantajı ile basit montaj işlerinin gerçekleştirildiği Çin sanayisinde 2000’li yıllardan itibaren daha teknik beceri gereken işler gerçekleştirilmektedir. Assembly line olarak da adlandırılan montaj hattı süreçleri ise Malezya ve Vietnam gibi diğer gelişmekte olan piyasalara doğru kaymaya başlamıştır (Ercan, 2010).

Çin’in üretim yapısındaki bu değişiklik neticesinde işgücü kalitesinde gelişme yaşanmış ve kalifiye eleman tedarikinde önemli mesafe alınmıştır. Yabancı sermayenin işgücü konusundaki tercihleri de diğer gelişmekte olan ülkelere doğru kaymıştır.

5.4. Çin’e ve Türkiye’ye Gelen Doğrudan Yabancı Yatırımların Sektörel Dağılım Farklılığı (Emek yoğun-sermaye yoğun sektör farklılığı)

Çin’e gerçekleştirilen yabancı yatırımlar genellikle kalifiye ve emek yoğun sektörlerde yoğunlaşmış olup bu iki üretim faktörünün bulunduğu imalat sektörü yabancı yatırımlardan büyük ölçüde faydalanmaktadır. Bir diğer emek yoğun sektör olan hizmet sektörü ise Çin’de 2010 itibarıyla önemli bir yabancı yatırım aracı olmaktadır (Özdemir, 2006).

Çin’de bulunan Zhejiang Eyaleti özellikle giyim, kimya, deri, gıda, plastik, metal ve kâğıt üretiminde, gerek ulaşım, gerekse hammadde temini açısından son derece rekabetçidir. Bu eyalette bulunan Hangzhou, Ningbo ve Wenzhou şehirleri eyalet ekonomisinin %75’ini oluşturmakta ve söz konusu bu şehirler Çin’e yapılan toplam yabancı yatırımların yüzde 80’lik bölümünü çekmektedirler. Çin’in en önemli sanayi bölgelerinden biri olan Zhejiang Eyaleti, özel sektör şirketlerinin bu bölgeye gerçekleştirdikleri yatırımlar ile büyük bir gelişme kaydetmiştir. 300.000 civarındaki

özel sektör şirketinin Zhejiang ekonomisine katkısı %80'ler civarındadır (<http://www.dragonomi.com/cin-ekonomi-ve-ticaret-merkezleri-i-zhejiang/>).

Türkiye’de ise 2010 yılı içerisinde yaşanan bu sermaye girişleri ve yabancı yatırımdaki artışın %49’luk bölümü sanayi sektöründe, %50’lik kısmı ise hizmet sektöründe gerçekleşirken 2010 içerisinde sermaye girişlerinden en fazla payı enerji (%33) ve finans sektörleri (%25) almıştır (YASED, 2010). Çin’e göre enerji ve finans gibi sermaye yoğun sektörlerin Türkiye’de daha fazla yoğunlukta olduğu görülmektedir. Bu nedenle, Türkiye’ye gelen yatırımlar yeterince istihdam üzerinde etkili olamamış, yıllık ve aylık bazda işsizlik oranlarının çok değişmediği görülmüştür. Yine son yıllarda Türkiye için kullanılan “istihdam yaratmayan ekonomik büyüme” kavramı da bu duruma işaret etmektedir.

Sonuç olarak 2010 senesi içerisinde her iki ülkedeki yabancı yatırımlar genellikle hizmet ve altyapı sektörlerinde yoğunlaşmıştır. Ancak bu yılda, iki ülkenin üretim sektörüne göre yatırım farklılığı incelendiğinde, Çin’in daha fazla üretime yönelik yabancı yatırım çektiği görülmektedir. Bunun yanında, araştırmanın analiz bölümündeki şirketlerden de görüleceği gibi, Çin’de faaliyet gösteren DYY’ler, Türkiye’ye göre daha büyük hacimde olduğu için, her ne kadar hizmet ve altyapı sektörleri emek yoğun olsa ve istihdam yaratsa da, iki ülkenin istihdamına etkisi aynı olmamıştır. Aradaki farkın detaylı kıyaslamasına araştırmanın analiz bölümünde yer verilmiştir.

5.5. Karşılaştırmalı Analiz

5.5.1. Ülkelere Göre DYY Miktarları Arasındaki Farklar

Çin ve Türkiye’nin 2009 yılı için doğrudan yabancı yatırım hareketlerini karşılaştırmadan önce, her iki ülkenin de doğrudan yabancı yatırım hareketlerinin incelenmesi gerekmektedir. 1993 yılından itibaren, 2008 yılına kadar Çin’e yapılan doğrudan yabancı yatırım akışı aşağıdaki tabloda verilmektedir. Veriler Çin Ticaret Bakanlığının resmi sitesinden alınmıştır.

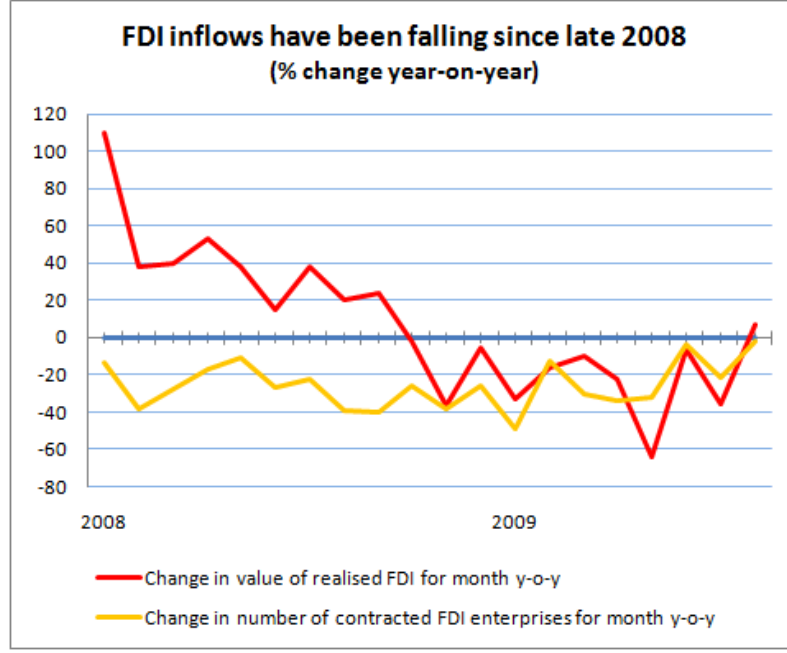
Tablo 5. 7. Çin'e Yapılan DYY Miktarı (1993–2008)

Yıllar	DYY*
1993	27.5
1994	33.8
1995	37.5
1996	41.7
1997	45.3
1998	45.5
1999	40.4
2000	42.1
2001	48.8
2002	55.0
2003	53.5
2004	60.6
2005	60.3
2006	63.0
2007	74.8
2008	92.4

*Milyar USD

Kaynak: Ministry of Commerce People's Republic of China, 2009

Tablodan da görüldüğü gibi Çin, 1993 yılından itibaren, artan bir şekilde doğrudan yabancı desteği arttırarak ilerlemiş, 2008 yılında ise 92.4 milyar dolar ile oldukça büyük bir işlem hacmi ile oldukça ciddi bir büyüme gerçekleştirmiştir. 2008-2009 yılları arasındaki değişim ise aşağıdaki gibidir.

Şekil 5. 3. DYY Akımındaki Değişim (2008-2009) (Kaynak: <http://www.chinability.com/FDI.htm>)

Grafikten de görüleceği gibi, 2008 yılının sonlarından itibaren, 2009 yılı başında doğrudan yabancı yatırımların artışında bir düşüş söz konusudur. 2009 yılının ortalarına doğru ise doğrudan yabancı yatırımlar düşmeye başlamıştır. Ancak bu düşüşün daha çok değer bazında olduğu, girişim sayısı bakımından çok fazla etkili olmadığı görülmektedir.

Ülkemizde ise doğrudan DYY'lar incelendiğinde, 2005 yılı Ekim ayı sonu itibariyle 9.778 adet yabancı sermayeli şirket ve şube kurulmuş olup, 1.929 adet yerli sermayeli şirkete de yabancı sermaye iştiraki gerçekleşmiş olup, toplamda 11.707 adet yabancı sermayeli şirket ülkemizde faaliyette bulunmaktadır. Ülkemize ait 2006-2010 yılları arasındaki DYY değerleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 5. 8. Türkiye'ye Yapılan DYY Miktarı (2003–2010)

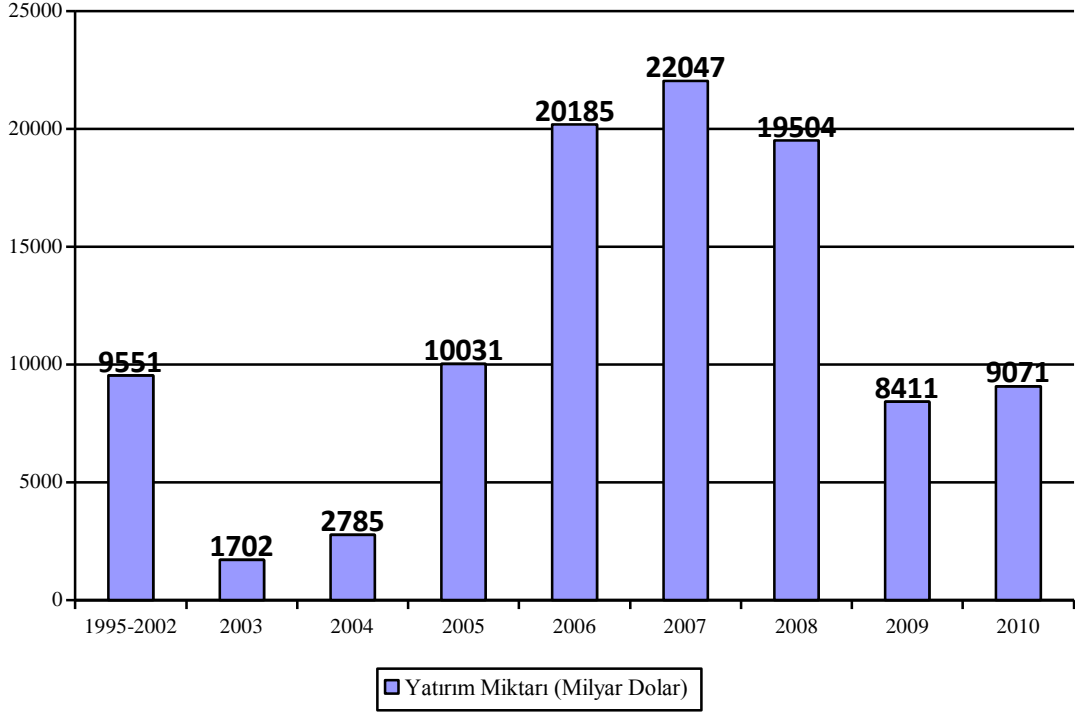
Yıllar	DYY*
2003	1.7
2004	2.8
2005	10.0
2006	20.2
2007	22.0
2008	19.5
2009	8.4
2010	9.1

*Milyar USD

Kaynak: T.C Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, 2010

Türkiye'nin 2006–2010 yılları arasındaki DYY değerleri incelendiğinde, Çin'e benzer şekilde 2006 ve 2007 yılları arasında bir artış söz konusu olurken, 2008 ve 2009 yılları arasında bir düşüş gözlemlenmiştir. Bu düşüşün 2009 yılında daha fazla olduğu görülmektedir. Çin'in de 2008–2009 yılları arasında DYY değerlerinin düştüğü görülmekle beraber genel olarak değerlendirildiğinde, Çin ekonomisinde DYY değerleri 2008–2009 geçişi arasındaki düşüşün dışında, sürekli olarak artış kaydederken, Türkiye'de ise sadece 2006–2007 ve 2009–2010 yılları arasında bir artış görülmektedir. 2005 yılından itibaren bu yatırımların ciddi bir şekilde arttığı görülmektedir. Bunun temel nedenlerinden birisi, yapılan özelleştirmelerle ülkenin yabancı sermayenin dikkatini çekmesi olarak görülebilir. Bunun yanında son yıllarda, özellikle Euro Bölgesi'nde meydana gelen istikrarsız ekonomi de bu yönelmede etkili olabilir.

Yıllara göre Türkiye’de yapılan yabancı yatırım miktarları aşağıdaki şekilde verilmiştir.

Şekil 5. 4. Yıllar İtibarıyla Türkiye'ye Yapılan DYY Miktarı (1995–2010)
(Kaynak: T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, 2011)

Türkiye’de 2006–2010 yılları arasında sektörel bazda yapılan yabancı yatırım değerleri aşağıdaki tabloda verilmiştir. Toplam olarak DYY’lerin sektörlere göre dağılımlarının azaldığı görülmektedir.

Tablo 5. 9. DYY'lerin Sektörel Dağılımı (2006-2010) (Milyon Dolar)

Sektörler	2006	2007	2008	2009	2010
Mali Aracı Kuruluşların Faaliyetleri	6.957	11.662	6.069	666	1.630
Ulaştırma, Haberleşme ve Depolama Hizmetleri	6.696	1.117	170	391	210
Madencilik ve Taşocakçılığı	122	337	151	89	196
İmalat Sanayi	1.866	4.211	3.955	1.565	867
Elektrik, Gaz ve Su	112	568	1.068	2.126	2.063
İnşaat	222	285	336	208	365
Toptan ve Perakende Ticaret	1.166	165	2.085	389	389
Oteller ve Lokantalar	23	33	24	54	113
Balıkçılık	1	3	18	1	4
Tarım, Avcılık ve Ormancılık	5	6	23	48	79
Gayrimenkul Kiralama ve İş Faaliyetleri	99	560	641	560	368
Sağlık İşleri ve Sosyal Hizmetler	265	177	149	106	114
Diğer Toplumsal, Sosyal ve Kişisel Hizmet Faaliyetleri	105	13	58	49	131
Toplam	17.639	19.137	14.747	6.252	6.529

Kaynak: T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, 2011

Tablo incelendiğinde, Türkiye’de mali aracı kuruluşlara yapılan doğrudan yabancı yatırımlar 2006 yılına göre 2007 yılında ciddi bir artış kaydederken, 2008 ve 2009 yılları arasında ise ciddi düşüşler gözlemlenmektedir. Benzer durum ulaştırma, madencilik, imalat alanlarında da gözlemlenirken, sağlık işlerinde sürekli düşüş gözlemlenmektedir. Elektrik, gaz ve su sektöründe sürekli olarak ciddi oranda artış gözlemlenmiştir.

2009 yılı baz alındığında, bir önceki yıla göre değeri düşen sektörler: mali kuruluşların aracı faaliyetleri; madencilik ve taş ocakları; imalat sanayi; inşaat; toptan ve perakende ticaret; balıkçılık; gayrimenkul kiralama ve iş faaliyetleri; sağlık işleri ve diğer toplumsal, sosyal ve kişisel hizmet faaliyetleri olmuştur. Öte yandan ulaştırma, haberleşme ve depolama hizmetleri; elektrik, gaz ve su; oteller ve lokantalar; tarım, avcılık ve ormancılık sektörleri ise artış gösteren sektörlerdir.

İki ülkenin doğrudan yabancı yatırım açısından bir diğer kıyaslaması ise Dünya Yatırım Raporu’nun 2007-2009 yılları arasında gerçekleşen yatırımlara göre

ülkeleri sıraladığı çalışmadan görülebilir. Yıllara göre sıralamalar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 5. 10. En Fazla Uluslararası Doğrudan Yatırım Çeken On Ülke (2007 – 2009) (Milyar Dolar)

2007			2008			2009		
Sıra	Ülke	UDY	Sıra	Ülke	UDY	Sıra	Ülke	UDY
1	ABD	266	1	ABD	324,6	1	ABD	129,9
2	İngiltere	186,4	2	Belçika	110	2	Çin	95
3	Belçika	118,4	3	Çin	108,3	3	Fransa	59,6
4	Hollanda	115,4	4	İngiltere	91,5	4	Hong Kong	48,4
5	Kanada	108,4	5	Rusya	75,5	5	İngiltere	45,7
6	Fransa	96,2	6	İspanya	73,3	6	Rusya	38,7
7	Çin	83,5	7	Fransa	62,3	7	Almanya	35,6
8	Almanya	76,5	8	Macaristan	62	8	S. Arabistan	35,5
9	Macaristan	71,5	9	Hong Kong	59,6	9	Hindistan	34,6
10	İspanya	64,3	10	Kanada	55,3	10	Belçika	33,8
28	Türkiye	22,0	20	Türkiye	18,1	32	Türkiye	7,6

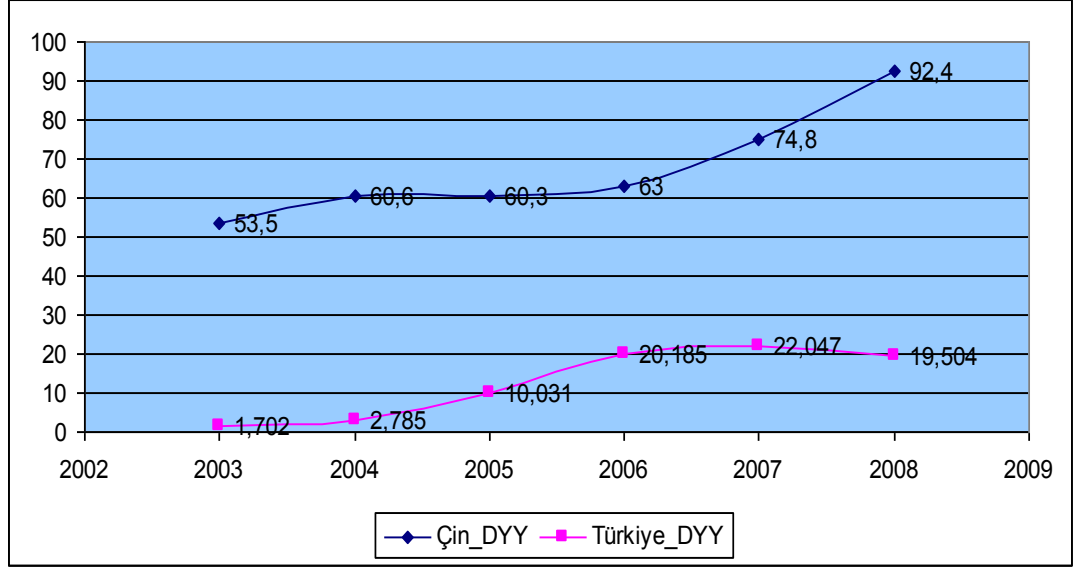
UDY*: Milyon Dolar

Kaynak: T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, 2011

Tablodan da görüldüğü gibi, 2007 yılında Türkiye yabancı yatırım çekme gücüne göre 28. sıradayken, aynı yıl Çin 7. sıradadır. Bir yıl sonra, Türkiye sıralamada 20. ve Çin ise 3. olmuştur. Türkiye'nin 20. sıraya yükselmesinin ardında kuşkusuz bu yıllarda özelleştirmelerin artmakta olması muhtemeldir. 2009 yılında ise Türkiye 12 sıra birden gerileyerek 32. sırada olurken, Çin ABD'den sonra en fazla yatırım çeken ikinci ülke olmuştur. Türkiye'nin 2009 yılındaki bu düşüşü, daha çok ekonomik krizin etkisine bağlanabilir. Çin'de de aynı dönemde artış olmuştur. Ancak son yaşanan krizin etkisi daha çok Avrupa ve Türkiye'de hissedilmiştir. Bu da Türkiye ve Çin'deki 2009 yılı yatırım miktarlarındaki değişimin nedeni olabilir. Ayrıca, son yıllarda ucuz işgücü ve maliyet avantajı nedeniyle Çin dışında Orta Asya Devletleri de doğrudan yabancı yatırımlar çekme konusunda cazibe merkezi haline gelmeye başlamaktadır. Tablodan da görüleceği üzere, listeye 2009 yılında Hindistan'ın da girmesi, bu tür ucuz işgücünün olduğu ülkelere yapılan yabancı yatırımların artmaya başladığını gösterebilmektedir. Türkiye'nin 2007 yılındaki

sırasından 2009 yılında 32. sıraya kadar gerilemesinin ardında bu faktörün etkisinin olabileceği önemli bir husustur.

İki ülkenin 2003–2008 yılları arasında almış oldukları DYY miktarlarındaki değişimi aşağıda gösterilmektedir.

Şekil 5. 5. Yıllara Göre DYY Miktarlarındaki Değişimin Kıyaslanması

Şekilde de görüleceği gibi, belirlenen zaman aralığında, Çin'e yapılan yabancı yatırımlar sürekli olarak artarken, Türkiye için benzer durum söz konusu değildir. Türkiye'de artış olan yıllarda da, bu artışın çok az olduğu, Çin'de ise ciddi bir artışın söz konusu olduğu görülmektedir. Nitekim en fazla yabancı yatırım çeken ülke sıralamasında da bu durum görülmektedir. Ülkeler arasındaki yıllara göre bu farklılığın, temel olarak krizin etkileri ile açıklanması mümkündür. Ekonomik yapısı Çin'e göre daha fazla batı ekonomilerine endeksli olan Türkiye'de krizin etkileri görülürken, Çin'de ise bu etki görülmemiş olması, bu farkın nedenlerinden biri olabilir.

5.5.2. Ülkelere Göre İstihdam Rakamları Arasındaki Farklar

Çin'in istihdam değişimi incelendiğine, sürekli bir artışın söz konusu olduğu görülmektedir. Özellikle son yıllarda, genç nüfusu ve işgücü sermayesi düşük olan Batı ve Avrupa ülkeleri, beşeri sermaye ihracatının yerine, beşeri sermayenin yüksek olduğu bölgelerde yatırım yapmaya başlamıştır. Bu açıdan Çin, dünyanın en ucuz ve en fazla işgücüne sahip ülkesidir. Dolayısıyla doğrudan yabancı yatırımlar neticesinde Çin'in istihdamındaki bu artışın beklenen bir sonuç olduğu söylenebilir. Çin'e ait 2003–2008 yılları arasındaki istihdam değişimleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 5. 11. Çin'e Ait İstihdam Rakamları (Doğrudan Yabancı Yatırımlardan Kaynaklanan)

Yıllar	Çin İstihdam
2003	109.697
2004	110.989
2005	114040
2006	117.132
2007	120.244
2008	121.925

Kaynak: Çin İstatistik Enstitüsü, 2010

Tablodan da görüldüğü gibi, Çin'de yabancı yatırımlardan kaynaklanan istihdamda sürekli artış söz konusu olup, yabancı yatırım miktarlarındaki artışa benzer bir artışın burada da görülmesi, istihdamda gözlenen bu artışın yabancı sermaye artışından da etkilenebileceğini göstermektedir. Çünkü yabancı sermaye sadece direkt olarak istihdam yaratmayıp, beslediği yan sektörler aracılığıyla da istihdama katkıda bulunmaktadır. Çin'e ait 2003-2008 yılları arasındaki yabancı yatırımdan kaynaklanan istihdam rakamları incelendiğinde de, durumun bu şekilde olduğu, yabancı sermaye yatırımlarının daha çok emek yoğun sektörler yöneldiği görülmektedir. Belirlenen dönemde Çin'de yabancı yatırım tarafından istihdam edilen çalışan sayısının sektörler göre dağılımı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 5. 12. Sektörlere Göre Çin’de Yabancı Yatırımlarda İstihdam Edilen Kişi Sayısı (x 10000 kişi)

Yıllar	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Ziraat, Orman, Hayvancılık ve Balıkçılık	484,5	466,1	446,3	435,2	426,3	410,1
Madencilik	488,3	500,7	509,2	529,7	535,0	540,4
Üretim	2980,5	3050,8	3210,9	3351,6	3465,4	3434,3
Elektirik, Gaz ve Su Üretimi, Dağıtım	297,6	300,6	299,9	302,5	303,4	306,5
İnşaat	833,7	841,0	926,6	988,7	1050,8	1072,6
Taşıma, Stok ve Posta	636,5	631,8	613,9	612,7	623,1	627,3
Bilgi Transaferi, Bilgisayar Hizmetleri ve Yazılım	116,8	123,7	130,1	138,2	150,2	159,5
Toptan ve Perakende Satış	628,1	586,7	544,0	515,7	506,9	514,4
Oteller ve Katering Hizmetleri	172,1	177,1	181,2	183,9	185,8	193,2
Finansal Aracılık	353,3	356,0	359,3	367,4	389,7	417,6
Gayrimenkul	120,2	133,4	146,5	153,9	166,5	172,7
Leasing ve İşletme Hizmetleri	183,5	194,4	218,5	236,7	247,2	274,7
Bilimsel Araştırma, Teknik Hizmetler ve Jeolojik Araştırma	221,9	222,1	227,7	235,5	243,4	257,0
Su, Çevre ve Kamu Malları Koruma Yönetimi	172,5	176,1	180,4	187,0	193,5	197,3
Ev Hizmetleri ve Diğer Hizmetler	52,8	54,2	53,9	56,6	57,4	56,5
Eğitim	1442,8	1466,8	1483,2	1504,4	1520,9	1534,0
Sağlık, Sosyal Güvenlik ve Sosyal Refah	485,8	494,7	508,9	525,4	542,8	563,6
Kültür, Spor ve Eğlence	127,8	123,4	122,5	122,4	125,0	126,0
Kamu Hizmetleri ve Sosyal Organizasyon	1171,0	1199,0	1240,8	1265,6	1291,2	1335,0
Toplam	10969,7	11098,9	11404,0	11713,2	12024,4	12192,5

Kaynak: Çin İstatistik Enstitüsü, 2010

Tablodan da görüldüğü gibi, yabancı yatırımın en fazla istihdam yarattığı sektörler, üretim, eğitim, kamu yönetimi gibi emek yoğun sektörlerdir. Bundan dolayı yabancı yatırımların istihdam üzerinde etkili olduğu düşünülebilir.

Türkiye’ye ait istihdam rakamları incelendiğinde, 2003 yılından 2004 yılına geçişte bir düşüş yaşanırken, 2005 yılına geçişte sağlanan küçük miktardaki yükseliş 2008 yılına kadar sürmüş ve 2008 yılında bir artış kaydedilmiştir. 2003-2008 yılları arasındaki istihdamdaki bu değişim aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

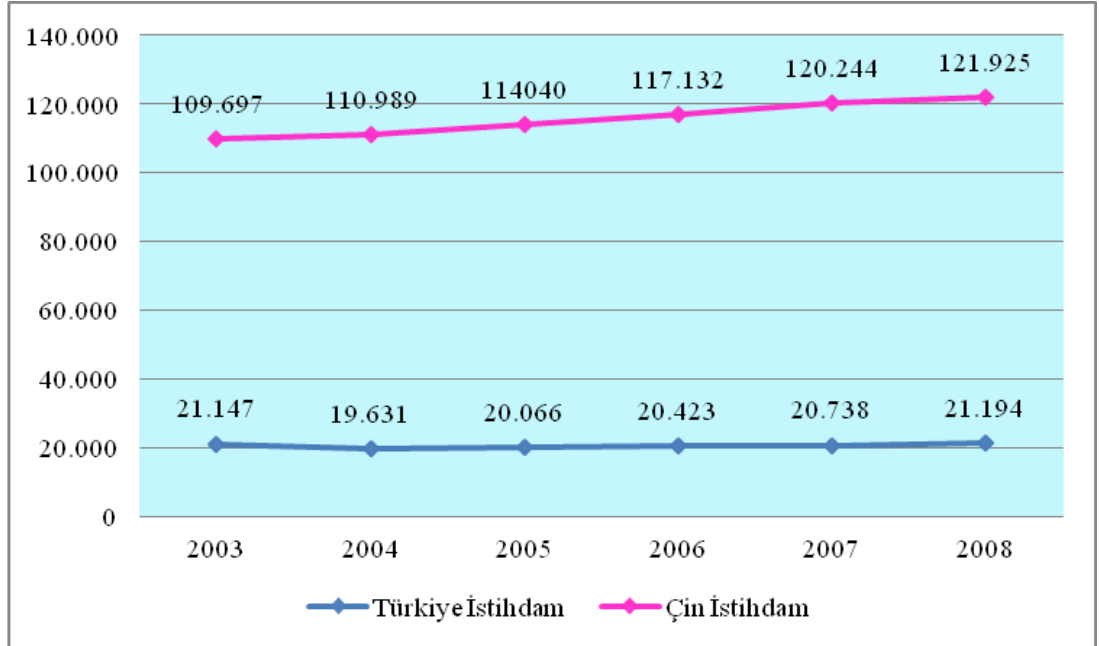
Tablo 5. 13. Türkiye'ye Ait İstihdam Rakamları (Doğrudan Yabancı Yatırımlardan Kaynaklanan)

Yıllar	Türkiye İstihdam
2003	21.147
2004	19.631
2005	20.066
2006	20.423
2007	20.738
2008	21.194

Kaynak: TÜİK, 2010

Türkiye'deki istihdama ait bu değişiklikler Çin ile kıyaslandığında, artışın Çin'e göre daha düşük olduğu görülmektedir. Ancak ülkelerin ekonomik büyüklüklerinin farklı olması nedeniyle, iki ülkenin istihdam/sermaye oranlarının kıyaslanması daha doğru sonuç verecektir. Nitekim kıyaslanmanın yapıldığı oranlar tablosunda da (Tablo 5.21) bu durum görülmektedir.

Aşağıdaki şekilde, iki ülkenin istihdam rakamları karşılaştırılmıştır.

Şekil 5. 6. İki Ülkenin İstihdam Edilen Kişi Sayısı Kıyaslanması

İki ülkenin doğrudan yabancı yatırımlardan kaynaklanan istihdam rakamları karşılaştırıldığında, Çin'deki artışın çok daha fazla olduğu görülmektedir. Şekil 5.6'da yer alan grafikten de anlaşılacağı üzere, Çin'de Türkiye'ye göre daha fazla istihdam yaratılmaktadır, bu da Çin'e yapılan yatırımların emek yoğun nitelikte olmasından kaynaklanıyor olabilmektedir.

5.5.3. İki Ülkenin İstihdam/Sermaye Oranlarının Kıyaslanması

Çalışmanın bu bölümünde, Çin ve Türkiye için, her bir ülkede faaliyet gösteren firmalara ilişkin sermaye yapısı ve istihdam oranları kıyaslanmıştır. Özellikle son yıllarda, 2000'li yılların başından itibaren, yabancı sermayeye ilişkin verilerin toplanmasında farklı yaklaşımlar geliştirilmektedir. Bilgisayar programlarının ve internetin gelişmesiyle, daha sağlıklı ve daha güncel veriler elde edilmekte, elde edilen bu veriler derlenerek, ülkeler arası kıyaslamaya olanak verebilmektedir.

Öte yandan, her ne kadar bu çalışmalar günümüzde hız kazanmış olsa da, hızla büyüyen ekonomiler ve sürekli değişken bir yapı arz eden yabancı sermaye akışı, bu verilerin derlenmesinin belli bir zamana yayılmasına neden olabilmektedir. Bunun yanında kayıt dışı ekonomi alanındaki çalışmalar ve yasal düzenlemeler de bu çalışmaları etkilemekte, sürekli olarak güncelleme gereği ortaya çıkmaktadır.

Araştırmada iki ülke için, günümüzde istatistiksel anlamda en sağlıklı verilerin toplandığı, firma yöneticilerine anket düzenlemek suretiyle bilgileri toplayan Dünya Bankası'nın "www.enterprisesurveys.org" verilerinden yararlanılmıştır. Bu siteden yararlanılmasının nedenlerinden birisi, verilerin sağlıklı ve kapsamlı olmasıyken, bir diğer neden ise, her bir ülkenin resmi istatistik kurumlarının kriterleri arasındaki farklılıktır. Nitekim enterprisesurveys adresindeki verilerde dahi, aynı yıl, aynı konudaki verilerin farklı olarak alındığı görülmektedir. Bu nedenle, sitede Çin ve Türkiye için en uygun ve güncel uyumlu veri seti olarak 2005 yılı "Investment Climate Survey (ICS)" raporları alınmıştır. Bir önceki yıl, 2004 yılı için faaliyetlerin değerlendirildiği veri setleri incelendiğinde, Çin için yerli

ve yabancı toplam 11625 adet firmanın verileri kullanılırken, Türkiye için ise 1321 firmaya ilişkin veriler kullanılmıştır. Firma sayıları arasındaki bu büyük fark, daha çok ekonomi büyüklüğü ile ilişkilidir. Karşılaştırma açısından bu farkın etkisinin ortadan kaldırılması için, yerli ve yabancı firma sayıları ile istihdam edilen kişi sayıları arasındaki orana yer verilmiştir.

Çalışmada kullanılan veri setleri incelendiğinde, Türkiye için firmaların istihdam ettikleri kişi sayıları doğrudan verilmek yerine, gruplandırılarak verilmiştir. Öte yandan Çin için ise doğrudan kişi sayısına göre firmaların istihdam rakamları verilmiştir. Çalışmada kıyaslama açısından verilerin benzeşimi için, Çin verileri de gruplandırılmıştır. Gruplandırılmada, enterprisesurveys ekibinin Türkiye için 2005 yılı raporunda aşağıdaki sınıflar kullanılmıştır.

Tablo 5. 14. Oranların Hesaplanmasında Kullanılan Firma Büyüklükleri

	Çalışan Sayısı	S4a
Küçük Ölçekli Firma	2–10	1
	11–49	2
Orta Ölçekli Firma	50–99	3
	100–249	4
Büyük Ölçekli Firma	250–499	5
	500–999	6
	1000–9999	7

Tabloda da görüldüğü gibi, anketlerde firmalar, çalışan sayıları açısından temel olarak yedi sınıfa ayrılmıştır. Bir ikinci sınıflama ise firmanın büyüklüğüne ilişkindir. Firma büyüklüklerine ilişkin olarak, Çin için yapılacak büyüklük skalasıyla Türkiye için yapılacak büyüklük skalasının mukayesesi, ülkelerin ekonomik büyüklükleri farkından dolayı istatistiki açıdan doğru olmayacağından,

S4b¹ bölümünde verilen sınıflandırma dikkate alınmamış, çalışan sayısına dayalı olan S4a bölümündeki sınıflandırma dikkate alınmıştır.

Analizde bir diğer önemli husus ise, firmaların yabancı mı yoksa yerli mi olduğuna ilişkindir. Araştırmada, %51 ve fazlası yabancı iştirak olan, diğer bir ifadeyle yarıdan fazlası yabancı yatırıma ait olan firmalar yabancı yatırım olarak kabul edilmektedir. Yabancı sermaye ile yerli sermaye oranının eşit olduğu (%50 yabancı sermaye oranı) durumda ise, firma yerli yatırım olarak değerlendirilmiştir. Bunun temel nedenini ise, sermaye sahiplerinin firma üzerindeki hak maliklikleri ve yasal düzenlemeler oluşturmaktadır. Aynı sermaye ile ortak bir yatırıma girişen iki ortaktan yerli olan, yabancı yatırımcıya göre daha fazla yönetsel ve yasal haklara sahip olduğundan, bu kabullenim normaldir. Çin için 2004 yılı toplam istihdam oranları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 5. 15. Çin’de Çalıştırdıkları İşçi Sayısına Göre Firmaların Dağılımı (Enterprise Surveys Anketi Kapsamında)

Çalışan Sayısı	Firma Sayısı	Yüzde
2–10	33	,3
11–49	1376	11,8
50–99	1618	13,7
100–249	2677	23,2
250–499	1970	17,1
500–999	1619	13,9
1000–9999	2222	19,1
10000 ve üzeri	109	1,0
Toplam	11624	100,0

Kaynak: Enterprise Surveys

¹ Anketin orijinalinde, s4b gruplandırması, s4a’daki grupların ikiyeşerli gruplanmasıyla oluşan yeni gruptur.

Firmaların 2004 yılına ait çalışan yoğunlukları incelendiğinde, Çin'deki firmaların genel olarak "100-249" ve "1000-9999" arasında çalışana sahip olduğu görülmektedir. Firmaların %23,2'si (2697 firma) "100-249" arası çalışana sahipken, çalışan sayısı 2 ile 10 arası olan firma sayısı en az olup, %0,3'lük bir orandadır. Genel olarak firmaların istihdam ettikleri kişi sayıları yüksektir. Firmaların yabancı ve yerli sermaye türüne göre sınıflandırması aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 5. 16. Çin'de Firmalarda Yabancı ve Yerli Sermaye Dağılımı (Enterprise Surveys Anketi Kapsamında)

Firma Türü	Firma Sayısı	Yüzde
Yerli	10055	86,5
Yabancı	1569	13,5
Toplam	11624	100,0

Tablodan da görüldüğü gibi ankete yanıt veren ve Çin'de 2004 yılında faaliyet gösteren firmaların %13,5'i (1569 firma) yabancı sermayeli, diğer bir ifadeyle, sermayesinin %51 ve üzerindeki bir kısmı, yabancı girişimcilere aittir. Toplam istihdam rakamlarıyla, firma türleri incelendikten sonra, bu istihdamın ne kadarının yerli sermayeye, ne kadarının yabancı sermayeye ait olduğunun bilinmesi gerekir.

Tablo 5. 17. Çin'deki İstihdamın Sermaye Türüne Göre Dağılımı (Enterprise Surveys Anketi Kapsamında)

		Çin Sermaye Türü		Toplam	
		Yerli	Yabancı		
İstihdam Grupları	2-10	Firma sayısı	32	1	33
		%	97,0%	3,0%	100,0%
	11-49	Firma sayısı	1296	80	1376
		%	94,2%	5,8%	100,0%
	50-99	Firma sayısı	1463	155	1618
		%	90,4%	9,6%	100,0%
	100-249	Firma sayısı	2326	351	2677
		%	86,9%	13,1%	100,0%
	250-499	Firma sayısı	1673	297	1970
		%	84,9%	15,1%	100,0%
500-999	Firma sayısı	1386	233	1619	
	%	85,6%	14,4%	100,0%	
1000-9999	Firma sayısı	1785	437	2222	
	%	80,3%	19,7%	100,0%	
10000 ve üzeri	Firma sayısı	94	15	109	
	%	86,2%	13,8%	100,0%	
Toplam	Firma sayısı	10055	1569	11624	
	%	86,5%	13,5%	100,0%	

Tablodan da görüleceği gibi, 2 ile 10 arası çalışana sahip olan firmalardan 32'si yerli (%97,0), birisi ise (%3,0) yabancıdır. Çalışan sayısı 11-49 arası olan işletmelerin içerisinde %5,8'i yabancı sermayeli firma iken, bu oran 50-99 arası çalışanı olan firmalar içerisinde %9,6; 100-249 arası olan firmalar içerisinde %13,1; 250-499 arası çalışanı olan firmalar içerisinde %15,1; 500-999 çalışana sahip firmalar içerisinde %14,4; 1000-9999 çalışana sahip firmaların ise %19,7'si yabancı sermayelidir. Çalışan sayısı 10000 ve üzerinde olan firmaların da %13,8'inin yabancı sermayeli olduğu görülmektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde, bilindiği gibi sermaye yoğun sektörlerde daha az istihdam yaratılmaktayken, emek yoğun sermaye daha fazla istihdam yaratmaktadır. Nitekim Çin için de veriler incelendiğinde, istihdamı fazla olan firmaların içerisindeki yabancı sermayenin oranı artış kaydetmiştir.

Türkiye için de yine 2004 yılına ait ve enterprisesurveys adresinden alınan toplam 1321 firma bulunmaktadır. Firma sayısı kuşkusuz bu kadar az değildir, ancak kayıt dışı ekonomi gibi sebepler, dikkate alınan şirket sayısının az olmasına neden olabileceği gibi, öte yandan Çin'in ekonomisinin Türkiye'ye göre çok büyük olması da şirket sayısı farklılığına neden olabilir. Dünya genelinde İngilizce bilen kişilerin sayısının çok fazla olduğu da bilinmektedir. Ülkemizde çoğu firmanın yeterli alt yapısı, İngilizce web sitesi, ithalat-ihracat uzmanı bulunmadığından, firma sayısının az olması beklenen bir durumdur. Türkiye'ye ilişkin incelenen 1321 firmanın toplam istihdam rakamları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 5. 18. Türkiye'de Çalıştırdıkları İşçi Sayısına Göre Firmaların Dağılımı (Enterprise Surveys Anketi Kapsamında)

Çalışan Sayısı	Firma Sayısı	Yüzde
2-10	186	14,1
11-49	413	31,3
50-99	198	15,0
100-249	290	22,0
250-499	149	11,3
500-999	54	4,1
1000-9999	31	2,3
Toplam	1321	100,0

Kaynak: Enterprise Surveys

Çin'de incelenen 11.624 firmanın sadece %0,3'ü iki ile on arasında çalışana sahipken, Türkiye'de ise çalışan sayısı 2-10 olan firmalar, toplam firmaların %14,1'idir. Türkiye için firmaların yerli ve yabancı sermayeye göre sınıflanması incelendiğinde ise Çin'deki durumdan ciddi bir farklılık görülmemektedir. Bu sonuçlar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

**Tablo 5. 19. Türkiye’de Firmalarda Yabancı ve Yerli Sermaye Dağılımı
(Enterprise Surveys Anketi Kapsamında)**

Sermaye Türü	Firma Sayısı	Yüzde
Yerli	1289	97,6
Yabancı	32	2,4
Toplam	1321	100,0

Tablodan da görüldüğü gibi, ankete yanıt veren Türkiye’deki firmaların %2,4’ü (32 firma) yabancı sermayelidir. Diğer bir ifadeyle, Türkiye’deki firmaların %2,4’ünün sermaye yapısında %51 ve üzerinde yabancı sermaye bulunmaktadır. Çin’de bu değer %13,5 olduğundan, arada ciddi bir fark bulunmayıp, arada %11,1’lik bir fark vardır. İki ülkenin kıyaslanması için, yabancı sermayelerin toplam sermaye içerisindeki oranlarının arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olmaması gerekir. Türkiye için ise, verilen bu toplam istihdamın ne kadarının yabancı, ne kadarının yerli sermayeden kaynaklandığının incelenmesi gerekir. Aşağıdaki tablo, Türkiye’deki istihdamın yabancı ve yerli sermayeye göre dağılımını vermektedir.

**Tablo 5. 20. Türkiye’deki İstihdamın Sermaye Türüne Göre Dağılımı
(Enterprise Surveys Anketi Kapsamında)**

		Türk Sermaye Türü		Toplam	
		Yerli	Yabancı		
İstihdam Grupları	2-10	Firma sayısı	186	0	186
		%	100,0%	,0%	100,0%
	11-49	Firma sayısı	411	2	413
		%	99,5%	,5%	100,0%
	50-99	Firma sayısı	196	2	198
		%	99,0%	1,0%	100,0%
	100-249	Firma sayısı	278	12	290
		%	95,9%	4,1%	100,0%
	250-499	Firma sayısı	139	10	149
		%	93,3%	6,7%	100,0%
	500-999	Firma sayısı	49	5	54
		%	90,7%	9,3%	100,0%
	1000-9999	Firma sayısı	30	1	31
		%	96,8%	3,2%	100,0%
	Toplam	Firma sayısı	1289	32	1321
		%	97,6%	2,4%	100,0%

Tablo incelendiğinde, 2 ile 10 arası çalışana sahip olan firmaların tamamı yerlidir. Çalışan sayısı 11-49 arası olan işletmelerin içerisinde %0,5’i yabancı sermayeli firma iken, bu oran 50-99 arası çalışana sahip olan firmalar içerisinde %1,0; 100-249 arası olan firmalar içerisinde %4,1; 250-499 arası çalışana sahip olan firmalar içerisinde %6,7; 500-999 çalışana sahip firmalar içerisinde %9,3; 1000-9999 çalışana sahip firmaların ise %3,2’sinin yabancı sermayeli olduğu görülmektedir.

Verilerin sağlıklı olarak kıyaslanması için, her iki ülkenin de yabancı ve yerli yatırımlarının yarattığı istihdamların, toplam istihdam içerisindeki yerinin bilinmesi gerekir. Dolayısıyla, oranların gruplara göre hesaplandığı yabancı yatırım istihdamı/toplam yatırım istihdamı oranları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablodaki oranlar hesaplanırken, her iki ülke için www.enterprisesurveys.org adresindeki veriler incelenmiştir. 2005 yılında Çin için sadece full data survey bulunup, Ekte verilen bu anketten alınan verilerde, toplam istihdam için AC11, yabancı yüzdesi için AA15 ve net fixed asset için AB611 kodlu veriler alınmıştır. Türkiye için ise full data survey kapsamı yetersiz olduğundan, daha fazla firma ve veri içeren 2005 yılı ICS veri seti kullanılmıştır. Ekte verilen ankette toplam istihdam için Empl2, yabancı yüzdesi için q3a_ii ve toplam sermaye için 4a1 ile 4b1 verilerinin toplamı, yani net fixed assete denk gelen total machinery equipment etc. ve total land, building etc. toplamı alınmıştır. Çin sermaye verileri USD, Türkiye verileri ise TL üzerinden olduğundan, ortalama değerler güncel döviz kuru 1USD=1,5 TL ortalama alınarak, TL cinsi verilerin de USD verilere dönüştürülmesi sağlanmıştır.

Tablo 5. 21. İki Ülkeye İlişkin Oranların (ICS veri seti) Kıyaslanması

Oranlar	Çin	Türkiye
Yabancı Yatırımın Yüzdesi	13,50	2,40
Yerli Yatırım İstihdamı Ortalaması**	934	148
Yabancı Yatırım İstihdamı Ortalaması**	1111	290
Yabancı Sermaye Ortalaması***	214.758	820.266
Yerli Sermaye Ortalaması*	158.812	247.890
Toplam Sermaye Ortalaması*	166.364	261.734
Yabancı Yatırım İstihdamı/Yerli Yatırım İstihdamı***	1,19	1,95
Yabancı Yatırım istihdamı/Yabancı Sermaye***	0,0052	0,0003

*x1000 USD; **xKişi; ***Yuvarlatılmış değer ($\times 10^{-3}$)

Tabloda yerli yatırım istihdamı ortalaması ile kastedilen; ankette yer alan tüm yerli şirketlerdeki istihdamın ortalamasıdır. Aynı şekilde yabancı yatırım istihdamı ortalaması ile ankette yer alan tüm yabancı şirketlerdeki istihdamın ortalaması kastedilmektedir. Tabloda yer alan yabancı sermaye ortalaması, ankette yer alan tüm yabancı şirketlerin sermayesinin ortalaması, bir alt maddede yer alan yerli sermaye ortalaması ise, ankette yer alan tüm yerli sayılan şirketlerin sermayesinin ortalamasıdır.

Çin ve Türkiye için yabancı yatırımın neden olduğu istihdamların yerli yatırımın neden olduğu istihdamlara oranları incelendiğinde, Türkiye’de bir birim yabancı yatırım Çin’e göre daha fazla istihdam yaratmaktadır ($1.95 > 1.18$). Burada Türkiye’nin oranının daha yüksek çıkması iki ülkenin yabancı sermayeden kaynaklanan istihdamı kıyaslama açısından bir şey ifade etmemektedir. Çin genel olarak emek yoğun bir ülke olduğu için, yerli şirketlerde istihdam edilen kişi ortalamasının da çok yüksek olması muhtemeldir. Bu nedenle yerli firmaların neden olduğu istihdamın yabancı firmaların neden olduğu istihdamına oranı iki ülkenin kıyaslamasında doğru bir sonuç vermeyecektir. Bu nedenle, yabancı yatırımlardan kaynaklanan istihdamı iki ülke için de daha doğru ve tutarlı bir şekilde inceleyebilmek için iki ülke için de, birim yabancı sermaye başına yaratılan istihdam oranı bulunmalıdır. Nitekim iki ülke için de istihdam/sermaye oranları incelendiğinde, bu oran Türkiye’de daha düşük çıkmaktadır. Türkiye’de bu oran 0,0003 çıkarken, Çin’de 0,0052 çıkmaktadır. Kıyaslama açısından şöyle açıklanabilir; Türkiye’de bir miktar sermaye ile yabancı yatırım yapıldığında 3 kişi istihdam edilirken, Çin’de aynı miktarda yabancı yatırım yapıldığında 52 kişi istihdam edilmektedir. Yani Çin’e yapılan yabancı yatırım başına sağlanan istihdam Türkiye’ye göre daha fazladır.

Yabancı yatırım Türkiye’de görece olarak daha teknoloji yoğun sektörlere gitmekte ve daha büyük firmalar şeklinde örgütlenmektedir. Bu durum firmaların istihdam gruplarına göre dağılımının verildiği tabloda da (Tablo 5.16) görülmektedir. Gruplara göre değerler incelendiğinde de, Çin’de yabancı yatırım ortalama olarak firma başına 250-499 kişilik bir istihdam yaratırken, Türkiye’de ise yabancı yatırımın ortalama firma başına 50-99 kişilik bir istihdam yarattığı görülmektedir (Tablo 5.20).

Oranlar arasındaki farkın daha iyi değerlendirilmesi için yüzdelerin yorumlanmasında da, Çin’de yabancı yatırımların istihdama olan etkisi, Türkiye’ye göre %20 daha fazla istihdam yaratmaktadır.

Yabancı yatırımın yarattığı istihdamın toplam sermayeye oranları incelendiğinde, Türkiye için 0,0011 olan bu değer, Çin için 0,0067 olarak bulunmuştur. Her iki ülkenin toplam sermaye bazında değerlendirildiğinde yabancı yatırımın neden olduğu istihdamlar arasında yaklaşık altı katlık bir fark söz konusudur. Anket kapsamına dâhil edilen firmalara göre, Türkiye’de bulunan yabancı sermayeli firmaların yarattığı işgücü/sermaye oranının, Çin’deki yabancı firmaların yarattığı işgücü/sermaye oranından düşük olduğu gözlenmektedir. Çin için bu oran 0,0052 olarak bulunurken, Türkiye için ise 0,0003’tür. Bu durum Türkiye’deki yabancı sermayeli firmaların daha çok sermaye yoğun sektörlere gittiğini tekrardan ortaya çıkarmaktadır. Çin için ise aynı durum söz konusu değildir. Yabancı sermayenin birim başına yarattığı istihdam oranlarında da, Çin’e yapılan yatırımların Türkiye’ye göre ciddi oranda bir farkla istihdam yarattığı görülmektedir.

Her ne kadar Çin’e yapılan yabancı yatırımların, Türkiye’ye yapılan yabancı yatırımlara göre daha fazla istihdam yarattığı bulunsa da, ankete yanıt veren firmaların sermaye, istihdam gibi bazı bilgileri vermemesinden kaynaklanan veri setinin yetersiz olması bu oranın yüksek değerde çıkmasına neden olmuş olabilir. Birim başına istihdam oranları açık bir şekilde, Çin’deki yabancı sermayenin emek-yoğun sektörlere yöneldiğini, Türkiye’de ise daha çok sermaye-yoğun sektöre yöneldiğini göstermektedir. Bu sonuçları 2-10 arası çalışana sahip firma sayıları da desteklerken, birim oranlarda da bu durum açıkça görülmektedir.

Araştırmada ayrıca, firma büyüklüklerine göre iki ülkenin istihdam/sermaye oranlarının kıyaslanmasına yer verilmiştir. Bu kıyaslamanın yapılmasında, her iki ülke için de ankete katılan firmalardan yabancı sermaye oranı %51 ve üzerinde olan yabancı firmalar, başta verilen çalışan sayısı gruplarına göre gruplanarak, bu firmaların her bir büyüklük grubuna göre istihdam/sermaye oranları hesaplanmış, her bir firma büyüklüğüne göre birim sermaye başına yaratılan istihdam oranları

kıyaslanmıştır. Türkiye'ye ilişkin sermaye ve istihdam rakamlarının firma büyüklüklerine göre dağılımları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 5. 22. Türkiye'ye İlişkin İstihdam/Sermaye Oranları

Gruplar	İstihdam Ortalaması	Sermaye Ortalaması	İstihdam/Sermaye
11-49	28,0	8667	0,00323
50-99	85,5	-	-
100-249	136,0	112459	0,00121
250-499	296,0	559333	0,00053
500-999	637,6	3221733	0,00020
1000-9999	1300,0	3179333	0,00041
Toplam	290,8	820267	0,00035

Türkiye için istihdam ve sermaye ortalamalarının firma büyüklüklerine göre dağılımı hesaplanırken, sermaye ortalama değerleri Çin ile kıyaslanmanın yapılabilmesi için TL değerinden, 1 TL=1,5 USD kur hesabına dayalı olarak USD birimine çevrilmiştir. Türkiye için verilen değerler incelendiğinde, en fazla istihdamın 11-49 arası çalışana sahip firmalarda olduğu görülmektedir. Bunu 100-249 arası çalışanı olan firmalar izlemektedir. Çalışan sayısı 50-99 olan firmaların ise sermaye verilerinin olmadığı görülmektedir. Çin'e ait istihdam ve sermaye değerlerinin firma büyüklüklerine göre dağılımları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 5. 23. Çin'e İlişkin İstihdam/Sermaye Oranları

Gruplar	İstihdam Ortalaması	Sermaye Ortalaması	İstihdam/Sermaye
2-10	10,0	500	0,02000
11-49	34,4	11639	0,00296
50-99	72,7	17428	0,00417
100-249	168,1	48224	0,00349
250-499	352,8	91184	0,00387
500-999	718,7	133419	0,00539
1000-9999	2497,2	559903	0,00446
10000 ve üzeri	20498,6	903372	0,02269
Toplam	1111,6	214758,8840	0,00518

Çin'e ait firma büyüklüklerine göre istihdam ve sermaye oranları incelendiğinde, birim sermaye başına en fazla istihdam oranının 2-10 arası çalışana sahip firmalarda olduğu görülmektedir. Bunu 10000 ve üzeri çalışana ve 1000-9999 arası çalışana sahip firmalar izlemektedir. İki ülkenin sermaye başına düşen istihdam oranları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 5. 24. İki Ülkenin İstihdam/Sermaye Oranlarının Kıyaslanması

Gruplar	Çin İstihdam/Sermaye	Türkiye İstihdam/Sermaye
2-10	0,02000	-
11-49	0,00296	0,00323
50-99	0,00417	-
100-249	0,00349	0,00121
250-499	0,00387	0,00053
500-999	0,00539	0,00020
1000-9999	0,00446	0,00041
10000 ve üzeri	0,02269	-
Toplam	0,00518	0,00035

İki ülkenin birim sermaye başına düşen istihdam oranlarının firma büyüklüklerine göre dağılımı incelendiğinde, Türkiye'deki çalışan sayısı 11-49 olan yabancı sermayeli firmaların birim sermaye başına yarattıkları istihdam, Çin'e göre daha fazladır ($0,00323 > 0,00296$). Öte yandan diğer tüm firma büyüklüklerinde, Çin'e yapılan yabancı yatırımın birim sermaye başına yarattığı istihdam, Türkiye'ye göre daha fazladır. Toplamda da incelendiğinde Çin'e yapılan yabancı yatırımların birim sermaye başına yarattığı istihdam, Türkiye'ye göre daha fazladır ($0,00518 > 0,00035$). Yukarıdaki analizlerle de paralel olan bu sonuç, Türkiye'ye gelen yabancı yatırımların daha küçük ölçekte istihdama sahip firmalar şeklinde olduğunu ve Türkiye'de istihdama daha az katkı sağladığını göstermektedir.

6. SONUÇ

1990'lı yıllardan sonra özellikle soğuk savaşın bitmesini takip eden dönemlerde farklı ülkelerin piyasalarının birbirleriyle olan etkileşimi yüksek bir devinim ile artmış ve küreselleşmenin etkisi her geçen gün biraz daha hissedilmeye başlanmıştır. Bu bağlamda, dünyada var olan sosyalist akımlarda yaşanan göreceli yumuşama ile birlikte bloklar arasındaki uçurumlar ortadan kalkmış ve dünya küresel bir piyasa haline gelmeye başlamıştır. İççe geçmeye başlayan sistemlerin doğal bir neticesi olarak sermaye kendisine farklı pazarlar aramaya başlamış ve kendisine hızlı büyüyebileceği alternatif alanlar yaratmaya başlamıştır. Ancak, geçen zaman içinde ülkelerin ekonomilerindeki gelişme ve büyüme eşit oranda gerçekleşmediğinden bazı ülkelerde sermaye sıkıntısı ortaya çıkmış ve iç piyasada yeteri kadar bir sermayenin olmadığı gözlemlenmiştir. Bu tür ülkelerde faaliyette olan piyasalar, geçen zaman içerisinde büyük ölçüde mobilite kazanan küresel sermaye için önemli bir cazibe merkezi haline gelmiştir. Genellikle gelişmiş AB ülkeleri ya da Amerika Birleşik Devletleri ve Japonya gibi G-10 ülkelerinden bu ülkelere yönelen sermaye beraberinde gelişmiş teknolojileri de getirmiştir. Teknolojideki bu artış, birim üretim başına düşen işgücünü düşürürken, kalifiye işgücüne olan ihtiyacı arttırmıştır.

Yabancı yatırımların yaklaşık olarak 200 senelik bir tarihi vardır. Sömürge akımının oldukça yoğun olarak görüldüğü 19. Yüzyılın başlarında, o dönemlerde sömürgecilik bakımından söz sahibi olan Birleşik Krallığın (İngiltere), sömürgeleştirdiği bölgelerdeki madenlerin çıkarılması ve o bölgede mevcut hammadde olarak kullanılabilir materyallerin elde edilmesine yönelik olarak faaliyet alanları kurması, o bölgedeki çalışanların bir yabancı sermaye yatırımında çalışmaları şeklindeki ilk yabancı yatırım örnekleri arasında sayılabilir. Bu dönemden itibaren gerek Avrupa ülkelerinden gerekse ABD'den yabancı sermaye tüm dünyaya yayılmıştır. Ancak, yabancı yatırımlar özellikle Büyük Buhran döneminden sonra birçok ülke tarafından sorgulanmış ve gerekliliği konusunda farklı yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Genellikle komünist ve sosyalist ekonomi sistemine sahip olan ülkelere onaylanmayan ve gelenekselci ülkeler tarafından da pek sıcak bakılmayan yabancı sermaye, Afrika ve Uzakdoğu gibi alternatif piyasalara yönelmiştir.

Yabancı sermayenin en önemli uğrak yeri gün geçtikçe büyüyen Çin pazarıdır. Komünist devrimi takip eden 1949–1979 döneminde oldukça içine kapanan Çin ekonomisi 1979 yılında yabancı sermaye alanında gerçekleştirdiği mevzuat altyapı değişiklikleri ve kolaylıklar ile yabancı yatırımcıyı çekmeyi hedeflemiştir. 1979 yılında Çin ekonomisinde dış açılma yönünde politikalar üretilmeye başlanmış ve bu dönemde ülkeye giren toplam yabancı yatırımların üçte biri Çin'in bölge komşuları olan Hong Kong ve Tayvan'dan gelmiştir. Emek yoğun nitelikte yapılan yatırımlar için ülkede özel ekonomik bölgeler oluşturulmuş ve yatırım yapanların liman ve diğer lojistik açıdan önemli noktalara kolay erişmesi sağlanmıştır. Çin'in etkin büyüme stratejisi çerçevesinde yabancı yatırımı destekler nitelikte politikaları genişleyerek sürmüş ve ülke günümüzde önemli bir yatırım cazibe merkezi haline gelmiştir. Ülkenin Dünya Ticaret Örgütü'ne üye olması ile birlikte daha emniyetli bir yatırım sahası haline gelmesi ve çeşitli tartışmaların yaşanmasına karşın halen ucuz sayılacak bir işgücü potansiyeli, kendine yeni pazarlar arayan yabancı sermayenin dikkatini çekmiş ve ülke özellikle teknoloji şirketleri için önemli bir konuma gelmiştir.

Ülkemizde ise Cumhuriyet sonrası iktisadi alanda yapılan gelişmeler özellikle darbe dönemleri ve II. Dünya Savaşı sonrasında yavaşlamış olup, içe kapalı bir durumda devam etmiştir. Özal dönemiyle birlikte Türk parasının değerini korum yasasındaki değişiklikler ve vergi kanunlarıyla daha liberal ve dışa açık bir politika girişimi başlatılsa da, bu girişimlerin sonuçları ancak 2002 yılından sonra etkilerini göstermiştir. Kurulduğu ilk yıllarda Avrupa Birliği'ne üye olmayı reddeden bir Türkiye'den, Avrupa Birliği müzakere süreçlerini takip eden ve gümrük birliği anlaşmalarıyla tüm dünyaya açılan bir ekonomik yapıya kavuşulmuştur. Günümüzde Asya ve Avrupa arasında olmanın avantajını fark eden Türkiye, Avrupa'da bir kriz olduğunda yönünü Asya ve Orta Doğu ülkelerine çevirerek, özellikle yaşanan son iki krizi başarılı bir şekilde yönetebilmiş, kredi notunu da sürekli olarak yükseltebilmiştir.

Yabancı sermaye hareketlerinin bir ülke ekonomisinde yarattığı etkiler bazı kesimler tarafından eleştirilirken bazı kesimlerde ekonomilerin gelişmesinde ve yüksek büyüme rakamların elde edilmesinde yabancı yatırımların önemli bir etkisi

olduğunu düşünmektedir. Bu bağlamda, yabancı sermaye ülke ekonomilerine yatırım sermayesi, yeni teknolojik altyapı, güncel know-how, modern yönetim teknikleri, yeni pazarlama teknikleri ve yapılan yatırımdan elde edilecek olan ürünlerin ihraç edilmesiyle ihracat rakamlarına olumlu katkı ve yeni geçici ya da kalıcı istihdam imkânları sağlamaktadır.

Yabancı yatırımların istihdamla olan ilişkisi, yabancı yatırımın niteliği ve yabancı yatırım mevzuatının sıklık derecesi ile yakından ilişkilidir. Kısaca, bir ülkeye yapılan yabancı yatırımlar üretimi arttırmak yönünde gerçekleşir ise istihdama direkt ya da dolaylı yoldan katkıda bulunabilmektedir. Ancak, yapılan yabancı yatırım birleşme ve satın alma yoluyla yapılmakta ise istihdama olan katkısının olumlu gerçekleşebileceğini söylemek zordur. İstihdamın yabancı yatırımlarla olan ilişkisi analiz eden çalışmalarda olumlu bir etkileşme gerçekleştirildiği görülmesine karşın bu etkileşimin ancak yeni iş sahaları yaratacak şekilde yatırım yapılmasıyla ortaya çıkacağı tespit edilmiştir. Türkiye gibi sermaye sıkıntısının yabancı sermaye ile giderilebileceği düşünülen ülkelerde, ülkeye giren yabancı sermayenin birleşme ve satın alma yoluyla değil yeni üretim alanları açılması ile yeni istihdam kaynakları yaratabileceği düşünülmektedir.

Araştırmada da, analiz sonuçları bu çıkarımları desteklemektedir. Çin'e ait doğrudan yabancı yatırım değerleri incelendiğinde, bu yatırımların emek yoğun sektörlere yapıldığı ve bu durumun ise istihdamı doğrudan etkilediği görülmektedir. Çin'deki iç pazarın büyüklüğünün yanı sıra, Çin'in son yıllardaki ekonomik gelişimi incelendiğinde, dünyada artan bir eğilimle, üretici firmalar bu ülkeye yatırımlarını arttırarak, Çin'deki beşeri sermayeyi en etkili bir şekilde kullanmak istemektedir. Söz gelimi Avrupalı bir araç üreticisi, bulunduğu bölgede bir işçi için vereceği ücret, stopaj gibi vergileri topladığında, aynı maliyetle Çin'de kat kat fazla işçi çalıştırabilmektedir. Bugün pek çok büyük bilgisayar üreticisi, araç üreticisi, dünya çapında faaliyet gösteren üreticilerin büyükçe bir kısmı Çin'de fabrika kurarak, üretimini buralardan gerçekleştirmekte, bu durum ise Çin istihdamı üzerinde ciddi bir olumlu etki sağlamaktadır. Sektörlere göre Çin'deki istihdam dağılımlarında da, imalat sanayii başta gelmektedir.

Türkiye ile ilgili sonuçlar da bunu göstermektedir; doğrudan yabancı yatırımların istihdam üzerinde etkisi Çin'e yapılan doğrudan yabancı yatırımların istihdama olan etkisine göre azdır. Ülkemizin genel ekonomik yapısı incelendiğinde, ülkemizdeki bankaların çoğunluğunun yabancı yatırım ortakları tarafından işletildiği görülmektedir. Geçtiğimiz yıllarda yaşanan ekonomik krizde dahi ülkemize para akışı gerçekleşirken, aynı dönemlerde istihdam rakamlarının yatırım akışına göre beklenen artışı sağlamadığı, tam tersine işsizliğin arttığı görülmektedir. İstihdam yaratmayan ekonomik büyüme olarak nitelendirilen ülkemizdeki bu durum, aslında büyümenin sadece sermaye yoğun sektörlerde gerçekleştiğini göstermektedir.

İki ülkenin oranları karşılaştırıldığında görüldüğü gibi, Çin'e yapılan yabancı yatırımlar istihdamı, Türkiye'ye yapılan yabancı yatırımların istihdamı etkilediğinden %20'lik bir farkla daha fazla etkilemektedir. Çin'in gerek yabancı yatırım, gerekse istihdam konusunda son yıllardaki başarısı da bu durumu göstermektedir. Çin'e ve Türkiye'ye yapılan yabancı yatırımların, toplam yatırımlar içerisindeki payı birbirine yakın olsa da, istihdamda meydana gelen artış farklılığı, Çin'e giden yatırımın daha çok emek yoğun sektöre gittiği, Türkiye'ye gelen yabancı sermayenin ise sermaye-yoğun sektöre gittiğini göstermektedir.

Firma büyüklüklerine göre yapılan kıyaslamalarda da görüleceği gibi, birim sermaye başına yaratılan istihdam Çin için özellikle büyük firmalarda daha fazladır. Firma büyüklüklerinin çalışan sayılarına göre sınıflandırıldığı düşünüldüğünde, Çin'e yapılan doğrudan yabancı yatırımların daha fazla emek yoğun sektörlerle yöneldiği görülmektedir. Yabancı sermayenin istihdam üzerindeki etkileri makroekonomik göstergelerden de görülebilir. Çin, özellikle son yıllarda artan yabancı yatırım sayesinde, mortgage krizi dönemini başarıyla atlamıştır. Öte yandan, yabancı yatırımların yarattığı istihdam sadece araştırma kapsamında yabancı sermayenin istihdam ettiği çalışan sayılarıyla sınırlı olarak değerlendirilmemelidir. Bilindiği gibi yabancı yatırım sadece faaliyet gösterdiği sektörde değil, aynı zamanda yan sektörlerde de ciddi istihdama neden olabilmektedir. Örneğin otomotiv sektörüne yapılan yatırımın yaratacağı istihdam sadece yatırımın faaliyet gösterdiği sektörde istihdam artışıyla kalmayacak, bundan çok fazlasını yan sektörler ile, örneğin otomotiv yedek parça, tamir ya da finans

gibi faaliyetlerde de istihdam artışına neden olacaktır. Bu nedenle yabancı yatırımın neden olduğu istihdamın aynı zamanda yan sektörlere olan etkilerinin de dikkate alınması gerekir. Öte yandan bu katkının ölçülmesi oldukça güç olduğundan, araştırmada doğrudan yabancı yatırımların direkt olarak yarattıkları birim sermaye başına istihdam oranları kıyaslanmıştır. İleriki araştırmalarda, bu durumun göz önünde bulundurularak, araştırmanın yan sektörlere göre genişletilmesi faydalı olabilir.

Ülke ekonomilerinde yüksek büyüme hedeflerinin tutturulması için üretim faktörlerinin istikrarının korunması gereklidir. Bu bağlamda, üretim faktörleri arasında önemli bir yere sahip olan istihdamın desteklenmesi yönünde politikalar benimsenmelidir. Yabancı sermaye ile gelen teknolojik yenilikler ve know-how ile mevcut istihdamın profilinin zenginleştirilmesi yönünde çalışmalarda bulunulması ülkedeki nitelikli işgücünü atırcı bir nitelik taşıyacaktır.

7. KAYNAKÇA

- Açıklalın, S., Gül, E., Yaşar, E. ; “Ücretler Ve Büyüme İle Doğrudan Yabancı Yatırımlar Arasındaki İlişkinin Ekonometrik Analizi”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 16, 2006/12, S.271-282.
- Adanur Aklan, Nejla ; “Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımları”, Devlet Planlama Teşkilatı Çevrimiçi Sayfası, 2011.
- Akdiş, Muhammet ; “Dünya’da Ve Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımları Ve Beklentiler”, 1998.
- Aklan, Nejla Adanur ; “Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımları”, Dış Ticaret Müsteşarlığı Dış Ticaret Dergisi, Vol: 2, No:6, pp.21-36, 1997.
- Alpar, Cem ; “Çokuluslu Şirketler Ve Ekonomik Kalkınma”, Ger. 3, Baskı, Ankara – Turhan Kitapevi, 1980.
- Alter, Rolf ; “Foreign Investment: Engine For Employment?,” The OECD Observer, Paris, 1994.
- Altıntaş, H. ; “Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Girişi Ve Dış Ticaret Arasındaki İlişkinin Ekonometrik Analizi: 1996-2007”, Ankara Üniversitesi Sbf Dergisi 64-2,S.1-30, 2008.
- Arı, Ayşe ; “Doğrudan Yabancı Yatırımların Belirleyicileri Üzerine Bir Analiz: OECD Örneği”, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi, Sayı: 12, s. 65-88, 2010.
- Arısoy, Ebru; Bayar, Güzin; Soranlar, Burak ; “Asya’nın Devi: Çin Halk Cumhuriyeti”, T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, DT Dergi, Temmuz 2004.
- Asian Development Bank ; “Country Economic Review- People’s Republic Of China”, August 2002.
- Asian Development Bank ; “People’s Republic of China 2008-2010”, February 2008.
- Atik, M. T., Tran, H., Vieyra, C. ; “FDI In Developing Countries: The Case Of Ericsson In Mexico And Vietnam”, Linköpings Universitet, Msc In Business Administration, Linköping, Sweden, January 2008.
- Banister, Judith ; “Manufacturing Employment in China”, Monthly Labor Review, July 2005.
- Bilgiç, E. ; “Casual Relationship Between Foreign Direct Investment And Economic Growth In Turkey”, Högskolan Skövde, School Of Technology And Society, Master Degree Project In Economics And Finance, 2007.
- Bilgili, F., Düzgün, R., Uğurlu, E. ; “Büyüme, Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Ve Yurtiçi Yatırımlar Arasındaki Etkileşim”, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 23, S.127-151, Şubat 2007.
- Braconier, H., Norback, P.J., Urban D. ; “Vertical FDI Revisited”, IUI Working Paper Series No. 579, The Research Institute of Industrial Economics, 2002.

- Brainard, S. L. ; “A Simple Theory of Multinational Corporations and Trade with a Trade-Off Between Proximity and Concentration”, NBER Working Paper No. 4269, February 1993.
- Bulu, Meltem ; “Küreselleşme Sürecinde Vergi Politikalarının Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Üzerindeki Etkileri”, Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Burcu, Dilek ; “Küresel Sermaye Hareketleri'nin Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.
- Candemir, Aykan ; “Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Ekonomik Büyüme ve İstihdam Üzerindeki Etkileri”, TİSK İşveren Dergisi, Mayıs 2007.
- Capital Dergisi ; “Çin’e Yapılan Yabancı Sermaye Yatırımları”, Çevrimiçi İnternet Sitesi; 2011, www.cindanismamerkezi.com.
- Carkovic, M. Ve R. Levine ; “Does Foreign Direct Investment Accelerate Economic Growth”, May 2002,
[http://www.stats.gov.cn/english/statisticaldata/yearlydata/](http://www.worldbank.org/research/conferences/financial_globalization/fdi.pdf#search=%22%22Does%20Foreign%20Direct%20Investment%20Accelerate%20Economic%20Growth%22%22>.”>http://www.worldbank.org/research/conferences/financial_globalization/fdi.pdf#search=%22%22Does%20Foreign%20Direct%20Investment%20Accelerate%20Economic%20Growth%22%22>.</p>
<p>Chow, C.K.W ; “Job Turnover in China: A Case Study of Shanghai’s Manufacturing Enterprises”, Industrial Relations, s.482-502, 1999.</p>
<p>Çabuk, Çiğdem ; “Sabit Sermaye Yatırımları ve 1980’den Günümüze Türkiye Analizi”, İstanbul, 2005.</p>
<p>Çin İstatistik Enstitüsü ;

<a href=)
- Çin Ticaret Bakanlığı İstatistikî Verileri ; Ç.H.C. Ulusal İstatistik Bürosu, 2007 İstatistik Yıllığı.
- Cnn Türk Haberi ; “Yabancı Yatırımcı Çin'e 10 Milyar Dolar Bıraktı”,
<Http://www.Cnnturk.Com/2011/Ekonomi/Dunya/02/17/Yabanci.Yatirimci.Cine.10.Milyar.Dolar.Birakti/607139.0/Index.Html>.
- Daim, Demircan ; “Türkiye’de Yabancı Sermaye”, İstanbul, Dilek Matbaası, s.94, 1971.
- Dang, Xiaobao ; “Foreign Direct Investment In China”, B.S., North Western University (Xi’an China), 2002.
- Demirel, O. ; “Doğrudan Yabancı Yatırımlar, Ekonomik Büyümeye Etkileri Ve Türkiye Uygulaması”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2006.
- Devlet Planlama Teşkilatı ; “Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Özel İhtisas Komisyonu Raporu”, Ankara, Mayıs 2000.
- Disk-Ar; “Doğrudan Yabancı Yatırımların Ekonomiye Katkısı Yok!”, 2011, <Http://www.disk.org.tr/default.Asp?Page=Content&ContentId=410>.
- Dura, Porf. Dr. Cihan ; “Çin' in Yabancı Sermaye Performansı Türkiye' ye Örnek Olabilir Mi?” , Makale, 2009.

- Efe, Birol. ; “Küreselleşme Sürecinde Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Analizi ‘İzmir Örneği’”, İzmir Ticaret Odası Yayın no:120, İzmir, 2002.
- Ek, A. ; “The Impact Of FDI On Economic Growth - The Case Of China”, Jönköping University, Jönköping International Business School, Bachelor Thesis Within Economics, June 2007.
- Emil, Dilek ; “Cumhuriyetin Kuruluşundan Günümüze İzlenen Yabancı Sermaye Politikaları”, Hazine Dergisi, 2003.
- Ercan, Metin ; “Çin’de İstihdam Ve Ücretler”, Makale, Radikal Gazetesi, Ağustos 2010.
- Erçakar, Emin; Karagöl, Erdal Tanas ; “Türkiye’de Doğrudan Yabancı Yatırımlar”, SETAV, Seta Analiz, Sayı:33, Ocak 2011.
- Eryiğit, C., Eryiğit, M. ; “Türkiye’ye Gelen Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarını Etkileyen Ekonomik Ve Coğrafi Faktörler, Uluslar Arası Sermaye Akımları Ve Gelişmekte Olan Piyasalar”, Bandırma, Nisan 2004.
- Gao, S. ; “The Predictive Capacity Of The Gravity Model Of Trade On Foreign Direct Investment”, Uppsala University, Department Of Economics, June 2009.
- Görmezöz, K. K. ; “Türkiye’ye Doğrudan Gelen Yabancı Sermaye Yatırımlarının İstihdam Üzerindeki Etkileri”, 2007.
- Göver, Z. Tuğrul ; “Doğrudan Yabancı Yatırımların Uluslararası Ticarete Etkileri: Türkiye Değerlendirmesi”, T.C. Başbakanlık ve Hazine Müsteşarlığı, Temmuz 2005.
- Gümrük Dünyası Dergisi ; “Uzakdoğu Ülkelerinin Son Yıllardaki Ekonomik Gelişimleri”, Gümrük Kontrolörleri Derneği; Sayı 49, 2006.
- Güngör, Bayram ; “Gelişmekte Olan Ülkelerde Uygulanan Yabancı Direkt Sermaye Politikaları”, İktisat İşletme ve Finans, Kasım 2002.
- Gürlehel, Can Fuat ; “Global Sanayi Eğilimleri ve Türkiye İçin Değerlendirme”, İstanbul Sanayi Odası Yayınları, İstanbul, 2009.
- Hanson, G. H., “Should Countries Promote Foreign Direct Investment?”, United Nations Conference on Trade and Development, United Nations ve Center for International Development, Harvard University, G-24 Discussion Paper Series No. 9, February 2001,
<http://ksghome.harvard.edu/~drodrik/g24-hanson.pdf>.
- Helldin, A. ; “Regional Determinants Of Foreign Direct Investment- A Study Of Eastern China”, University Of Uppsala, Department Of Business Studies Bachelor Thesis, 2007.
- Hellström, C., Sungur, A. ; “Foreign Direct Investment In Turkey - Determinant Factors And Advantages For Swedish Firms”, Södertörn University College, Master Thesis In International Business, 2006.
- IMF ve OECD, Report on the Survey of Implementation of Methodological Standards for Direct Investment, International Monetary Fund, Statistics Department and Organisation for Economic Co-Operation

- Development, Directorate for Financial, Fiscal and Enterprise Affairs, March 2000,
<http://www.imf.org/external/bopage/pdf/mar2000.pdf>
- Isaiah, Frank; “Foreign Enterprise In Developing Countries”, Baltimore, The Johns Hopkins University Pres, 1980.
- İstanbul Sanayi Odası ; “500 Büyük Sanayi Kuruluşu 2005”, İstanbul, 2006.
- İstanbul Sanayi Odası ; “500 Büyük Sanayi Kuruluşu 2006”, İstanbul, 2007.
- İstanbul Sanayi Odası ; “Türkiye Ekonomisi 2011”, İstanbul, Nisan 2011.
- Kamu-İş ; “Çin Ekonomisindeki Reformlar Ve Çin’in Dünya Ticaret Örgütüne Üyeliği Üzerine Birdeğerlendirme”, C:10,S:1, 2008.
- Karagöz, Kadir ; “Türkiye’de Doğrudan Yabancı Yatırım Girişlerini Belirleyen Faktörler: 1970-2005”, e-journal of Yasar University, 2007.
- Karlık, Rıdvan ; “Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımlarının Ekonomik Büyümeye Katkısı”, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası İnsan Kaynakları Genel Müdürlüğü, Eğitim Müdürlüğü, Ekonomik İstikrar, Büyüme Ve Yabancı Sermaye Sunumu, 2001.
- Kaymaz, Sadi ; “Çin Ekonomisi”, Ağustos 2010.
- Kozlova, M., Smajlovic, L. ; “Location-Specific Determinants Of FDI İn The Mena Countries”, Jönköping University, Jönköping International Business School, Bachelor’s Thesis Within Economics, June 2008.
- Lall, Sanjaya ; “Employment And Foreign Investment: Policy Options For Developing Countries”, International Labour Review, Cilt:134, No:4-5; 1995.
- Loewendahl, H Ve E. Ertuğrul ; “Turkey's Performance in Attracting Foreign Direct Investment Implications of EU Enlargement, European Network of Economic Policy Research Institutions”, Working Paper No. 8, November 2001
<http://www.enepri.org/Publications/WP008.pdf>.
- Meyer, K. Ve S., Estrin ; “Entry Mode Choice in Emerging Markets Greenfield, Acquisition, and Brownfield”, Center for East European Studies, Copenhagen Business School, Working Paper No. 18, February 1998, <http://ep.lib.cbs.dk/download/ISBN/x645115729.pdf>.
- Ministry of Commerce People’s Republic of China ;
www.mofcom.gov.tr.
- Nilsson, J. ; “Fdi And Economic Growth - Can We Expect FDI To Have A Positive Impact On The Economic Growth in Sub-Saharan Africa?”, Uppsala University, Department Of Economics, D-Level Thesis, Spring 2008.
- OECD ; “Main Determinants And Impacts Of Foreign Direct Investment On China’s Economy”; Working Paper, 2000.
- OECD ; www.oecd.org.

- Omanovic, L. ; “Fdi In Transition, Stockholm School Of Economics”, Department Of Economics, Master’s Thesis In International Economics, April 2007.
- Osorio, G. M. ; “Foreign Direct Investment And Economic Growth in Mexico”, University Of Skövde, School Of Technology And Society, Master Degree Project In Finance, Spring 2008.
- Ökçün, A. Gündüz ; “1920-1930 Yılları Arasında Kurulan Türk Anonim Şirketlerinde Yabancı Sermaye”, 1997.
- Örnek, İ. ; “Yabancı Sermaye Akımlarının Yurtiçi Tasarruf Ve Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği”, Ankara Üniversitesi Sbf Dergisi, Sayı 63-2, S.199-217, 2006.
- Özdemir, Nezahat ; “Türkiye’nin Ve Çin’in Doğrudan Yabancı Yatırım Politikalarının Karşılaştırmalı Analizi”, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir, 2006.
- Parletun, J. ; “The Determinants Of Foreign Direct Investment: A Regional Analysis With Focus On Belarus”, Lund University, Department Of Economics, 2008.
- Saatçioğlu, Cem ; “Doğrudan Dış Yatırımlar Ve Türkiye”, İ.Ü. İktisat Fakültesi İktisat Bölümü, 2011.
- Sabır, Hasan ; “Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarını Gelişmekte Olan Ülkelere Yönlendirici Politikalar”, Hdt Dergisi, Ekim 2002.
- Saraçoğlu, Metin ; Duran, Cengiz ; “Çin Ekonomisindeki Reformlarve Çin’in Dünya Ticaret Örgütüne Üyeliği Üzerine Bir Değerlendirme”, Kamu-İş, C:10 S:1, 2008.
- Saygılı, Şeref ; “Bilgi Ekonomisine Geçiş Sürecinde Türkiye Ekonomisinin Dünyadaki Konumu”, Devlet Planlama Teşkilatı, Ekonomik Modeller ve Stratejik Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Stratejik Araştırmalar Dairesi Başkanlığı, Temmuz 2003.
- Seyidoğlu, H. ; “Uluslararası İktisat: Teori, Politika ve Uygulama”, Kurtiş Matbaası, İstanbul, s.670, Ekim 1999.
- Shevtsova, J. ; “Barriers And Obstacles To Foreign Direct Investment (FDI) Into Russia”, Norwegian College Of Fishery Science University Of Tromso, Master Thesis In Msc In International Fisheries Management, May 2006.
- Soydal, H. ; “Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Verimlilik Analizi: Otomotiv Sektörü Üzerine Bir Uygulama”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 16, S.577-604, 2006.
- Stolt, T. ; Danielsson, M. ; “Choice Of Country As Host To Foreign Direct Investment By Multinational Corporations - Three Cases Studies From Sweden”, Lulea University Of Technology, Department Of Business Administration And Social Sciences, Master’s Thesis, January 2004.
- Sun, Y. ; “The Determinants Of Chinese Banks- Foreign Direct Investment In EU”, Lund University, Masters Of European Affairs, 2004.

- Svensson, C. ; “Dynamics Of Special Economic Areas In South China- Industrial Upgrading And Improving Working Conditions”, Lunds Univesity, Department Of Economics, 2007.
- Şen, A., Karagöz, M. ; “Türkiye’deki Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Büyüme Ve İhracata Etkisi, Yabancı Sermaye Yatırımları”, Kitap 50, Sayfa 1063-1076, 2005.
- Şimşek, M., Behdioğlu, S. ; “Türkiye’de Dolaysız Yabancı Sermaye Yatırımlarının Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Uygulamalı Bir Çalışma”, İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi, Sayı 2, C.Xx, S.47-65, Eylül 2006.
- T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı ; “Asya’nın Devi Çin Cumhuriyeti”, www.Dtm.Gov.Tr/Dtmadmin/Upload/Ead/.../Asya1.Doc.
- T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı ; “Çin Halk Cumhuriyeti Ülke Raporu”, İstanbul İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği, 2006.
- T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı ; “Çin’in 1997 Öncesi Gelisimi Ve Asya Krizinin Çin’e Etkisi”, Sunum, 2009.
- T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı ; “2009 Yılı Yurtdışı Doğrudan Yatırım Raporu”, Banka ve Kambiyo Genel Müdürlüğü, Kasım 2010.
- T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı ; “Türkiye’nin Taraf Olduğu Yatırımların Karşılıklı Teşviki Ve Korunması Anlaşmaları’nın İçeriği Ve İşlevleri”, Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü, 2011.
- T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı ; “Uluslar Arası Doğrudan Yatırımlar 2008 Yılı Raporu”, Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü, Haziran 2009.
- T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı ; “Uluslar Arası Doğrudan Yatırımlar 2010 Yılı Raporu”, Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü, Haziran 2011.
- T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı ; “Uluslar Arası Doğrudan Yatırım Verileri Bülteni”, Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü, Eylül 2009.
- T.C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu ; “Hanehalkı İşgücü Araştırması 2009 Temmuz Dönemi Sonuçları (Haziran, Temmuz, Ağustos 2009)”, Tük Haber Bülteni, Sayı 182, 2009.
- Terin, M., Yıldırım, İ. ; “Türkiye’de Tarım Sektörüne Yapılan Doğrudan Yabancı Yatırımlar Ve Gelişim Seyri”, 2. Ulusal İktisat Kongresi, Deü İibf İktisat Bölümü, İzmir, Türkiye, Şubat 2008.
- Tezcan, Ramazan ; “Gelişen Asya-Pasifik Bölgesi Ve Çin, Ankara”, T.C. Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, Temmuz 1993.
- The Economist ; July 18th, 2010.
- Tulgar, Koray ; Kar Enstitüsü, Makaleler, 2011
[Http://Www.Karenstitusu.Org/Makaleler.Php?Aid=12](http://Www.Karenstitusu.Org/Makaleler.Php?Aid=12).
- Tuncer, Baran ; “Türkiye’de Yabancı Sermaye Sorunu”, Ankara, S.B.F. Yayınları No: 241, 1967.
- Turan, Yrd. Doç. Dr. Zübeyir ; “Yabancı Sermaye Yatırımlarının Ülkemiz Ekonomisine Etkileri ve Katkıları”, 2010.
- TUSİAD ; “Çin’de Bu Ay”, Ocak 2011.

- Uden, C. ; “Multinational Corporations And Spillovers In Vietnam –Adding Corporate Social Responsibility”, Lunds University, Institution Of Economics, Master’s Thesis, Spring 2007.
- Ulaş Dilber ; “AB'ye Yönelen Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Ve Çok Uluslu İşletmelerin Üretim Yeri Seçim Kararları”, Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, 2008.
- UNCTAD ; “World Investment Report 2010”, United Nations Publications, United Nations, New York and Geneva, 2010.
- UNCTAD ; “World Investment Report 1995: Transnational Corporations and Competitiveness”, United Nations Conference on Trade and Development Division on Transnational Corporations and Investment, New York and Geneva, 1995,
http://www.unctad.org/en/docs/wir1995_en.pdf.
- UNCTAD ; “Training Manual on Statistics for and the Operations of TNCs” , New York and Geneva, 2009.
- Uras, G. ; “Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımları”, İktisadi Yayınlar, S.27, 1979.
- Ülgen, G. ; “Yabancı Sermayenin İstihdam Üzerine Etkileri”, Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi, Sayı 1, C.Xx, S.35-48, 2005.
- Vernon, R. ; “International Investment and International Trade in the Product Cycle”, The Quarterly Journal of Economics, Vol. 80, No. 2, s. 190-207, May 1966.
- Wallin, F. ; “An Assessment Of The Open Up The West Policy In China Economic Development Of The Western Region”, Ekonomi Högskolan Lunds Universitet Department Of Economics, Bachelor Thesis, 2006.
- Wikipedia ; North American Industry Classification System.
- World Bank Group ; “Investing Across Borders”, 2010.
- World Trade Organisation ; “The Relationship Between Trade and Foreign Direct Investment”, Note by the Sekretariat, 1997.
- Xiao, J. ; “The Impact Of Foreign Direct Investment On International Trade: An Emprical Study Of China”, Högskolan Dalarna, Department Of Economics And Social Sciences, Economics, D-Level Thesis, 2009.
- YASED ; “Uluslararası Doğrudan Yatırımlar 2010 Yıl Sonu Değerlendirme Raporu”, Şubat 2011.
- YASED ; “Uluslararası Doğrudan Yatırımlar 2010 Yıl Sonu Değerlendirme Raporu (2011 – 1. Çeyrek)”, Mayıs 2011.
- YASED ; “UNCTAD Dünya Yatırım Raporu 2010 Sunumu”, Temmuz 2010
- YASED Yayınları ; No:33, s.61-90, 1988.
- YASED Yayınları ; “Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımı”, No: 48, İstanbul, 1987.
- Yavan, Nuri, Kara, Hamdi ; “Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Ve Bölgesel Dağılışı”, Coğrafi Bilimler Dergisi, 1 (1), 19-42, 2003.

Yılmaz, Kamil ; “Türkiye İçin Doğrudan Yabancı Yatırım Stratejisi’ne Doğru”,
YASED, Aralık 2006

<http://bianet.Org/Bianet/Ekonomi/3684-Abye-Adaylarda-Emek-Yogun-Sektor-Onde>.

<http://www.chinability.com/FDI.htm>

<http://www.dragonomi.Com/Cin-Ekonomi-Ve-Ticaret-Merkezleri-I-Zhejiang/>

<http://www.enterprisesurveys.org>

<http://www.fdi.net>

<http://english.mofcom.gov.cn/statistic/statistic.html>

<http://english.mofcom.gov.cn/aarticle/statistic/foreigninvestment/200607/20060702705397.html>

<http://www.kuresellojistik.com/Haberler.Asp?Nws=20> 15.12.2008

<http://worldbank.org>

8. EKLER

A. ÜLKEMİZ TARAFINDAN İMZA EDİLEN YKTK ANLAŞMALARI

	ÜLKE	İMZA TARİHİ	RESMİ GAZETE TARİH VE SAYISI	YÜRÜRLÜĞE GİRİŞ TARİHİ
1	A.B.D	03.12.1985	13.08.1989/ 20251	18.05.1990
2	Afganistan	10.07.2004	01.04.2005/25773	19.07.2005
3	Almanya	20.06.1962	27.07.1963/ 11465	05.12.1965
4	Arjantin	08.05.1992	30.03.1995/ 22243	01.05.1995
5	Arnavutluk	01.06.1992	27.06.1996/ 22679	26.12.1996
6	Avusturya	16.09.1988	10.02.1991/20782	01.01.1992
7	Avustralya	16.06.2005		
8	Azerbaycan	09.02.1994	26.05.1997/ 23000	08.09.1997
9	Bahreyn	15.02.2006		
10	B.A.E	28.09.2005		
11	Bangladeş	12.11.1987	27.05.1989/ 20177	21.06.1990
12	Belarus	08.08.1995	12.01.1997/ 22875	20.02.1997
13	Belçika-Lüksemburg	27.08.1986	08.10.1989/ 20306	04.05.1990
14	Bosna-Hersek	21.01.1998	04.05.2000/24039	29.01.2002
15	Bulgaristan	06.07.1994	04.05.1997/ 22979	22.09.1997
16	Cezayir	03.06.1998		
17	Çek Cumhuriyeti	30.04.1992	13.06.1997/ 23018	01.08.1997
18	Çin	13.11.1990	01.05.1994/ 21921	20.08.1994
19	Danimarka	07.02.1990	27.05.1992/ 21240	01.08.1992
20	Endonezya	25.02.1997	10.05.1998/ 23338	28.09.1998
21	Estonya	03.06.1997	02.02.1999/23599	29.04.1999

	ÜLKE	İMZA TARİHİ	RESMİ GAZETE TARİH VE SAYISI	YÜRÜRLÜĞE GİRİŞ TARİHİ
22	Etyopya	16.11.2000	08.03.2005/25749	10.03.2005
23	Fas	08.04.1997	04.05.2004/25452	31.05.2004
24	Filipinler	22.02.1999	22.07.2005/25883	
25	Finlandiya	13.05.1993	26.01.2006/26061	23.04.1995
26	Fransa	15.06.2006		
27	Güney Afrika Cumhuriyeti	23.06.2000	01.04.2005/25773	
28	Güney Kore	14.05.1991	02.05.1994/ 21922	04.06.1994
29	Gürcistan	30.07.1992	04.06.1995/ 22303	28.07.1995
30	Hırvatistan	12.02.1996	11.04.1998/ 23310	21.04.1998
31	Hindistan	17.09.1998	17.09.2003/25232	18.10.2007
32	Hollanda	27.03.1986	08.09.1989/ 20276	14.11.1989
33	İngiltere	15.03.1991	09.05.1996/ 22631	22.10.1996
34	İran	21.12.1996	25.02.2005/25738	13.04.2005
35	İspanya	15.02.1995	01.12.1997/ 23187	03.03.1998
36	İsrail	14.03.1996	02.09.1998/23451 M	27.08.1998
37	İsveç	11.04.1997	15.07.1998/ 23403	08.10.1998
38	İsviçre	03.03.1988	06.10.1989/ 20304	21.02.1990
39	İtalya	22.03.1995	02.03.2004/25390	02.03.2004
40	Japonya	12.02.1992	16.01.1993/ 21467	12.03.1993
41	Katar	25.12.2001	02.08.2007/26601	12.02.2008
42	Kazakistan	01.05.1992	11.02.1995/ 22199	10.08.1995
43	Kırgızistan	28.04.1992	12.02.1995/ 22200	31.10.1996
44	Kosova	07.04.2006		
45	Kuveyt	27.10.1988	09.10.1990/ 20660	25.04.1992

	ÜLKE	İMZA TARİHİ	RESMİ GAZETE TARİH VE SAYISI	YÜRÜRLÜĞE GİRİŞ TARİHİ
46	Küba	22.12.1997	15.09.1999/23817	23.10.1999
47	Letonya	18.02.1997	02.02.1999/23599	03.03.1999
48	Libya	25.11.2009		
49	Litvanya	11.07.1994	05.07.1997/23040	07.07.1997
50	Lübnan	12.05.2004	28.12.2005/26037	04.01.2006
51	Macaristan	14.01.1992	22.02.1995/22210	22.02.1995
52	Makedonya	14.07.1995	07.07.1997/ 23042	27.10.1997
53	Malezya	25.02.1998	10.05.2000/24045	09.09.2000
54	Malta	10.10.2003	08.07.2004/25516	14.07.2004
55	Mısır	04.10.1996	26.07.2002/2487	31.07.2002
56	Moğolistan	16.03.1998	28.02.2000/23978	22.05.2000
57	Moldova	14.02.1994	12.01.1997/ 22875	16.05.1997
58	Nijerya	08.10.1996		
59	Oman Sultanlığı	04.02.2007		
60	Özbekistan	28.04.1992	12.02.1995/ 22200	18.05.1995
61	Pakistan	16.03.1995	12.02.1997/ 22903	03.09.1997
62	Polonya	21.08.1991		
63	Portekiz	19.02.2001	19.12.2003/25321	19.01.2004
64	Romanya	24.01.1991	16.07.1994/ 21992	07.04.1996
65	Rusya Federasyonu	15.12.1997	16.05.2000/24051	17.05.2000
66	Senegal	15.06.2010		
67	Singapur	19.02.2008		
68	Slovakya	09.10.2000	18.12.2003/25320	23.12.2003
69	Slovenya	23.03.2004	04.09.2005/25926	19.06.2006

	ÜLKE	İMZA TARİHİ	RESMİ GAZETE TARİH VE SAYISI	YÜRÜRLÜĞE GİRİŞ TARİHİ
70	Sudan	19.12.1999		
71	Suriye	06.01.2004	28.12.2005/26037	03.01.2006
72	Suudi Arabistan	08.08.2006		
73	Şili	21.08.1998	03.01.2004/ 25335	
74	Tacikistan	06.05.1996	12.12.1997/23108	24.07.1998
75	Tanzanya	12.3.2011		
76	Tayland	24.06.2005		
77	Tunus	29.05.1991	03.01.2003/24982	28.04.1994
78	Türkmenistan	02.05.1992	15.01.1995/ 22172	13.03.1997
79	Ukrayna	27.11.1996	17.04.1998/ 23316	21.05.1998
80	Ürdün	02.08.1993	17.11.2005/25996	23.01.2006
81	Yemen	07.09.2000	18.12.2003/25320	
82	YFC	02.03.2001	04.11.2003/25279	10.11.2003
83	Yunanistan	20.01.2000	01.08.2001/24480	24.11.2001

Kaynak: T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, 2011

9. ÖZGEÇMİŞ

Doğum Yeri ve Tarihi: İstanbul / 28.05.1987

EĞİTİM BİLGİLERİ

2008 - 2012	Galatasaray Üniversitesi İktisat Tezli Yüksek Lisans
2004 - 2008	Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kuzey Kıbrıs Kampusu İşletme
1997- 2004	TED Ankara Koleji

İŞ DENEYİMLERİ VE STAJLAR

10.2010 –	Türkiye İş Bankası A.Ş. , İstanbul İnsan Kaynakları Yönetimi Bölümü, Ücret ve Yan Haklar Birimi, Uzman Yardımcısı
01.2010 - 10.2010	Coca Cola Satış Dağıtım A.Ş. , Ankara Finans Departmanı, Finans Elemanı
12.2008 - 01.2009	Price WaterhouseCoopers, İstanbul Vergi Departmanı, Stajyer
06.2007 - 07.2007	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Ankara Piyasalar Genel Müdürlüğü, Stajyer
07.2006 - 08.2006	IC İçtaş, Ankara Muhasebe Departmanı, Stajyer
07.2005 - 08.2005	Devlet Hava Meydanları İşletmesi, Ankara Meydan İşletme Müdürlüğü, Stajyer

BAŞARILAR

- Onur Belgesi (2005-2006 Bahar Dönemi-ODTÜ KKK)
- Yüksek Onur Belgesi (2006-2007 Güz Dönemi-ODTÜ KKK)
- Onur Belgesi (2006-2007 Bahar Dönemi-ODTÜ KKK)